

PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ VE POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS ECONOMICS, SOCIOLOGY AND POLICY JOURNAL

ISSN: 1305-7979

2018, Cilt/Vol: 14, Sayı/Num: Sayı-1 / Issue-1, Page: 1-20

Editörler / Editors in Chief

Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN
Doç. Dr. Sema AY
Dr. Hilal YILDIRIR KESER

TARANDIĞIMIZ INDEXLER

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Doç. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Arzu ÇAHANTİMUR (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)
Doç. Dr. Canan CEYLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Kadir Yasin ERYİĞİT (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Doç. Dr. Burcu KÜMBÜL GÜLER (Kocaeli Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ersoy SOYDAN - Kastamonu Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan ÖZALTIN - Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE SOSYAL DİYALOĞUN TARİHSEL GELİŞİMİ

HISTORICAL DEVELOPMENT OF SOCIAL DIALOGUE IN THE EUROPEAN UNION

Doç. Dr. Erdem CAM¹

ÖZET

Bu çalışmada Avrupa Birliğinde sosyal diyalogun hangi süreçler çerçevesinde kurumsallaştığı incelenmiştir. Avrupa Birliğinde sosyal diyalogun gelişimi dört ana dönem çerçevesinde incelenebilir. Birinci dönem kurumsal yapılanmanın olmadığı hazırlık dönemidir (1952-1985). İkinci dönem Tek Avrupa Senedi ile başlayan, Birlik sosyal politikasının uygulamaya konulmasında sosyal tarafların kaçınılmaz bir aktör olarak tanınmasını sağlayan dönemdir (1985-1991). Üçüncü dönem, sosyal taraflar arasında 31 Ekim 1991 tarihinde imzalanan ve daha sonra Maastricht Antlaşmasına eklenen sosyal politika protokolü ile başlayan dönemdir (1991-2001). Dördüncü dönem ise Aralık 2001'de Avrupa sosyal taraflarının Laeken Avrupa Konseyi'ne ortak bir katkı sunmasıyla başlamıştır. Bu çerçevede 2001 Laeken Zirvesinden 2018'ye kadar geçen zamanda AB Sosyal diyalogunda birçok gelişme yaşanmıştır. Bu süreç boyunca dikkat çeken en önemli nokta; sosyal tarafların giderek artan bir şekilde mevzuat yapma ve karar verme süreçlerinin bir parçası haline gelmesi ve bunun kurumsal mekanizmalarının oluşturulmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Sosyal Diyalog, Sosyal Diyalogun Tarihi

1 erdemcam@yahoo.com

Çalışmayı gözden geçirip değerleri yorumlarıyla katkıda bulunan ÇSGB / Avrupa Birliği Uzmanı Dr. Ali Ercan Su'ya teşekkür ederim. İfade etmeye belki gerek yok ama çalışmadaki gözden kaçmış olabilecek eksiklikler ile hatalar bana aittir.

ABSTRACT

The processes within which the social dialogue is institutionalized in the European Union has been examined in this study. Development of social dialogue in the European Union can be analyzed within the framework of four main periods. The first one is the preparation period which had no institutional structuring (1952-1985). It is the second period that started with the Single European Act which allowed the social partners to be recognized as an inevitable actor in the implementation of the social policy of the Union (1985-1991). The third one is the period that started with the social policy protocol which was signed by social partners on the 31st October 1991 and later attached to The Maastricht Treaty, again in 1991. (1991-2001). And the fourth period began in December 2001, when European social partners presented a joint contribution to the Laeken European Council. Within this framework, various developments had taken place in terms of EU Social Dialogue from 2001 Laeken Summit to 2018. The most important point attracting attention during this process is that social partners are gradually becoming a part of the legislation-making and decision-making processes, and the institutional mechanisms needed for this process are being established.

Keywords: European Union, Social Dialogue, History of Social Dialogue

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı; sosyal diyalogun Avrupa Birliği'ndeki (AB) tarihsel gelişimini üst düzey antlaşmalar ve toplantılar çerçevesinde ana hatları ile incelemektir². Çalışmanın temel çıkış noktası AB'nde sosyal diyalogun hangi süreçler çerçevesinde evrimleşerek günümüzdeki aşamaya gelmiş olduğudur. Bu süreçte AB'de sosyal diyalog ile ilgili önemli dönüm noktalarının yanında bir makalenin sınırları içinde incelenmesi mümkün olmayacak sayıda çok gelişme yaşanmıştır. Bunları AB'de üçlü sosyal diyalog, ikili sosyal diyalog, sektörel sosyal diyalog, işyerinde sosyal diyalog, sosyal paktlar ile AB üyesi ülkelerin kendilerine özgü geliştirdikleri farklı sosyal diyalog mekanizmaları olarak sayabiliriz. Bunların tamamını kapsayan bir çalışmanın bir makale sınırları içinde yapılması neredeyse imkânsızdır ancak AB'de sosyal diyalogun nasıl geliştiği ve Birliğin sosyal taraflara yüklediği anlam ve verdiği önemin genel çerçevesi tarihsel bir bakış açısıyla ele alınabilir. Bu çerçevede çalışmada sosyal diyalogun gelişim sürecindeki temel dönüm noktaları ile bazı gelişmelerden örnekler verilerek AB sosyal diyalogunun gelişimi anlaşılmasına çalışılacaktır.

Kavram olarak sosyal diyalog küreselleşmenin çalışma ilişkilerinde yarattığı değişimin sonunda ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte kavram, işçi ve işveren taraflarının ortak sorunlarını barışçıl bir yaklaşım içinde çözmelerini sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesini içermektedir. Bu bakış açısı ile sosyal diyalogun çalışma ilişkilerinde uzlaşmayı ön plana çıkartmış bir anlayışın sonucunda ortaya çıktığı söylenebilir.

Küreselleşme ekonomik, teknolojik ve sosyal alanlar başta olmak üzere birçok alanı etkilemiş ve bir alt alan olarak çalışma ilişkileri üzerinde ciddi bir değişim meydana getirmiştir. Çalışma yaşamında sosyal diyalog kavramı 1980'lerden sonra ortaya çıkan küreselleşme sürecinin bir sonucu olarak ilgili yazında yer kazanmaya başlamıştır. Bu bağlamda küreselleşme sürecinin çalışma ilişkileri sisteminde yarattığı değişimin tartışma konuları aşağıdaki başlıklardan oluşmaktadır.

- Batı'daki işçi sendikalarının üye sayılarındaki belirgin azalma ve güç kaybı,
- Toplu pazarlık aracının giderek işkolu düzeyinden uzaklaşarak işyeri-işletme düzeyine kayması, çalışma sürelerinin kısalması, A-tipik çalışma biçimlerinin yaygınlaşması ve esneklik

2 Avrupa Birliğinde sosyal diyalog ile ilgili birçok direktif bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada sosyal diyalogun kurumsallaşmasına ilişkin tarihsel süreç dönüm noktaları itibarıyla ele alınmaya çalışıldığı için yayımlanan direktiflere yer verilmemiştir.

- Teknolojik değişime koşut olarak geliştirilen yeni yönetim teknikleri ile tüm bu değişimin bir anlamda zorunlu kıldığı işçi ve işveren kuruluşları arasında etkin ve sağlıklı bir diyalog ve işbirliğinin önem kazanması.

Bu gelişmelere koşut olarak sosyal politikalarda geçmişe oranla bir azalma ve gerileme meydana gelmiştir. Buna mukabil AB yeni bir toplumsal model arayışına girmiştir. Bu çerçevede sosyal diyalog, sosyal tarafların mevzuat yapma sürecine katılmalarını sağlamayı amaçlamaktadır.

Günümüzde Birliğin temel hedefi, iktisadi ve siyasi bütünleşmenin tam olarak gerçekleştirilmesidir. Bu hedefe ulaşabilmek için mevcut sorunlara karşı çözüm üretilmesi gerekmektedir. Bu sorunların başında işsizlik yer almaktadır. İşsizlik ile birlikte, enflasyonla mücadele, dengeli kalkınmanın sağlanması, işgücü piyasalarına ilişkin düzenlemeler, ücret ayarlamaları, yeni teknolojilere uyum gibi birçok sorun yer almaktadır. Bu sorunların çözümü için sadece üye ülkelerin kendi iç düzenlemeleri yeterli olmamakta ve birlik düzeyinde politika geliştirilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan sorunların çözümü için işçi ve işveren örgütlerinin de hükümetle birlikte ortak hareket etmesi ve karar alma süreçlerinin işbirliği temeli üzerinde şekillenmesi gerekmektedir. İşte sosyal diyalog bu karar alma süreçlerine sosyal tarafların dâhil edilmesini amaçlamaktadır (Işığışok, 1997: 79).

Sosyal diyalogun konusu sadece “toplumsal” nitelikli sorunları ve sosyal politikayı değil, bunlar üzerinde doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkisi olabilecek iktisadi ve siyasal sorunları da kapsar. Dolayısıyla sosyal diyalogu resmi ve gayri resmi görüşme ve tartışmaları da içeren bir kavram olarak da ele almak gerekir (Gülmez, 2003: 54). Çünkü, çalışma yaşamının tarafları arasında meydana gelen diyalog her zaman için formel zemine dayalı bir diyalog olmayabilir, enformel ilişkiler biçiminde bir diyalogdan da bahsetmemiz gerekmektedir. Ancak asıl olan sosyal diyalog mekanizmalarının formel zemine dayalı ve işleyecek bir yapıya kavuşturulmasıdır.

Avrupa Birliği’nde Sosyal Diyaloga İlişkin Önemli Gelişmeler

Sosyal diyalogun, AB’nde uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Sosyal diyalog mekanizması, hukuksal kaynak ve dayanaklarını Birlik tarafından çeşitli tarihlerde imzalanan çeşitli antlaşmalardan almaktadır (Işığışok, 1997: 81). Bu anlaşmaların başında 1952 tarihli Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunun (AKÇT) kurulması gelmektedir. Sosyal diyalog AKÇT içinde bir danışsal komite ile kurulmuştur, bu komitenin üyeleri; kömür ve çelik üreticileri, işçiler, tüketiciler ve bayilerden oluşan temsilcilerdir (European Commission, 2012: 33).

Daha sonraki süreçte önemli adımlardan biri Avrupa Ekonomik Topluluğunu (AET) kuran 1957 tarihli Roma Antlaşmasıdır. Ancak, Roma Antlaşmasında -sosyal bütünleşmenin iktisadi bütünleşme ile sağlanacağı yönündeki düşüncenin bir sonucu olarak- dışlanan sosyal ortaklar gibi sosyal politika da son derece sınırlı bir şekilde düzenlenmiştir. Antlaşmada sadece iki danışsal komiteye ilişkin kurallar bulunmaktadır (Koray ve Çelik, 2007: 161). Roma Antlaşması sosyal diyaloga ilişkin bir kural içermediği gibi, temelde yok saydığı sosyal ortaklara da yalnızca Ekonomik ve Sosyal Komite³ ile Avrupa Sosyal Fonu Komitesinde yer vermiştir. Bu komitelerde iktisadi ve sosyal yaşamın değişik kesimlerinden oluşan çalışanlar ve işverenler bulunmaktadır. Bunların dışında Roma Antlaşması 118. maddesinde sosyal politika alanında üye devletlerle yapılacak işbirliği konuları içinde; sendika hakkı ve toplu pazarlık ifade edilmiştir. Ancak bu kural, işçi ve işverenlerle Birlik düzeyinde örgütlenme hakkı tanınması anlamına gelmemektedir (Gülmez, 2003: 71-73; Koray ve Çelik, 2007: 158).

3 Daha sonra Avrupa Sosyal ve Ekonomik Komitesi adını almıştır.

AET oluşturulduktan sonra, 1960'lı ve 70li yıllarda tarım, balıkçılık ve çeşitli ulaşım sektörleri için ortak politikalar hazırlanmıştır. Avrupa Komisyonu, bu politikalar hakkında ifade edilen sektörlerdeki sosyal ve istihdamla ilgili konularda tavsiyeler vermek üzere ortak komiteler oluşturmuştur (European Commission, 2012: 33). 1970 yılında, sosyal tarafların isteği üzerine Konsey, AB kurumları, ulusal hükümetler ve sosyal ortaklar arasındaki istihdam politikasında sürekli diyalog, ortak eylem ve istişareyi sağlamak için İstihdam Daimi Komitesini oluşturmuştur. Bu komite, 2000'li yılların başına kadar üçlü diyalog için bir forum olarak görev yapmıştır (a.g.e, 2012: 15).

Devam eden süreçte sosyal diyalog konusu Tek Avrupa Senedinin imzalanmasıyla resmi bir kimlik kazanmış, sosyal politika ve sosyal diyalog alanında bazı konularda geçmişe oranla bir gelişme sağlanmasına yol açılmıştır. Tek Avrupa Senedi, Birlik sosyal politikasının uygulamaya konulmasında sosyal tarafların kaçınılmaz bir öge olarak tanınmasını ve sosyal ortakların Avrupa düzeyinde iradi olarak sözleşmesel nitelik kazanabilecek bir diyaloga girişmelerine çaba gösterilmesini öngörmüştür. Sosyal diyalog, sözleşmesel ilişkilere dönüşme olanağıyla madde 118 B'de düzenlenmiş (daha doğrusu Roma Antlaşmasının 118.maddesi Tek Avrupa Senedi ile değiştirilmiş) ve böylece topluluk düzeyinde sosyal diyalog kurumsallaşmıştır. Bu şekilde Tek Avrupa Senedi ile Jack Delors'un girişimiyle başlayan ve Ocak 1985'ten itibaren yeniden canlanan sosyal diyalog mekanizması, sosyal politikanın AB düzeyindeki temel öğelerinden birine dönüşmüştür (Gülmez, 2003: 88-89, Esentürk, 2015: 148).

Avrupa Birliğinde sosyal diyalogun gelişimi temel olarak dört dönem altında incelenebilir. Bu çerçevede 1952'de AKÇT'nin kuruluşundan 1985'e kadar geçen süreçte sosyal diyalogla ilgili yaşanan gelişmeler birinci dönem olarak adlandırılabilir. 1952 ve 1985 yılları arasındaki dönemin temel özelliği sosyal diyalogla ilgili AB düzeyinde kurumsal bir düzenlemenin olmamasıdır.

AB'de sosyal diyalogun gelişim sürecinde 1985-1991 arasındaki dönem ikinci dönem olarak tanımlanabilir. Üçüncü dönem, 31 Ekim 1991 tarihinde sosyal taraflar arasında imzalanan ve ardından sosyal politika protokolünün 1991'de Maastricht Antlaşmasına eklenmesi ile başlayan dönemdir. 1997 yılında da 1991'de imzalanan sözleşme Amsterdam Antlaşması'na dâhil edilmiştir (TFEU'nun⁴ 154 ve 155. maddeleri). Bu bağlamda, Avrupa sosyal diyalogu üç çerçeve anlaşmanın uygulanmasına yol açmış ve (1996'da ebeveyn izniyle ilgili olan ve 2009'da revize edilen anlaşma, 1997'de yarı zamanlı çalışma ve 1999'da sabit süreli sözleşme konuları) Konsey direktifleri vasıtasıyla hayata geçirilmiştir. Bu dönemi de 2001'de başlayan dördüncü dönem takip etmiştir. Dördüncü dönem ise Aralık 2001'de Avrupa sosyal taraflarının Laeken Avrupa Konseyi'ne ortak bir katkı sunmasıyla başlamıştır (Eurofound, 2013 akt. Esentürk, 2015: 149; ETUC, 2018)⁵. Bu şekilde kategorikleştirilen bu üç dönem süresince ve 2001 Laeken Zirvesinden 2017'ye kadar geçen zamanda AB Sosyal diyalogunda birçok gelişme yaşanmıştır.

Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi (1957)

Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi, işçi ve işveren örgütlerinin temsilcilerini ve diğer çıkar gruplarını bünyesinde barındıran bir AB danışma organıdır. Avrupa Birliği Komisyonu, AB Konseyi ve Avrupa Parlamentosu için AB konuları üzerine görüş bildirmekte ve böylece AB'nin karar alma organları ile AB vatandaşları arasında köprü görevi görmektedir. Komite işçi ve işveren temsilcilerinin dışında diğer çıkar grupları olarak çiftçiler, KOBİ'ler, tüccarlar, zanaatkarların, tüketici ve hayır derneklerinin,

4 TFEU: Avrupa Birliğinin İşlevine İlişkin Antlaşmanın Birleştirilmiş Versiyonu

5 Avrupa Birliğinde Sosyal Diyalogun gelişimiyle ilgili sözünü ettiğimiz bu dönemler hakkında ayrıca Bknz: Nevra Esentürk, 2017.

kooperatiflerin, çeşitli tüketici ve hayır kuruluşlarının, meslek kuruluşları ile aile ve çevrenin korunması konularında çalışan STK'ların temsil edildiği bir platform niteliği taşır. Komitenin geçmişi AET'nin kuruluşuna kadar gider. Bu bağlamda AET Antlaşmasının 193-198. Maddelerinde düzenlenmiş olan Ekonomik ve Sosyal Komite AB'de sosyal diyalogun ilk anlamlı organizasyonu olarak kabul edilebilir (Koray ve Çelik, 2007: 163). Komitenin amacı, Konsey, Komisyon ve AB Parlamentosuna danışmanlık yapmak üzere kurulmuştur. Amacı, Komitede üye olan tarafların topluluk karar alma süreçlerine katılmalarını sağlamaktır. Komiteye başlangıçta verilen görevleri danışma, diyalog ve işbirliği olarak üç başlıkta toplamak mümkündür. Komite, danışma görevi çerçevesinde Bakanlar Konseyi, Komisyon ve Avrupa Parlamentosu gibi organlara ekonomik ve sosyal konularda danışmanlık yapar. Diyalog görevi ise Komitede yer alan sivil toplum kesimlerinin kendi aralarındaki diyalog neticesinde ortaya çıkan görüş ve önerileri AB karar organlarına sunmaktır. Bu çerçevede ekonomik ve sosyal konularda farklı çıkar grupları uzlaştırılmaya çalışılmaktadır. . Komiteye atfedilen işbirliği görevi çerçevesinde ise AB üyesi ile üye olmayan ülkelerdeki organize olmuş STK'lar arasında işbirliği sağlar (Ateş, 2005: 47-50).

Beyaz Kitap (1985)

Avrupa Toplulukları Komisyonu, 1985 yılı ortalarında, Komisyon Başkan Yardımcısı Lord Francis Arthur Cockfield'in sorumluluğu altında Beyaz Kitap olarak adlandırılan bir belge yayınlamıştır. Beyaz Kitap, Avrupa Sosyal Politikası hakkında birçok konu içerirken bu konulardan biri de sosyal diyalog olmuştur. Adı geçen belgede sosyal diyalog ile ilgili olarak şu ifade edilmiştir;

“Sosyal yönden komisyon, tek pazarın gerçekleştirilmesinin sağlayacağı olanakların, Topluluğun istihdam ve sosyal güvenlik hedefleriyle uyumlu önlemlerle desteklenmesi amacıyla hükümetlere ve sosyal taraflara danışmaya devam ederek, sosyal diyalogun gelişimine katkıda bulunacaktır.”

Bu ifadede açıkça görüldüğü üzere Komisyon'a üye ülke hükümetleri ise sosyal taraflar arasındaki diyalogu geliştirme görevi verilmiştir (EIRR,250,1994:30 akt: Işığışık, 1997: 84).

Val Duchesse Süreci (1985)

1985 yılında Komisyon tarafından Birlik düzeyindeki sosyal diyaloga örgütlü ve sistemli bir içerik kazandırmak amacıyla üye ülkelerin üst düzey işçi ve işveren örgütleri bir toplantıya davet edilmiştir. Bu toplantı Brüksel banliyösündeki Val Duchesse Şatosunda yapılmıştır. Toplantıya, UNICE⁶, ETUC ve CEEP katılmışlardır. Bu toplantı ikili sosyal diyalog anlamında AB'de bir ilk olmuştur. Bu toplantının Val Duchesse şatosunda yapılması nedeniyle ilk iki tarafı diyalog çalışması Val Duchesse Süreci olarak adlandırılmaktadır (Smallbone, 2005: 52). Jack Delors'un başkanlığını yaptığı bu toplantıda çağrılan örgüt temsilcilerinden Avrupa'nın yapılamasının bu aşamasında seferber olmalarını ve kendi aralarında, Birlik düzeyinde, Birliğin yararını ilgilendiren konularda diyaloga girişmelerini istemiştir. Komisyon ile sosyal ortaklar arasında bu düzeyde yapılan ilk zirve toplantısında sosyal taraflara Avrupa'nın oluşumunda temel ve özgün bir rollerinin bulunduğu ve kendi aralarında gerçekleştirecekleri diyalogla bu oluşumdaki yerlerini almaları gerektiği ifade edilmiştir. Delors'un sendikacılara yönelik bu diyalog çağrısı bir 'Avrupa Toplu Pazarlık' alanı yaratılmasına çağrı olarak yorumlanmıştır. Delors'un buradaki amacı; izlenecek toplu görüşme politikalarıyla Topluluk mevzuatının sosyal diyalog

6 Kısa adı UNICE olarak bilinen Avrupa İşverenler Konfederasyonu adını BusinessEurope (Avrupa İş Dünyası Konfederasyonu) olarak değiştirmiştir.

sonucu oluşan anlaşmalara dayanan bir mevzuat olmasının sağlanmasıdır (Dolvik, 1999: 15 akt: Gülmez, 2003: 91). Benzeri bir toplantı Jack Delors ile 12 Kasım 1985'de yapılmıştır. Bu toplantı sonunda ise tarafların daha biçimsel bir sosyal diyaloga ulaşabilmelerine yol açacak sonuçlara ulaşılmıştır. Sosyal taraflarla yapılan bu ikinci toplantı sonunda büyüme ve istihdam için işbirliği stratejilerinin temel çizgileri ve yeni teknolojilerin kullanılması konusunda ortak bir açıklama yapmak için anlaşmaya varılmış, sosyal ortaklar ile komisyon temsilci ve sorumlularından oluşan iki ortak çalışma grubu kurulmasına karar verilmiştir (Işıçok, 1997: 82; Gülmez, 2003: 91).

Tek Avrupa Senedi (1987)

Tek Avrupa Senedi, Avrupa Birliği Konseyi'nin 1985 yılı Aralık ayında yapmış olduğu bir toplantı sonucu şekillenmiş önemli bir hukuksal belgedir. Senet, 1986 tarihinde Lüksemburg'da imzalanmış ve Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Tek Avrupa Senedinin imzalanmasındaki temel amaç; Roma Antlaşması hükümlerinin günün gereksinimleri doğrultusunda yeniden düzenlenmesidir. Bu çerçevede Senet ile Roma Antlaşması'na yeni maddeler eklenmiştir.

Bunlardan biri de Avrupa düzeyinde sosyal diyalogun gerçekleştirilmesi ve Birliğin belirli bir sosyal politikasının olmasının sağlanmasıdır. “Böylece sosyal damping endişesi nedeniyle *asgari ücret, sosyal güvenlik düzenlemeleri, minimum işçi sağlığı ve iş güvenliği* konularında ortak düzenlemelerin yapılması talebi gündeme gelmiştir” (Ataman, 2005: 12).

Senet getirmiş olduğu bu yeni düzenlemeler ile 25 Mart 1957 tarihli Roma Antlaşması'na iki yeni ek hükümlerle sosyal politika alanında tamamlayıcı bir nitelik kazandırmıştır. Şöyle ki; Tek Avrupa Senedi, Roma Antlaşmasının 118. Maddesine A ve B olmak üzere iki yeni ek madde getirmiştir. Bunlardan 118 B maddesi doğrudan sosyal diyalog ile ilgilidir. 118 B maddesinde; “Avrupa Komisyonu, sosyal taraflar arasındaki diyalogun Avrupa genelinde geliştirilmesi için çaba sarf eder. Taraflar rıza gösterdikleri takdirde yazılı bir anlaşmaya varılabilir.” denilmiştir. Dolayısıyla Tek Avrupa Senedi ile değiştirilen Roma Antlaşması gereğince Avrupa Birliği Komisyonu, Avrupa genelinde sosyal taraflar arasında olumlu bir sosyal diyalogun geliştirilmesinden sorumlu olmuştur (Marin, 1998:8 akt: Işıçok, 1997: 87).

Öte yandan Senedin getirmiş olduğu bir diğer yenilik ile 1957 Roma Antlaşmasında yer alan ve çıkarılacak yönergelerde ve alınacak kararlarda “oybirliği” alınmasını öngören maddelerde değişikliğe gidilerek, bunlar için “nitelikli çoğunluğun” yeterli olduğu kabul edilmiştir. Bu şekilde işçi sağlığı ve iş güvenliği, çevre, tüketicinin korunması gibi sosyal konularda alınacak kararlar için nitelikli çoğunluk ilkesi benimsenmiştir (Kızıloğlu, 2000).

Egmont Sarayı Toplantısı (1989)

Bu toplantı ETUC, UNICE ve CEEP temsilcilerinin katıldığı ve üzerinde görüştükleri bazı konular hakkında mutakabata vardıkları AB'de sosyal diyalogun nasıl sağlandığına ilişkin ileri düzeyde bir örnektir. Toplantı 12 Ocak 1989'da Brüksel'de bulunan Egmont Sarayında gerçekleştiği için adı Egmont Sarayı Toplantısı olarak kalmıştır. Taraflar arasında sağlanan anlaşma ‘Gelecekteki Çalışmalar Hakkında Kararlar’ isimli bir metinde toplanmıştır. Bu toplantı sonunda, Komisyon ile UNICE, ETUC ve CEEP'yi temsil eden bir grup oluşturulmuş ve bu gruba bazı görevler verilmiştir. Bu görevler; sosyal diyalogun sürekli bir şekilde geliştirilmesi, seçilen farklı konulara ilişkin çalışmaların organize ve teşvik edilmesi ile sosyal diyalog ve olası genişlemeler çerçevesinde ortaya atılan görüşlerin

değerlendirilmesidir. Bu çalışma başlıklarına ek olarak, her üç tarafın temsilcilerinin oluşturduğu bir grubun, Komisyona sosyal diyalogla ilgili bazı konularda ön çalışma yapması kararlaştırılmıştır. Bu konular ise; eğitim ve mesleki gelişme alanında bugüne kadar yapılan çalışmalar izlenerek gerçekleştirilen sonuç ve deneyimler ışığında geleceğe yönelik eğilimlerin saptanması ve Tek Avrupa Senedinde yer alan konuların gerçekleştirilmesi ile tek pazar hedefi için gerekli önceliklerin yerine getirilmesine yönelik ön hazırlık çalışmalarının yapılmasıdır (Işığışık, 1997: 88).

Avrupa Sosyal Şartı (İşçilerin Sosyal Temel Hakları Hakkında Topluluk Şartı) (1989)

1989'da ilan edilen Avrupa Sosyal Şartı AB'de sosyal politika açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda "sosyal politika alanında, 1989 yılında kabul edilen Avrupa Sosyal Şartı önemli bir dönüm noktasıdır. Buna göre, *'serbest dolaşım hakkı, çalışma ve ücret hakkı, daha iyi yaşama ve çalışma şartlarına sahip olma hakkı, örgütlenme ve toplu sözleşme hakkı, mesleki eğitim hakkı, kadın ve erkek arasında eşit muamele görme hakkı, işçiler için bilgilendirilme, danışılma ve yönetime katılma hakkı, işte korunma ve güvenlik hakkı, çocuklar ve ergenlik çağındaki gençler için yasalarla korunma hakkı, yaşlılar için emeklilikten sonra düzenli bir yaşam standardına sahip olma hakkı, özürllüler için sosyal ve mesleki bütünleşme hakkı'* Avrupa Sosyal Şartı'nda yer almıştır. İngiltere'nin katılmadığı Sosyal Şart, bağlayıcılıktan yoksun bir siyasi bildirme olarak kalmıştır. Bununla birlikte, İngiltere'nin söz konusu politikasına devam etmesi, Sosyal Protokol'ün Maastricht Antlaşması'nın eki olarak kalmasına neden olmuştur. Söz konusu Protokol ve buna dayalı Sosyal Politikaya İlişkin Antlaşma, Birliğin sosyal politika alanında kural koyma yetkisini kapsamını genişletmiştir. Sosyal taraflara, aralarında sağlayacakları diyalog yoluyla Birliğin sosyal alandaki yasama faaliyetlerine katılma imkânı vermiştir.⁷ "Maastricht Antlaşması'nda sosyal politikaya ilişkin olan kısımlarda, Birliğin ve üye devletlerin 'istihdam, yaşama ve çalışma koşullarını iyileştirmekle, uygun bir sosyal koruma sağlamakla, sosyal diyalog kurmak ve sosyal dışlanmayı' engellemekle yükümlü oldukları belirtilmektedir. Antlaşmadan sonra sosyal siyasetin şekillenmesi üye ülkeleri biraz daha bağlayan bir nitelik kazanmıştır" (Ataman, 2005: 13).

Geçici Çalışma Grubu Raporu (1991)

Komisyunun 1990 yılındaki eylem planında, hiçbir danışma komitesinin kurulmadığı alanlarda bir öneri sunmasına ilişkin Val Duchasse sürecine katılan sosyal taraflara danışmayı öngörmesinin ve 14-15 Aralık 1990 yılında Roma Avrupa Konseyi'nde Birlik yapılanmasının "sosyal boyutu" ve "sosyal diyalogun" zorunluluğu konusunda bir düşünme süreci başlatılmıştır. Bu sürecin ardından Komisyon sosyal tarafların karar verme sürecindeki yerinin tanımlaması görevini geçici bir çalışma grubuna vermiştir. Bu grup Komisyonun sosyal işler genel müdürünün başkanlığında, üç sosyal ortağın üst düzeydeki temsilcilerinden oluşmuştur. 25 Ocak 1991'de çalışmaya başlayan grup, çalışmalarını 31 Ekim 1991'de tamamlamıştır. Bu gruba görev olarak; Avrupa Tek Senedi ile değiştirilen Roma Antlaşmasınının 118. maddesini yeniden kaleme almak verilmiştir. Grup çalışmaları sonunda antlaşmaya iki yeni maddenin (118 A ve 118 B) eklenmesi üzerinde karar vermişlerdir. 31 Ekim 1991'de üç sosyal taraf arasında imzalanan anlaşma, sosyal tarafların tutumunda ve sosyal diyalogun evriminde önemli bir aşama oluşturmuş, danışma ve görüşmeden toplu pazarlığa geçilmesini sağlamıştır. Ancak bu anlaşmada hukuksal geçerliliği olan anlaşmalarla sonuçlanabilecek bir toplu pazarlık yöntemi önerilmiş

7 <http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?lang=0&pId=3&fId=10&prnId=16&hnd=1&ord=15&docId=326&fop=0>

ve böylece gerçek bir “topluluk toplu pazarlığı” uygulamaya konulmuştur. Anlaşmada, Komisyonun toplu anlaşmayı olduğu gibi Konsey'e sunması ve Konseyinde nitelikli çoğunlukla anlaşmayı olduğu gibi kabul etmesi istenmektedir. Dolayısıyla öneriden de anlaşıldığı üzere sosyal taraflar Konsey'e herhangi bir değişiklik yapma yetkisi tanımak istememiş, kabul ettikleri anlaşmanın içeriğine dokunulmaksızın olduğu gibi kabul edilmesini ya da reddedilmesini istemiştir. Konsey kendisine hiçbir takdir alanı bırakmak istemeyen bu yaklaşımı benimsememiş ve “olduğu gibi” sözcüklerini maddeden çıkararak 31 Ekim 1991 Antlaşması, 11'ler Anlaşmasına konulmuştur. 11'ler Anlaşması, sosyal ortakların sosyal politika alanında Topluluk karar sürecine katılmasını sağlama açısından önem taşır. Böylece pazarlık, merkezi kamu yetkililerinden sosyal ortaklara devredilmiştir (Gülmez, 2003: 100).

31 Ekim Anlaşmasını izleyen ve sosyal diyalogun üçüncü evresini oluşturan Sosyal Politika Anlaşması dönemini de kapsayan 1991 ile 1999 arasındaki dokuz yıllık dönemde, sektörel ve sektörlerarası düzeylerde, çeşitli sorunlara (örneğin istihdam, çalışma koşulları, genişleme, politikalar ve ekonomi, eğitim, sosyal diyalog, iş süresi, sağlık ve güvenlik gibi konulara) ilişkin olarak sosyal ortaklar arasında Avrupa düzeyinde sosyal diyalog gerçekleştirilmiştir. Bu diyalog, söz konusu sorunlara ilişkin karar, görüş, ortak açıklama, çerçeve anlaşma, tavsiye, anlaşma protokolü vb. belgelerin⁸ kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır (Gülmez, 2003:101).

Maastricht Anlaşması (1992)

7 Şubat 1992'de imzalanan Maastricht Anlaşması ile topluluk sosyal politikasında hem nitelikli çoğunlukla karar alınabilecek konular, hem de sosyal ortakların karar sürecinde yer almaları yönünden önemli bir aşama olmuştur.

Avrupa'nın bütünleşmesine ilişkin tarihsel süreçte 1993 yılı bir diğer dönüm noktalarından biridir. 1 Kasım 1993 tarihi ile yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) ile Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun adı değişmiş ve Avrupa Birliği adını almıştır. Avrupa Birliğinin sosyal politika alanındaki kural üretme yetkisi, Avrupa Birliği Antlaşmasına Ek Sosyal Politika Protokolü ve İngiltere'nin katılmadığı 11'ler anlaşması (Sosyal Politika Anlaşması) ile genişletilmiştir. Avrupa Birliği Antlaşması ile aynı anda yürürlüğe giren bu belgeler, ABA'nın sosyal alandaki bir başka katkısını oluşturur.

Tüm bu gelişmeler esnasında ATS'ni izleyen yıllarda sosyal Avrupa'yı gerçekleştirmek için atılan en önemli adımlardan biri, Maastricht Anlaşmasına Sosyal Politika Protokolünün, bu protokolde Sosyal Politika Anlaşmasının, yani 11'ler anlaşmasının eklenmiş olmasıdır. Sosyal Politika Anlaşmasının getirdiği temel değişikliklerden biri Birlik yetkilerinin arttırılmasının ve nitelikli çoğunlukla kural üretilen konuların genişletilmesinin yanı sıra, sosyal tarafların danışma ve toplu pazarlık alanındaki rollerinin de artmış olmasıdır. Sosyal Politika Anlaşmasının Avrupa Topluluğu Antlaşmasına konulmasının en önemli sonuçlarından biri, sosyal ortaklara topluluk kurumlarına koşut ya da onlarla yarışarak kurallar üretme yetkisinin tanınmış olmasıdır. Anlaşmanın getirdiği yeniliklerden diğeri, Birlik hukukunun kaynaklarına Konsey kararıyla yürürlüğe konulan Avrupa Toplu İş Sözleşmesi diye nitelendirilen yeni bir araç eklenmesidir. Yalnızca toplu pazarlık hakkını tanımakla kalmayan Antlaşma, Avrupa Toplu İş Sözleşmelerinin Topluluk hukukuyla bütünleştirilmesi yöntemlerine de yer vermiştir (Polsky: 82 ve 92 akt: Gülmez, 2003:104). Özetle, Topluluk hukukunun kaynaklarına sosyal tarafların iradesinden doğan sözleşmesel nitelikli yeni bir kaynak türü eklenmiştir. Sosyal diyalog çerçevesinde imzalanan Avrupa toplu anlaşmalarının yasal/bağlayıcı metinlere dönüştürülmesinin öngörülmesiyle,

8 1991'de 14, 1992'de 15, 1993'de 24, 1994'de 10, 1996'da 30, 1997'de 37, 1998'de 24 ve 1999'da da 14 belge kabul edilmiştir.

Bakanlar Konseyi, kural üretici tek aktör olma özelliğini yitirmiştir (Kowalsky, 2000: 66-67 akt: Gülmez, 2003:104). Bu anlaşma sosyal diyalogun AB düzeyinde kurumsallaşmasına önemli bir katkı yapmıştır (Esentürk, 2015: 148).

Ailevi Sebeplerle İzin Çerçeve Anlaşması (14 Aralık 1995)

Bu anlaşma 15'ler Avrupa'sında İngiltere hariç, diğer ülkelerin Sosyal İşler Bakanları ile ETUC, UNICE ve CEEP arasında; 1995 yılında gerçekleştirilen çeşitli görüşmelerin ardından, 14 Aralık 1995 tarihinde ETUC, UNICE ve CEEP temsilcileri tarafından imzalanmıştır. Anlaşmanın özü, çocuk sahibi olan veya evlat edinen çalışanlara en az üç ay ücretsiz izin kullanma hakkının tanınmasına dayanmaktadır. Bununla birlikte; Anlaşmada bu iznin hangi şartlar altında ve nasıl kullanılacağına ilişkin ayrıntılı hükümlere yer verilmiştir. Tüm ayrıntılı belirlemelerin yanında, 14 AB ülkesine izin şartları ve uygulanmasına ilişkin diğer tüm konuları belirleme hakkı tanınmıştır.

Sosyal Diyalogun Topluluk Düzeyinde Geliştirilmesine Dair Komisyon Bildirisi (1996)

1996 yılında sosyal diyalogun Topluluk düzeyinde geliştirilmesine dair Avrupa Toplulukları Komisyon Bildirisi yayımlanmıştır (Commission of the European Communities, 1996). Bu bildiri bir danışma belgesi biçiminde düzenlenmiştir. Bu bildiri sosyal taraflar ile belli başlı Avrupa kurumlarına gönderilerek, AB'nde sosyal diyalogun gelecekteki durumunun belirlenmesine yönelik bir tartışma platformunun yaratılması amaçlanmıştır. Bu amaçla sosyal diyaloga ilişkin gerek sektörel, gerekse meslekler arası düzeyde bir dizi reform önleminin sıralandığı bildiri, ilgili sosyal taraflar ile AB Kurumlarının görüşlerine sunulmuştur. Böylece Komisyon, 1997 yılı ortalarında ilgili taraflar ile kurumlardan gelecek öneriler doğrultusunda ikinci bir bildiri yayımlayarak sosyal diyalog konusunda atılacak adımların belirlenmesini öngörmektedir (Işığışık, 1997: 98).

Amsterdam Antlaşması (1997)

Sosyal Politika Protokolünün hükümleri, Amsterdam Antlaşması'na 138 ve 139. Maddeler olarak dâhil edilmiştir (Smallbone, 2005: 51). Sosyal Politika Anlaşmasının imzalanmasından önceki dönemde, oybirliği kuralı nedeniyle üye devletlerden İngiltere'nin vetosunun, Avrupa'ya ilişkin tasarıları başarısızlığa uğratması olanaklıydı ve bu olanak kullanılmıştır. Thatcher ve Major hükümetlerinin karşı çıkması ve imzalamaması nedeniyle Avrupa Birliği Anlaşmasına konulamayan bu belgeler, 16-17 Haziran 1997 tarihlerinde yapılan Amsterdam Zirvesinde, Tony Blair'in Sosyal Politika Protokolünün Amsterdam Antlaşması'nın 117 ve 118. maddelerine konulmasını kabul etmesi üzerine Antlaşma ile bütüleştirilmiştir. Sosyal Politika Protokolünün Antlaşmaya konulmasıyla sosyal politika yeniden sosyalleştirilmiş ve Antlaşmaya aktarılarak Sosyal Politika Protokolünün özel statüsü ve böylece de, İngiltere hükümetinin uzun süren engelleme politikası dönemi 1997 tarihi ile birlikte sona ermiştir (Gülmez, 2003: 102). Maastricht Antlaşmasından beş yıl sonra yapılan bu anlaşma AB'de sosyal diyalogun kurumsallaşması yolunda yapılmış ikinci önemli girişimdir (Esentürk, 2015: 148).

Lahey Avrupa Forumu (1997)

Avrupa Forumu Nisan 1997'de Lahey'de toplanmış ve bu forumda danışma ve son gelişmelerden çıkarılan temel dersler üzerine bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda Komisyonun gelecekte sosyal

diyalogu destekleme niyetinde olduğu dört temel alana ilişkin kilit eylemler sunulmuştur (Neal, 2002: 68). Bunlar; bilgilendirme, danışma, istihdam ortaklığı ve görüşmedir.

Bilgilendirme: Komisyon, sosyal taraflar arasında bilgi değişimi için daha verimli kanalların kurulması amacıyla gerekli ortamı hazırlayacak ve Avrupa sosyal ortaklarının Avrupa sosyal diyalogunu ulusal düzeydeki uzantılarıyla birlikte teşvik edecektir.

Danışma: Komisyon, sektörel düzeydeki mevcut yapıların daha yeni esnek sosyal diyalog uygulamaları ile yer değiştirilmesini sağlayacaktır. Sektörlerarası düzeyde danışma komiteleri daha rasyonel bir hale getirilecek ve Komisyon sosyal ortakların devam eden politika geliştirme faaliyetlerine verimli bir şekilde katılmalarını ve onlara danışılmasını sağlayacaktır.

İstihdam Ortaklığı: Komisyon, 1998 İstihdam Kurallarına ilişkin Konsey Kararına dayalı olarak İstihdam Daimi Komitesinin, Komisyon, Konsey ve Sosyal Ortaklar arasında bilgi değişimini güçlendirmek için reforme edilmesini önermektedir.

Görüşme: Komisyon hem sektörel hem de sektörlerarası düzeyde sözleşmesel ilişkilerin geliştirilmesini teşvik edecektir. Ayrıca, bir diğer önemli görev ise başvuran ülkelerin kendi bağımsız sosyal diyalog yapılarını ve faaliyetlerini geliştirmeye teşvik etmek ve sosyal ortakların bu ülkelerdeki emsal kuruluşlarıyla bağlantı kurmalarına yardımcı olmaktır. Komisyon sosyal diyalogun çalışmasını teşvik etmek ve geliştirmek için üç hedef belirlemiştir: Daha açık bir sosyal diyalog, Avrupa kurumları ve sosyal taraflar arasında daha etkili bir diyalog ve Avrupa düzeyinde gerçek bir toplu pazarlık geliştirme sisteminin kurulması.

Sosyal Diyalogun Topluluk Düzeyinde Teşvik Edilmesi ve Uyarlanmasına Dair Komisyon Bildirisi (1998)

Sosyal diyalogun Topluluk düzeyinde teşvik edilmesi ve uyarlanmasına dair Komisyon Bildirisi 20 Mayıs 1998 tarihinde yayımlanmıştır. İşkolları düzeyinde sosyal diyalog komitelerinin kuruluş, oluşum ve çalışma ilkelerini tanımlayan bu bildiri, Avrupa düzeyinde işkolları arasında sosyal diyalogun geliştirilmesi yönünde yeni bir atılım süreci başlatmıştır (Smallbone, 2005: 53).

Bu bildiri Komisyonun sosyal diyalogun nasıl ilerleyeceğine ilişkin niyetini ortaya koymuştur. Bunun amacı, Avrupa düzeyinde sosyal diyalogu güçlendirmek için atılacak adımlar ile AB politikalarının uygulanması ve gelişmesinde sosyal tarafların daha yakın bir ilişki içinde olması için atılacak adımları tanımlamaktır.

Avrupa sosyal diyalogu hâlihazırda önemli bir gelişme sağlamıştır ve Amsterdam Antlaşması ile bütünleşen Sosyal Protokol sosyal taraflara dikkate değer bir güç ve sorumluluk vermiştir. Bu süreçte analık izni ile kısmi zamanlı çalışmaya yönelik, sonradan Sosyal Protokol altında Konsey tarafından direktif olarak benimsenen iki önemli anlaşma sonuçlandırılmıştır. Bunun da ötesinde sosyal taraflar, Avrupa düzeyinde diyalogun gelişmesine artan bir ilgi göstermektedirler. Bu ilgi örneğin tarım sektöründeki İstihdam Çerçeve Antlaşması ile 1998 İstihdam Rehberi üzerine yapılan çerçeve anlaşmada hem sanayi çapında hem de sektör düzeyindeki ortak katkılarda görülebilir.

Sosyal diyalogun rolü, istihdamla ilgili önemli konuların ele alındığı 20-21 Kasım 1997'de İstihdam Olağanüstü Avrupa Konseyi toplantısında vurgulanmıştır. Burada Avrupa Konseyi tarafından yeni istihdam stratejisi hakkında sosyal tarafların her aşamada katkı vermesine yönelik ihtiyacın altı çizilmiştir. Bu konu başlıkları; iş organizasyonunun modernizasyonu, olası yapısal değişimleri öngörmek ve yeniden yapılandırma için görüş belirtmek, mevcut istihdam şartlarının yeni iş biçimlerinin

gelişmesine imkân sağlaması, iş ve aile yaşamı uzlaştırma politikaları, gençlerin iş dünyasına uyumu ile mesleki eğitime erişim olarak ifade edilmiştir.

AB İstihdam Zirvesinden hemen önce kabul edilen 1998-2000 Sosyal Eylem Programı, özellikle Amsterdam Antlaşması tarafından sağlanan bu yeni durumu ve fırsatları dikkate almayı amaçlamaktadır. Bu, sosyal politikanın güçlendirilmesi ve sosyal ortaklara kilit bir rol vermek için bir platform sağlar. Sosyal ortakların bu rolü tam olarak yerine getirmeleri için, sosyal eylem programı, Komisyonun mevcut iletişim ortamını daha ileri götürmesini gerektirir. Komisyon, Eylül 1996'da, Avrupa sosyal diyalogunu teşvik etmek ve geliştirmek için olabildiğince geniş görüş birliği toplamak amacıyla bir Danışma ve İletişim Birimi kurmuştur. Bu birimde 1997 yılı süresince, işverenlerin ve çalışanların Avrupa ve ulusal düzeydeki örgütleri, Avrupa kurumları ve ulusal makamlardan gelen 80'den fazla ayrıntılı cevap alınmıştır.

Lizbon Avrupa Zirvesi (2000)

Devlet ve Hükümet Başkanları, Lizbon Avrupa Zirvesinde Avrupa Birliği'nin ekonomik ve sosyal gelişimi hakkında on yıllık stratejilerini açıklamışlardır. Sürdürülebilir bir ekonomik büyüme, daha geniş ölçekte sosyal içerme, daha fazla ve daha iyi işler yaratmak için çeşitli ekonomik, sosyal ve çevresel politika alanlarında tümleşik bir yaklaşımın gerekli olduğu ortak görüş olarak çıkmıştır. Lizbon gündeminin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için sosyal tarafların aktif katılımı gerekmektedir. Rekabet edebilme becerisini, dayanışmayı geliştirmek ve istihdamda iş güvenliği ve esneklik arasında uygun bir denge kurmak açısından sosyal diyalogun önemi vurgulayan Sosyal Politika Gündemi, Aralık 2000'de Nice Avrupa Konseyine sunulmuştur.

Laeken Avrupa Konseyi Toplantısı (2001)

Sosyal taraflar 13 Aralık 2001'deki zirvede, 2002'nin sonunda Avrupa Konseyi önünde çok yıllık bir çalışma programı hazırlayarak sosyal diyalog geliştirme istekliliklerini dile getirmişlerdir. Ayrıca, Lizbon stratejisinin çeşitli yönleri üzerine üçlü görüşmelerin koordinasyonunu geliştirme gereğini de vurgulamışlardır (European Council, 2001: 7).

Bu toplantıya sosyal taraflardan UNICE/UEAPME, CEEP ve ETUC katılmıştır. Katılan sosyal taraflar 7 Aralık 2001'de yayınladıkları ortak bildiri ile sosyal tarafların süreçte nasıl yer almaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Bildiride sosyal tarafların sosyal diyalog sürecinde nasıl rol almaları gerektiği dört ana tema üzerinden ifade edilmiştir. Bunlar;

- Sosyal ortakların Avrupa'nın yönetimindeki spesifik rolü
- İki taraflı sosyal diyalogun üçlü danışmadan ayırt edilmesi
- Tek bir forumda Lizbon stratejisi üzerine üçlü danışmanın ifade edilmesi
- Daha özerk bir sosyal diyalog için bir çalışma programı geliştirme

Avrupa Sosyal Diyalogu: Yenilik ve Değişim İçin Bir Güç Başlıklı Komisyon Bildirisi (2002)

Komisyon 26 Haziran 2002 tarihinde "Avrupa Sosyal Diyalogu: Yenilik Ve Değişim İçin Bir Güç" başlıklı Bildiriyi yayımlanmıştır (COM (2002) 341 final).

Bu bildiride özet olarak şunlar ifade edilmiştir; sosyal diyalog ve endüstri ilişkilerinin kalitesi Avrupa Sosyal Modelinin merkezindedir. Devlet ve Hükümet Başkanları ile sosyal taraflar ve Komisyon,

Laeken ve Barselona Avrupa Konseylerinde ve önceki sosyal zirvelerde, Birlik ve aday ülkelerdeki modernleşme ve değişimi teşvik etmek için her düzeyde sosyal diyalogun rolünü vurgulamıştır. Bu bildiri, Komisyonu Avrupa sosyal diyalogunu ilerletmek ve desteklemekten sorumlu yapmaktadır.

Komisyon bu bildiriye, hem genişleyen Birliğin daha iyi yönetilmesi için bir anahtar hem de ekonomik ve sosyal reform için itici bir güç olarak sosyal diyalogun geleceği konusundaki görüşlerini ortaya koymaktadır. Sosyal diyalogun farklı düzeylerini ve biçimlerini güçlendirmeye yönelik somut önlemler ileri sürmektedir.

Sosyal diyaloga yönelik bu yaklaşım, sosyal ortakların Laeken Avrupa Konseyine olan katkısı ve bunun Yüksek Düzey Endüstri İlişkileri Grubuna yansımaları sonrasında oluşmuştur. Bu bildiriye sosyal diyalogla ilgili üç temel nokta üzerinde durulmuştur;

Sosyal diyalog başarılı ekonomik ve sosyal reformların arkasındaki itici güçtür. Lizbon stratejisi, kişilerin becerilerinin ve niteliklerinin artırılması, iş organizasyonunun modernizasyonu, eşit fırsatlar ve çeşitliliğin teşvik edilmesi ve aktif yaşlanma politikalarının geliştirilmesi gibi Avrupa'nın karşılaştığı başlıca zorlukları vurgulamaktadır. Sosyal taraflar arasındaki müzakereler, değişimin modernizasyonu ve yönetimi ile ilgili konularda ilerlemenin en uygun yoludur.

Bu bağlamda bildiriye aşağıda belirtilen konularda çağrıda bulunulmuştur;

Laeken bildirisinde vurgulandığı ve Barselona Avrupa Konseyi'nde Devlet Başkanları veya Hükümet Başkanları tarafından desteklenen, Avrupa sosyal ortakları arasında özerk bir diyalog geliştirmeleri ve ortak çalışma programları oluşturmaları,

Barselona Avrupa Konseyi tarafından sosyal taraflara yapılan çağrı ile sosyal tarafların sürece olan katkılarına ilişkin yıllık bir rapor sunmaları,

Sosyal ortaklarla Avrupa kurumları arasındaki ekonomik ve sosyal politikalar konusundaki gündemin desteklenmesi ve sosyal ortakların Lizbon Stratejisi çerçevesindeki katkılarına odak noktası olarak yeni bir "üçlü sosyal zirve" oluşturması,

Sosyal tarafların, istihdam rehberine ilişkin tasarının hazırlanmasından önce kendilerine danışmayı da içerecek şekilde açık koordinasyon sürecine katılmalarının güçlendirilmesi ve böylece sürece daha etkili bir şekilde katkıda bulunmaları,

Sosyal ortakların istihdam rehberlerinin uygulanmasına ilişkin rapor vermelerini sağlamak için mevcut teknik yardımın daha fazla kullanılmasının teşvik edilmesi.

Genişleyen Birliğin daha iyi yönetilmesi, tüm tarafların karar alma süreçlerine ve uygulama sürecine dâhil edilmesine dayanır.

Sosyal ortakların sivil toplumda eşsiz bir konumu vardır çünkü çalışma yaşamıyla ilgili konularda etkili bir şekilde yer alırlar ve taahhütleri içeren pazarlık anlaşmaları yapabilirler.

Avrupa'nın yönetiminde sosyal diyalog rolünü ilerletmek, ulusal düzey ile Avrupa düzeyi arasındaki bağlantıyı güçlendirmek ve Avrupa sosyal diyalogunun sonuçlarının daha iyi bilinmesini sağlamak için, özellikle de genişleme görüşü çerçevesinde, iletişim tabloları çok çeşitli somut teklifler içermektedir. Bunlar;

-Avrupa Sosyal Diyalog konferanslarının düzenlenmesi.

-Ulusal yuvarlak masa toplantılarının düzenlenmesi.

-Avrupa mevzuatının kalitesini arttırmak ve ilgili tüm tarafların ihtiyaçlarına uygun olmasını sağlamak amacıyla Avrupa girişimlerinde sosyal taraflara danışmak için geliştirilmiş prosedürler.

Genişleme hazırlığı. Bildiri, aday ülkelerdeki sosyal diyalogun hayati rolünü ve zayıf yönlerini vurgulamaktadır.

Topluluk programları ve girişimlerinin desteği ile son on yılda çok şey gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, sosyal tarafların kapasitelerini güçlendirmek ve katılım sürecine dâhil etmek için yapılması gereken çok şey vardır. Bu bildiri, devam eden birçok destek ile yeni olan bu desteği tanımlamaktadır (European Union, 2002). Bu bildiriye müteakip, sosyal taraflara daha fazla izleme ve uygulama rolü tanıyan yeni belgeler hazırlanmıştır. İlk olarak, 2002 yılı Mart ayında, açık koordinasyon yöntemiyle uygulanmak üzere, nitelik ve yetkinliklerin yaşam boyu geliştirilmesine yönelik Çerçeve Eylem Belgesi kabul edilmiştir. İkinci olarak, Haziran 2002’de, 139. Maddede öngörüldüğü gibi sosyal tarafların kendilerinin uygulayıp izleyeceği ilk “özerk” anlaşma olan uzaktan çalışma (telework) çerçeve anlaşması kabul edilmiştir. Ayrıca 28 Kasım 2002’de Birinci Bağımsız Çok Yıllı Ortak Çalışma Programı kabul edilmiştir (İŞKUR, 2018)

Büyüme ve İstihdam İçin Üçlü Sosyal Zirve (2003)

Büyüme ve İstihdam İçin Üçlü Sosyal Zirve resmi olarak 2003’te bir Konsey Kararı (2003/174/EC) ile kurulmuş ve 2009 yılında Lizbon Anlaşması ile sosyal diyaloga katkıda bulunulması ve tanınması sağlanmıştır. Bu yapılanmanın görevi; Avrupa Konseyi, Avrupa Komisyonu ve AB düzeyindeki sosyal taraflar arasındaki diyalogu sürekli kılmak ve AB’nin bütünleşmiş ekonomik ve sosyal stratejisinin çeşitli bileşenleri arasında, sürdürülebilir kalkınma boyutu da dâhil olmak üzere, katkıda bulunulmasını sağlamaktır. Zirvede konsey, komisyon ve sosyal tarafların üst düzey temsilcileri bir araya gelir. İşçiler ve işverenler, AB düzeyinde sektörler arası sosyal tarafların temsilcilerinden oluşan 10 kişilik bir heyetle (erkekler ve kadınlar arasında dengeli bir katılımla) temsil edilmektedir. İşçiler Avrupa Sendikalar Konfederasyonu, işverenler ise Avrupa İş Dünyası Konfederasyonu tarafından koordine edilirler. Zirvenin gündemi Konsey Başkanlığı, Komisyon ve sektörler arası sosyal taraflarca ortaklaşa belirlenir. Gündemdeki konular ayrıca İstihdam, Sosyal Politika, Sağlık ve Tüketici İşleri Konseyince tartışılır. Büyüme ve İstihdam Üçlü Sosyal Zirvesi yılda iki kez toplanır.

Genişleyen Avrupa’da Değişim İçin Ortaklık: Avrupa Sosyal Diyalogunun Rolünü Genişletmek Başlıklı Komisyon Bildirisi (2004)

12 Ağustos 2004 tarihinde Genişleyen Avrupa’da Değişim İçin Ortaklık: Avrupa Sosyal Diyalogunun Rolünü Genişletmek Başlıklı Komisyon Bildirisi yayımlanmıştır (European Union, 2004). Bildiri de sosyal diyalogla ilgili şunlar ifade edilmiştir;

AB 2000’lerin başından itibaren benzeri görülmemiş ölçekte değişim geçirmektedir. AB, bu zorlu sürece yanıt vermek için bir strateji benimsemiştir; bir genişleme süreci ile yeni sınırlara ulaşmak. 2000 yılında Lizbon Avrupa Konseyinde kabul edilen ekonomik ve sosyal modernizasyon hedefine 2001 yılında Göteborg’da bir çevresel boyut eklenmesi bu stratejinin içindedir. Avrupa sosyal modeli, sosyal diyaloga büyük önem vermektedir. AB, 21. yüzyılda başarılı ekonomilerin, modern bir çalışma ilişkileri sistemi olmadan ve proaktif olarak değişimi yönetmek için etkin stratejiler olmadan mümkün olmayacağını yaygın olarak bilindiğinin farkındadır. Lizbon gündeminin uygulanmasını desteklemek için 2004 yılında Avrupa Konseyi üye ülkeleri sosyal ortakların, sivil toplumun ve kamu makamlarının ulusal geleneklere uygun olarak ortaklıklar kurmaya çağırmıştır. Avrupa Komisyonunun aktif

desteğiyle sosyal taraflar, Avrupa sosyal diyalogunun temellerini atmış ve bu şekilde sosyal diyalogun hem üçlü hem de ikili boyutlarını dinamik ve yenilikçi bir şekilde geliştirmiştir.

Bu bildirinin yayınlanmasından sonra sosyal diyalogla ilgili çeşitli gelişmeler yaşanmıştır. 2005 yılında Lizbon stratejisinin incelenmesi tamamlanmış ve Avrupa Konseyi tarafından, bu strateji de belirlenen hedeflerin yakalanmasında sosyal tarafların etkin bir şekilde sürece dâhil olmalarının önemi tekrar vurgulanmıştır.

Sosyal Diyalog Zirvesi (2005)

29 Eylül 2005'te Sosyal Diyalog Zirvesi yapılmış, Avrupa sosyal diyalogunun yirminci yılı Brüksel'deki Egmont sarayında kutlanmıştır. Bu toplantıdan sonra sosyal taraflar ortak bir basın toplantısı düzenleyerek, sosyal ortakların AB bütünleşme sürecine yapıcı katkıda bulunmaya niyetli olduklarını ve bunun devam edeceğini ifade etmişlerdir (ETUC, 2018).

Bu zirveyi müteakip 13 Mart 2006'da ilk kez Avrupa'da Sektörel Sosyal Diyalog Konferansı düzenlenmiştir. 23 Mart 2006'da toplanan Üçlü Sosyal Zirvede ise 2006-2008 yıllarını kapsayan İkinci Ortak Çok Yıllı Çalışma Programı sunulmuştur.

Lizbon Antlaşması (2007)

Lizbon Antlaşması'nın 152. Maddesinde Büyüme ve İstihdam için Üçlü Sosyal Zirveye atıf yapılarak sosyal tarafların rollerini artırmak ve diyaloglarını kolaylaştırmak görevinin AB'ye açık bir şekilde verildiği ifade edilmiş, Antlaşmanın 154. Maddesinde Komisyonun sosyal politikayla ilgili yasal düzenleme yaparken sosyal taraflara danışması zorunluluğundan söz edilmiştir. Bu sayede sosyal tarafların mevzuat yapma süreçlerine dâhil olması sağlanmıştır. Antlaşmanın 155. Maddesinde ise sosyal tarafların kendi aralarında yapacakları sektörel ya da sektörlerarası anlaşmalar sonucunda oluşacak metinlerin, Avrupa Komisyonu tarafından Konseye sunulması ve bunun direktife dönüşmesine ilişkin hüküm yer almıştır. Bu sayede sosyal taraflar mevzuat üzerinde daha etkili olacak bir konuma gelmişlerdir (Güray, 2013:147).

Genç İstihdamı Eylem Çerçeve Belgesi (2013)

Avrupa Sendikalar Konfederasyonu, Avrupa İş Dünyası Konfederasyonu, Avrupa Esnaf Sanatkârlar, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Birliği ve Avrupa Kamu İştirakli ve Kamusal İşletmeler Merkezi tarafından 11 Haziran 2013 tarihinde; Genç İstihdamı Eylem Çerçeve Belgesi hakkında bir basın toplantısı düzenlenmiştir (FoAYE, 2014). Bu belgede, 27 üyesi olan AB'de genç işsizlik oranının azaltılması için istihdam, eğitim ve girişimcilik alanlarında çeşitli tavsiyeler ifade edilmiştir (Güray, 2013:153).

Üçlü Sosyal Zirve (2017)

2012 tarihli Avrupa Birliğinin İşlevi Üzerine Antlaşmasınının 152. Maddesine göre; Birlik, ulusal sistemlerin çeşitliliğini dikkate alarak, sosyal ortaklar düzeyindeki rolünü tanıır ve teşvik eder. Birlik, özerkliklerine saygı göstererek sosyal taraflar arasındaki diyalogu kolaylaştıracaktır. Bu maddede ayrıca,

Büyüme ve İstihdam için Üçlü Sosyal Zirvenin sosyal diyaloga katkıda bulunacağı da ifade edilmiştir (European Union, 2012).

18 Ekim 2017 tarihli Üçlü Zirve Toplantısı, başkanları tarafından temsil edilen AB kurumları ve üst yönetim düzeyinde Avrupa sosyal ortakları arasındaki diyalog için oluşturulmuş bir forumdur. Zirveye, Avrupa Konseyi Başkanı, Avrupa Komisyonu Başkanı ve dönem başkanlığını devralan Devlet veya Hükümet Başkanı eş başkanlık yapar. Sosyal taraflardan Zirveye, Avrupa İş Dünyası Konfederasyonu, Avrupa İşveren ve İşletmeler Merkezi, Avrupa Zanaat, Orta ve Küçük Ölçekli Girişimler Derneği, Avrupa Profesyonel ve Yönetmel Personel Konseyi ve Avrupa Sendikalar Konfederasyonu katılır.

Bahar Sosyal Zirvesi'nde "Avrupa'nın geleceği: büyüme, istihdam ve adalete giden yolun nasıl olacağı konuları tartışılacaktır. Bu Üçlü Sosyal Zirveye katılanlar, özellikle aşağıdaki konulardaki görüşlerini ifade etmeye davet edilecektir:

- İstihdam ve sosyal içermeyi teşvik etmenin bir yolu olarak çalışma ücreti verme
- Avrupa sosyal hak temelleri üzerine yeni iş biçimleri ve sanayinin geleceği ve
- Sosyal tarafların rolü

Tüm politika araçlarının ekonomik büyüme, iş yaratma ve sosyal içermeyi güçlendirmek için kullanılması gerekmektedir. AB Kurumları, üye devletler ve sosyal ortakların ekonomik iyileşmeyi korumak ve AB vatandaşları için daha iyi bir gelecek sağlamak için birlikte çalışmalarını gerekmektedir. Sosyal ortakların, iş yaratma, ekonomik büyüme, beceri ve Avrupa ticaretinin rekabet gücünün sağlanması gibi uzun vadeli ekonomik ve sosyal zorlukların üstesinden gelmek için önemli bir rolü vardır (European Council, 2017).

SONUÇ

1952'de Avrupa Kömür ve Çelik Birliğinin kuruluşu ile önceleri cılız kalan AB'de sosyal diyalog, çeşitli dönüm noktalarından geçerek günümüzdeki kurumsal yapısına ulaşmıştır. Avrupa Birliğinin inşasında sosyal diyaloga atfedilen önemli bir rol vardır. Bu rol daha demokratik bir Avrupa için sosyal tarafların birer sivil unsur olarak bu inşa sürecinde yer almalarıdır. Avrupa Birliği ancak bu ortaklık anlayışı ile toplumsal bütünleşmenin sağlanabileceği düşüncesi ile sosyal taraflara önem vermiştir. Bu önemin temel göstergesi ise sosyal diyalog ile ilgili kurumsal gelişmelerdir. Bunlar sadece birer köşe taşı ifade ederken ayrıntılı bir inceleme yapıldığında AB tarafından sosyal diyalogla ilgili ya da bir araç olarak sosyal diyalogun kullanılması gerekliliğiyle ilgili birçok konuda direktifler yayımlandığı ve sektörel düzeyde AB kurumları ve sosyal taraflar arasında farklı biçimlerde sosyal diyalog temelli işbirliklerinin yapıldığı görülür. Esas olan; üst düzeyde kurumlar arası ya da liderler arası diyalog anlayışının tabana yansiyabilmesi için sektörel düzeydeki işbirliklerinin geliştirilmesidir.

KAYNAKÇA

- Ataman, Berrin Ceylan (2005) *Avrupa Birliği Sosyal Politikasının Temel Prensipleri ve Avrupa İstihdam Stratejisi, Avrupa Birliğinin İstihdam ve Sosyal Politikası* (Der: Berrin Ceylan Ataman), Ankara: Ankara Üniversitesi ATAUM Jean Monnet Sosyal Politika Modülü Proje Yayını.
- Ateş, Mustafa (2005) **Avrupa’da Sosyal Diyalogun Kurumsal Yapısı: AB Ekonomik ve Sosyal Komitesi**, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 5(1),45-66.
- Commission of the European Communities (1996) Commission Communication concerning the Development of the Social Dialogue at Community level, COM/96/448 Final [<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:51996DC0448&from=EN>] (29.01.2018)
- Commission of the European Communities (1998) **Communication from the Commission adapting and promoting the social dialogue at Community level**, COM/1998/322 Final [<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:51998DC0322&from=EN>] (29.10.2017)
- Esentürk, Nevra. N. (2015) **European Social Dialogue in Transformation Process**, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 5(9), 146-178.
- European Commission (2012) **Social Europe Guide - Volume 2: Social Dialogue** Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Council (EC) (2017) **Tripartite Social Summit 8 March in Brussels, Press office - General Secretariat of the Council**, [<http://www.consilium.europa.eu/media/23579/background-social-summit-en.pdf>] (17.01.2017)
- European Council (EC) (2001) **Presidency Conclusions European Council Meeting in Laeken 14 and 15 December 2001**, SN 300/1/01 REV 1.
- European Union (EU) (2012) **Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union**, Official Journal of the European Union, C 326/47, 26.10.2012.
- European Union (EU) (2002) **The European social dialogue, a force for innovation and change, Communication from the Commission**, COM/2002/0341 Final, [<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52002DC0341>] (14.01.2018)
- European Union (EU) (2004) **Partnership for change in an enlarged Europe -Enhancing the contribution of European social dialogue, Communication from the Commission**, COM/2004/557 Final, [<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52004DC0557&from=EN>] (28.10.2017)
- European Trade Union Confederation (ETUC) (2018) **The European Social Dialogue** [<https://www.etuc.org/european-social-dialogue>] (19.01.2018)
- ETUC, UNICE, CEEP (2001) **Joint contribution by the social partners to the Laeken European Council**, [<https://www.businesseurope.eu/sites/buseur/files/media/imported/2002-03896-E.pdf>] (18.01.2018)

- Framework of Actions on Youth Employment (FoAYE) (2014) **First Follow-Up Report**, Social Dialogue Committee, 24 September 2014.
- Gülmez, Mesut (2003) **Avrupa Birliğinde Sosyal Politika**, Ankara: Türkiye-AB Sendikal Koordinasyon Komisyonu, Yayına Hazırlayan: Osman Yıldız.
- Güray, Melahat (2013) *Avrupa Birliğinde Sosyal Diyalog*, **Çalışma Dünyası Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, Temmuz-Eylül 2013, 144-158.
- Işığışık, Özlem (1997) **Küreselleşme Süreci Çerçevesinde Sosyal Diyalog**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı.
- Kızıloğlu, Hakkı (2000) Avrupa Birliğini Oluşturan Temel Mevzuat ve Belgelerde AB Sosyal Politikası, **İşveren**, Mart, 2000.
- Koray, Meryem ve Aziz Çelik (2007) **Avrupa Birliği ve Türkiye’de Sosyal Diyalog**, Ankara: Belediye İş Sendikası Yayınları.
- Neal, Alan C. (2002) *Cases and Materials, Social Dialogue, Industrial Relations and Labour Law*, **European Labour Law and Social Policy**, The Hague: Kluwer Law International.
- Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) (2018) Sosyal Diyalog nedir? [https://statik.iskur.gov.tr/tr/dis_iliskiler/sosyal_diyalog_nedir.htm](14.01.2018)
- Smallbone, David vd. (2005) **Effective European Social Dialogue in an Enlarged Europe: Engaging Small Firm Managers and Workers in the European Social Dialogue**, UK Presidency Social Dialogue Event, Cumberland Hotel, Marble Arch, London, 17 November 2005.

PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ VE POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS ECONOMICS, SOCIOLOGY AND POLICY JOURNAL

ISSN: 1305-7979

2018, Cilt/Vol: 14, Sayı/Num: Sayı-1 / Issue-1, Page: 21-41

Editörler / Editors in Chief

Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN
Doç. Dr. Sema AY
Dr. Hilal YILDIRIR KESER

TARANDIĞIMIZ INDEXLER

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Doç. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Arzu ÇAHANTİMUR (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)
Doç. Dr. Canan CEYLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Kadir Yasin ERYİĞİT (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Doç. Dr. Burcu KÜMBÜL GÜLER (Kocaeli Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ersoy SOYDAN - Kastamonu Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan ÖZALTIN - Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

TÜRKİYE'YE YÖNELİK DIŞ GÖÇLER, SURİYELİ SİĞİNMACI GÖÇÜ VE ETKİLERİ

Doç. Dr. Mithat ARMAN KARASU
Harran Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü
makarasu@harran.edu.tr

ÖZET

Gerek coğrafi konumu gerekse tarihi mirası Türkiye'yi bir göç ülkesi haline getirmektedir. Türkiye hem göç veren hem de göç alan bir ülkedir. 1960'lı yıllarda Almanya'ya işçi gönderen Türkiye'de günümüzde binlerce kaçak işçi çalışmaktadır. Türkiye göçmenler için transit bir geçiş noktasıdır. Son göç hareketi, Suriyeli sığınmacı göçüdür.

Sayıları 3 milyonu aşan Suriyeli sığınmacılar giderek kalıcı hale gelmektedir. Artan sayı ve uzayan misafirlik kimi sorunların doğmasına neden olmaktadır. Canlı bomba saldırıları, emek sömürüsü, artan işsizlik, kentle uyumsuzluk bu sorunlardan bazılarıdır. Çalışmada bu sorunlar güvenlik, ekonomi ve sosyo-kültürel etkiler olarak üç başlık halinde incelenecektir. Bu çalışmada amaç, yaşanan Suriyeli göçünün toplumsal etkilerini ortaya koymak ve bu sorunlara dair çözüm önerileri getirmektir.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Göç, Sığınmacı, Mülteci, Terör

IMMIGRATION TO TURKEY FROM FOREIGN COUNTRIES, IMMIGRATION OF SYRIAN ASYLUM SEEKERS AND THEIR IMPACTS ON TURKEY

ABSTRACT

Due to its geographical location as well as its historical heritage, Turkey is becoming a country of immigrants. Turkey is both an immigrant-receiving and an immigrant-sending country. Today, thousands of illegal workers are working in Turkey, who sent workers to Germany in the 1960s. Turkey is a transit point for immigrants. The recent migration flow is the migration of Syrian asylum seekers.

More than 3 million Syrian asylum seekers are gradually becoming permanent in Turkey. The increasing number of these refugees and their extending guest status bring some issues. Suicide bomber attacks, abuse of labor, increasing unemployment rate, integration to the urban life are some of those issues. These issues will be covered in this study under three titles: Security, economic and socio-cultural effects. The objective of this study is to find out the social effects of the emigration from Syria and to put forward solutions for these issues.

Keywords: Syria, Immigration, Asylum Seeker, Refugee, Terror

GİRİŞ

Türk toplumunun kültüründe göç olgusu ayrı bir yere sahiptir. Türkler bugünkü yurtlarına Orta Asya'dan göç ederek gelmiştir. Geldikleri Anadolu toprakları ise göçlerin geçiş rotasındadır. Osmanlı Devleti kurulduktan sonra fethedilen yerlerin elde tutulması amacıyla uzun süreli bir göç ve yerleştirme politikası uygulanmış, kimi Türk aşiretleri ya da boyları Balkanlara gönderilmiştir. 19. yy. itibaren Osmanlı Devleti'nin küçülmesiyle birlikte önceleri Kırım ve Besarabya'dan başlayan ana yurda geri dönüş süreci Balkan Savaşları ve Rusya'nın Kafkasya'yı işgali sırasında hızlanmıştır. Türkiye'de yaşanan göç yalnızca dış göçle sınırlı değildir. Kentleşme sürecinin başladığı 1950'li yıllardan günümüze kadar yaklaşık 30 milyon insan köylerden büyük kentlere göç etmiştir.

Türkiye hem göç alan hem de göç veren bir ülkedir. Türkiye Avrupa'ya yakınlığı nedeniyle göçün transit ülkelerinin başında gelmektedir. 1995-2016 arası dönemde, Türkiye'ye 206 bin kişi sığınma amaçlı başvuruda bulunmuştur. Aynı dönemde, 980 bin kişi kaçak göçmen olarak yakalanmıştır (goc.gov.tr, 07.08.2017). 2013 yılında 456 bin olan Türkiye'de bulunan toplam yabancı sayısı, 2015 yılında yaklaşık 650 bin kişiye, 2016 yılında ise % 25,5'lik artışla 816 bin kişiye ulaşmıştır (goc.gov.tr, 07.08.2017). Hâlihazırda Suriyeli sığınmacılarla (3,181 bin) birlikte Türkiye'de yaşayan yabancı sayısı 3,9 milyona yaklaşmış olup, toplam nüfusun % 4,9'una tekâmül etmektedir. Üstelik bu veriler yalnızca kayıt altına alınmış olan yabancılara aittir.

Türkiye'de yaşanan tüm bu göç hareketleri hem toplumun kültürel dinamikleri hem de kentlerin gelişim sürecinde önemli etkiler doğurmuştur. Göçün neden olduğu zorunlu değişimin toplumun kimlik oluşumunda, ekonomik gelişiminde, yaşam biçiminde ve kentlerin gelişiminde etkisi inkâr edilemez. Bugün Türkiye mozaigi tüm bu göçlerin bir sonucudur.

Türkiye'nin yaşadığı en son göç dalgası ise, Suriye'de yaşanan iç savaştan kaçan ve sayıları 3 milyonu aşan Suriyeli sığınmacı göçüdür. Suriyeli sığınmacıların çok büyük bir bölümü kentlerde yaşamaktadır. Özellikle Şanlıurfa, Hatay, Kilis ve Gaziantep gibi sınır kentlerinde görünür hale gelen sığınmacılar yerleştikleri kentlerde ekonomik, sosyal ve kültürel farklı etkilere ve zorunlu bir değişime neden olmaktadır.

Suriyeli sığınmacıların toplumda neden oldukları bu etkilerin araştırıldığı çalışmada öncelikle Türkiye'de bugüne kadar yaşanan dış kaynaklı göçlere yer verilecektir. İkinci bölümde, Türkiye'deki

Suriyeli sığınmacıların genel durumu ele alınacaktır. Son bölümde Suriyeli sığınmacıların kentler üzerinde yarattığı etkiler güvenlik, ekonomi, sosyo-kültürel olmak üzere üç başlık halinde incelenecektir. Çalışma sonuç bölümü ile tamamlanacaktır.

Çalışmanın amacı bir göç ülkesi olan Türkiye’de yaşanan göçlerin toplumu nasıl etkilediği konusunda, Suriyeli sığınmacılar özelinde, bir değerlendirme yapmaktır. Yapılacak olan bu değerlendirme hem yaşanabilecek bir sonraki göç sürecinde yol gösterici olacak hem de yaşanan göçlerin etkilerini anlamamıza yardımcı olacaktır. Çalışma kapsamında yalnızca Türkiye’deki dış göç hareketlerine yer verilmiştir. Türkiye’de yaşanan iç göç ve transit göç hareketleri çalışmanın kapsamı dışındadır.

1. TÜRKİYE’YE YÖNELİK DIŞ GÖÇÜN TARİHSEL GELİŞİMİ VE ETKİLERİ

Göç, bireylerin zorla ya da isteyerek, yerleşmek maksadıyla, bir yerleşim biriminden diğerine hareketidir (Keleş, 1998: 63). Göç, coğrafi mekân değiştirme süreci içerisinde; sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal boyutlarıyla toplum yapısını değiştiren nüfus hareketleridir (Özer, 2004: 11). Göç ve göç sonrası yerleşme, göçmenin geriye kalan hayatını kuşatabilecek ve sonraki kuşakları da etkileyecek uzun soluklu ve sancılı bir süreçtir. Göç toplumsal değişimin neden olduğu kolektif bir eylemdir ve hem göç alan hem de göç veren ülkedeki bütün bir toplumu etkiler (Castles ve Miller, 2008: 29).

Göçler dış ve iç göç olarak ikiye ayrılmaktadır. İç göç, ülke içinde bir yerden bir başka yere geçişi ifade ederken; dış göçler ülke dışından gelen göçmenlerin neden olduğu nüfus hareketleridir. Türkiye’ye yönelik dış kaynaklı göçlerin tarihsel sürecine bakıldığında, süreci Osmanlı Devletine kadar götürmek mümkündür. Osmanlı Devleti, 1492 yılında İspanya’dan kaçan Yahudileri ülkesine kabul etmiştir. Bu dönemde Almanya, Fransa ve Macaristan’da yaşayan Aşkenazi Yahudileri ile Sicilya, Otranto ve Calabria’da yaşayan İtalyan Yahudileri Osmanlı Devletine sığınmıştır. Bu Yahudiler Osmanlı tüccar sınıfının gelişimde ve özellikle Selanik’in önemli bir liman ve ticaret kenti olmasında önemli bir etkiye sahiptir (Kirişçi, 1999: 118).

Rusya’da Bolşevik devriminden kaçan 200 bin civarında beyaz Rus Osmanlı Devletine sığınmıştır. Önemli bir bölümü aristokrat kökenli olan Beyaz Ruslar İstanbul’da kalıcı etkiler bırakmıştır. Girkorian’ın yaptığı biblolar, fotoğrafçı Kanzler, balerin Zavarhin ve Beyoğlu’ndaki Rejans lokantası bunlardan akılda kalanlardır. İstanbul’un sanat dünyası ve yemek kültürü üzerinde beyaz Rusların etkisi yadsınamaz (Aslan, 1987: 3-10).

Bosna-Hersek’in Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nca ilhak edilmesi, Balkan Savaşları, Kafkaslarda yaşanan Çerkez sürgünü Osmanlı Devletine yönelik göçü artırmıştır. 1860-1922 arasında sayıları 1 milyonu aşan Kırım Tatarı İstanbul, İzmir, İzmit, Eskişehir civarlarına yerleştirilmiştir. 1859-79 yılları arasında Kırım ve Kafkasya’dan gelen Çerkez sayısı 2 milyona yaklaşmaktadır. Benzer bir biçimde, 1881-1914 arasında Kafkaslardan yine bir yarım milyon kişi daha gelmiştir. Romanya ve Bulgaristan’da ulus devletlerin kurulmasından sonra hareketlenen Balkanlar ile 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası Anadolu topraklarına gelen Rumeli göçmenlerinin sayısı tahminen 1,5 milyon kişidir (Özbay ve Yücel, 2001: 3).

Göçmenler arasında sahipsiz kalan çok sayıda çocuk için “hüccet” adlı bir sistem uygulanmıştır. Buna göre, “hüccet harcını” ödeyen kimselere sahipsiz çocuklar evlatlık olarak verilmiştir. Bu yöntemle hem çocuklar için bir yuva bulunmuş hem de üst ve üst-orta sınıflara verilen çocuklar daha kolay bir biçimde toplumun birer parçası haline gelmiştir (Özbay ve Yücel, 2001: 4). Benzer bir uygulamayla,

Trabzon'a gelen Kafkas göçmenleri arasındaki dul kadınlar İstanbul'daki uygun aileler ile evlendirilmiştir (Karakaş, 2014: 123).

Osmanlı Devleti gelen göçmenlerin üretici hale gelmesine ve toplumla bütünleşmesine özel bir önem vermiştir. Gelen göçmenlerin iş sahibi olması için mali yardımlar yapılmış; toprak, çiftlik aletleri ve hayvan dağıtılmıştır. Önceleri sadece devlet memurları ve ilmiye sınıfından gelen göçmenlerin kentlere, diğerlerinin köylere yerleştirilmeleri politikası uygulanırken, 1878'den sonra kentsel alanların etrafına her meslekten gelen göçmenin yerleşmesine izin verilmiştir (Özbay ve Yücel, 2001: 3). Yerleşik halk ile göçmenlerin aynı kültürün (Osmanlı kimliği) parçası olması uyum sürecini hızlandırmıştır. Devlet imkânlarının yetersiz kaldığı durumlarda sıklıkla başvurulmuş yardım kampanyaları karşısında halk duyarsız kalmamıştır (Karpaz, 2013: 134).

Osmanlı Devleti'nin küçülmesine paralel kaybedilen topraklarda yaşayan binlerce Türk ve Türk asıllı milletler Anadolu'ya doğru geri çekilmeye başlamıştır. 1856-1914 yılları arasında mübadele ya da zorunlu göçle Osmanlı Devletine sığınanların sayısı 6.425.000'dir. 1914 yılında Osmanlı Devleti'nde yapılan ilk nüfus sayımında ülke nüfusunun 16 milyon olduğu düşünüldüğünde göç edenlerin çokluğu dikkat çekmektedir (Şahin ve Düzgün, 2015: 169).

Karpaz, günümüz Türkiye'sinin orta sınıfının bu göçlerle oluştuğunu iddia etmektedir. Boş alan tarım alanlarının göçmenlere verilmesiyle birlikte zirai sermaye yavaş yavaş Türklere toplanmaya başlamış, üretim artmıştır. Değişen arazi hukukuyla birlikte toprağı sahiplenebilen bu yeni orta sınıf, küçük ziraat burjuvazisi, bazen devlet kadroları ile çatışarak bazen ortak çalışarak yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda önemli bir rol oynamıştır (Karpaz, 2013: 115-118).

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra gelen ilk göçmenler, Lozan Antlaşması sonrası nüfus mübadelesi ile gelen Türklere'dir. 1923-1927 yılları arasında yaşanan nüfus mübadelesi sırasında Yunanistan'a 1,2 milyon Rum göç ederken, 500 bin civarında Türk de Türkiye'ye gelmiştir. Mübadele ile gelen Türklere'nin çoğunluğu köylü iken, göçen Rumların çoğunluğu tüccar ve zanaatkârlardan oluşmaktadır. Bu nedenle nüfus mübadelesi Yunan ekonomisi için fayda sağlarken, Türk ekonomisi için kimi sıkıntılar doğurmuştur (Şahin ve Düzgün, 2015: 170).

Mübadele nedeniyle giden kentli, tüccar Rum nüfusun yarattığı ekonomik boşluğun kapatılması ancak 1970'lerde mümkün olacaktır (Karpaz, 2013: 118). Benzer bir durum, Ermeni Tehciri için de geçerlidir. Çoğunluğu zanaatkâr ve tüccar olan Ermenilerin gidişi ciddi bir vasıflı işgücü açığı doğurmuştur. Osmanlı Devleti'nde batılı anlamda ilk tiyatro ve orkestrayı kuranlar, Dolmabahçe, Beylerbeyi, Çırağan saraylarını yapanlar Ermeni zanaatkârlardır. Ermeni ve Rumlar Osmanlı tebaası içinde gelir seviyesi ve eğitim düzeyi en yüksek olan milletlerdir (Ortaylı, 2012: 87; Akyol, 2015: 218, 221).

Artan göç karşısında yeni Türkiye Cumhuriyeti bir iskân kanunu çıkarmıştır. 1934 tarihli, 2510 sayılı İskân Kanunuyla Türkiye'ye dışarıdan gelenlerin yerleştirilmesi düzenlenmiştir. "Türk soyu ve kültüründen" olanlar kanun kapsamındadır. Kimlerin Türk soylu ve Türk kültürüne ait olduğuna karar verecek olan Bakanlar Kuruludur. Uygulamada daha çok Kafkasya ve Balkanlardan gelenlerin olduğu görülmektedir. 1923-1945 arası dönemde farklı ülkelerden toplam 837 bin kişi Türkiye'ye göç etmiştir. 1939 yılında Yunanistan'dan Türkiye'ye gelen sayısı 384 bindir. 1920-1930 arası dönemde Türkiye'ye Bulgaristan'dan 200 bin, Romanya'dan 121 bin ve Yugoslavya'dan 115 bin göçmen gelmiştir. Bu dönemde 117 bin Türk ve Tatar Türkü Romanya ve Türkiye arasında imzalanan ikili antlaşma uyarınca Türkiye'ye gelmiştir (Kirişçi, 1999: 114).

Tüm bu göç hareketleri, Türkiye Cumhuriyeti tarafından, Anadolu'nun homojen bir Türk kimliğine kavuşmasında bir araç olarak kullanılmıştır. Rum ve Ermeni nüfusu tehlikeli gören Cumhuriyet

bu nüfusun azalmasından çok da rahatsız değildir. Göç sayesinde artan Türk nüfusu hem Anadolu'da büyük savaşlar sonrası eksikliği hissedilen işgücü açığını kapatmış hem de Anadolu'da Türk kimliğinin pekişmesinde etkin rol oynamıştır. Zira Anadolu'da ekilebilecek tarım alanlarının yarısı boş beklemektedir. Ülkedeki erkek nüfusunda yaşanan kayıp 3 milyona yaklaşmaktadır. Bu büyük boyutlu kayıplar karşısında göçmenler daha da önemli hale gelmiştir (Karpat, 2013: 114-115).

1970'lerin sonuna doğru dış göç farklı biçimlerde devam etmiştir. İran Devrimi'nden kaçanlar, Afganistan'daki savaştan kaçan Özbek Türkleri bunlar arasındadır. 1970'lerin sonuna doğru Ortadoğu'da artan çatışmalarla birlikte Türkiye göçmenler için cazip hale gelmiştir. Bu dönemde Türkiye'ye gelen göçmenlerin % 74'ü siyasi nedenlerle gelmektedir (İçduygu ve Aksel, 2012: 17).

1980'lerde daha çok Bulgaristan'dan gelen Türkler göç etmiştir. Bulgaristan'dan Türk göçü aslında 18. yy. başlayan ve 1980'lere kadar devam eden bir süreçtir. 1950 yılında Bulgaristan'dan gelen 154 bin Bulgar Türkü ile Pomaklar (Müslüman Bulgar) 40 kentte dağıtılmıştır. 1953 yılına kadar, çiftçiler için 8.933 adet, zanaatkarlar için 4.576 adet ev inşa edilmiştir (Çolak, 2013: 120-124). En son Jivkov Döneminde baskı altında tutulan Bulgar Türklerinden 300 bini Türkiye'ye gelmiş ve büyük oranda Bursa'ya yerleşmiştir. Bu son gelenlerden 133 bini daha sonra Bulgaristan'a geri dönmüştür (Dişbudak vd., 2012: 7).

Balkanlardan gelen göçmenler yalnızca Bulgar Türkleri ile sınırlı değildir. 1992-1995 yılları arasında, Bosna Savaşı sırasında 30 bin yakın Boşnak sığınmacı Türkiye'ye gelmiş, büyük çoğunluğu akrabalarının yaşadığı Bursa'da kalmayı tercih etmiştir. Boşnakların önemli bir bölümü savaş sonrası ülkelerine geri dönmüştür.

1982 yılında Afganistan'da yaşanan savaştan kaçıp Pakistan'a sığınan 4163 adet Özbek Türkü, 2641 sayılı Kanunla, Türkiye'ye kabul edilmiştir. Benzer bir biçimde 500 Mesket Türkü, 1992 yılında 3835 sayılı Kanunla, Türkiye'de iskân edilmiştir (Kirişçi, 1999: 115). 1988 yılında Halepçe katliamından kaçan, sayıları 50 bine yaklaşan Kürtler Türkiye'ye sığınmıştır. Bu Kürtlerden 20 bini Türkiye'de kalmış, geri kalanlar ülkelere geri dönmüştür. 1. Körfez Savaşı sırasında savaştan kaçan yaklaşık 468 bin Iraklı, Türkiye'den geçiş yaparak başka ülkelere gitmiştir (Şahin ve Düzgün, 2015: 171).

1990'li yıllarda SSCB'nin yıkılmasıyla birlikte, Doğu Bloku ülkelerinden çok sayıda göçmen gelmiştir. Çoğu Türkiye'ye kaçak olarak çalışmak için gelen bu göçmenlerin sayısı 1 milyona yaklaşmaktadır. Bu göç dalgasında yer alan kadın göçmenlerin önemli bir bölümü Türkiye'de fuhuş sektöründe çalışmaya zorlanmıştır (Coşkun, 2015: 108). Romanya, Bulgaristan, Ukrayna, Moldova, Belarus gibi ülkelere gelen erkek göçmenler deri ve inşaat sektöründe çalışırken, kadın göçmenler daha çok çocuk, yaşlı ve hasta bakımı gibi alanlarda istihdam edilmektedir (milliyet.com. 09.07.2016).

Aslında Türkiye'de kaçak olarak çalışanlar Doğu Bloku ülkelerinden gelenlerle sınırlı değildir. Kaçak çalışanlar arasında Ortadoğulular ile Afrikalılar da önemli bir yer işgal etmektedir. Ya yasa dışı yollarla ya da yasal yollarla Türkiye'ye gelip kaçak duruma düşen çok sayıda göçmen bulunmaktadır. Türkiye'de farklı ülkelere gelerek, kaçak işçi olarak çalışan göçmen sayısının yıllık olarak 350 bine ulaştığı tahmin edilmektedir (ntv.com.tr, 09.06.2016).

Yapılan araştırmalarda göçmenlerin önemli bir ucuz işgücü oluşturduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, Türkiye'ye gelip kaçak çalışanların yerli işçilerle aynı ücreti almadıkları, daha zor ya da tehlikeli işlerin yabancı işçilere verildiği görülmektedir (Esin, 2015: 136; Coşkun, 2015: 107). Iraklı sığınmacılar Fatih, Kurtuluş, Kumkapı, Tarlaş, Afgan ve Özbekler Zeytinburnu, Fatih ve Kumkapı, Afrikalılar ise Kurtuluş, Dolapdere ve Kumkapı'da kalmaktadır (Kara ve Kurtulmuş, 2015: 54).

Türkiye'ye çalışmak için gelen göçmenler olduğu gibi, Avrupa ülkelerine gitmek için Türkiye'de bekleyen çok sayıda sığınmacı da bulunmaktadır. Bu sığınmacıların amacı ya Türkiye üzerinden bir Avrupa ülkesine kaçak olarak geçmek ya da bir Avrupa ülkesinde mülteci olarak yaşamak için Türkiye'den müracaat etmektir. Özellikle istikrarsızlığın arttığı Ortadoğu ve Afrika ülkelerinden Türkiye'ye gelen sığınmacı sayısında büyük artış yaşanmaktadır.

Türkiye'yi transit ülke olarak kullanan bu sığınmacı sayısı 2006 yılında 5.190 iken, 2012 yılında bu sayı 14.051'e çıkmıştır. 2014 yılında bu sayı 18.645'dir. 2016 yılında Türkiye'ye sığınmacı olarak başvuran sayısı 233.648'e ulaşmıştır (goc.gov.tr, 05.06.2017). Bu cumhuriyet tarihinde bir rekordur. Sadece 10 yılda sığınmacı sayısı 40 kat artmıştır. Sığınmacıların önemli bir bölümü Afganistan, Irak, İran ve Somali'den gelmektedir. Türkiye istikrarsızlaşan dünyada giderek daha fazla göçmene ev sahipliği yapmak zorunda kalacaktır. Son olarak 2012 tarihinden itibaren Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyeli sığınmacı sayısı ise 3,2 milyona yaklaşmıştır. Sayılar göz önüne alındığında Türkiye'nin önemli bir göç ülkesi olduğu kolaylıkla anlaşılacaktır.

2. TÜRKİYE'DEKİ SURIYELİ SİĞINMACILARIN GENEL DURUMU

Arap Bahar'ının başlamasıyla birlikte Suriye'de rejim güçlerine karşı isyan başlamış, isyan kısa sürede etnik ve dini temelleri olan bir iç savaşa dönüşmüştür. 15 Mart 2011 tarihinde Derra'da başlayan olaylarda günümüze kadar 280 bin kişi ölmüştür. 23 milyonluk ülke nüfusunun 11 milyonu insani yardıma muhtaç hale gelmiş, 7 milyon kişi ülke içinde göçmen durumundadır. Savaşın Suriye'ye ekonomik maliyeti 150 milyar dolara yaklaşmıştır. Savaşın en önemli sonuçlarından birisi, sayıları 7 milyona yaklaşan Suriyeli mültecilerdir. Suriye'de yaşanan tüm bu olumsuzluklardan en çok etkilenen ülke ise, kuşkusuz Türkiye'dir.

Suriyeli ilk mülteci kafilesi, Türkiye'ye 29 Nisan 2011 tarihinde giriş yapmıştır. Bu tarihten sonra Türkiye, Suriyelilere karşı "açık kapı politikası" izlemiştir. Türkiye Esad rejiminin uzun süre ayakta kalamayacağını öngörmüş, politikalarını bu strateji üzerinden şekillendirmiştir. Ancak Suriye'de kısa sürede bitmesi beklenen çatışmalar hâlihazırda bir iç savaşa dönüşmüştür.

2012 yazına doğru sığınmacı sayısının artmaya devam etmesi ve özellikle Halep ve çevresinde yaşanan çatışmaların yoğunlaşması sonucu Türkiye'deki kampların kapasitesi zorlanmaya başlamıştır (Dinçer vd., 2013: 5). Bu arada Suriye'nin kuzeyindeki şiddetten kaçan Suriyeliler de resmi ve gayri resmi yolları kullanarak Türkiye'ye girmeye başlamış, özellikle Ayn-el Arab'dan (Kobani) gelen sığınmacılar ikinci bir göç dalgası oluşturmuştur. Bu ikinci dalgada gelen sayısı 200 bine yakındır. Türkiye, sınır boyunca kötüleşen durum üzerine hem resmî hem de gayri resmi geçişler üzerinde kontrolünü artırmıştır.

Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacı sayısı 2012 yılında yalnızca 14 bin iken, 2014 yılında bu sayı 1,5 milyona ulaşmıştır. 2015 yılında sığınmacı sayısı 2,5 milyon, 2016 yılında 2,7 milyondur. 26.09.2017 itibarıyla, Türkiye'deki toplam Suriyeli sığınmacı sayısı 3.181.537'dir. Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin 231 bin kadarı, 10 kentte kurulan 26 barınma merkezinde yaşamaktadır. Geri kalan 2,950 bin sığınmacı ise, Türkiye'nin farklı kentlerine dağılmış durumdadır (goc.gov.tr, 26.09.2017).

Suriyelilerin en fazla bulunduğu kent İstanbul'dur. Bu kentte tahminen 507 bin Suriyeli yaşamaktadır. İstanbul'u 443 bin kişiyle Şanlıurfa, 410 bin kişiyle Hatay, 340 bin kişiyle Gaziantep takip etmektedir. Kilis'te 127 bin Suriyeli sığınmacı kalmaktadır. Türkiye'de bulunan Suriyeliler yalnızca İstanbul ve güney sınırimızdaki kentlerle sınırlı değildir. Adana'da 166 bin, Mersin'de 162 bin, İzmir'de

ve Bursa'da 120 bine yakın Suriyeli bulunmaktadır. Suriyelilerin en az olduğu il 43 Suriyeli ile Bayburt'tur. 250 bin Suriyeli çocuk Türkiye'de dünyaya gelmiştir (goc.gov.tr, 26.09.2017).

Suriyeli sığınmacılar beklenenin üzerinde bir demografik hareketliliğe sahiptir. 2014 yılında Suriyelilerin en fazla bulunduğu kentler sırasıyla Şanlıurfa, Gaziantep ve Hatay iken; 2015 yılında bu sıralama değişmiş Şanlıurfa, Hatay ve İstanbul olmuştur. 2015 ve 2016 yıllarında en fazla Suriyelinin bulunduğu kent Şanlıurfa iken, 2017 yılında İstanbul bu unvanı almıştır. 2015 yılında sınır kentleri olan Şanlıurfa, Gaziantep, Hatay, Kilis ve Mardin'de kalan sığınmacı sayısı toplam sığınmacı sayısının % 53'ü iken, bu oran 2017 yılında % 45'e düşmüştür. Suriyeliler başta İstanbul, Adana, İzmir, Mersin, Bursa olmak üzere büyük kentlerde daha fazla görünür hale gelmektedirler. Yeni ve daha iyi bir hayat beklentisi sığınmacıları Türkiye içinde göçe yöneltmektedir.

10 kentte kurulan 26 barınma merkezinde toplam 254 bin Suriyeli sığınmacı kalmaktadır. Türkiye, kamplardaki sığınmacıların koruma ve insani yardım sağlama noktasında övgüye değer bir iş çıkarıldığına dair bir fikir birliği bulunmaktadır (Kirişçi, 2014: 10). Türkiye kamp kurmak ve bu kampları yönetmek konusunda başarılı olmuştur. Kamplar, özellikle sığınmacılara sunulan hizmetler ve konaklama tesislerinin kalitesi bağlamında kayda değer övgüler almaktadır. Türkiye'deki kamplar, gözle görünür biçimde, Suriyeli sığınmacıların yaşadığı diğer ülkelerdeki (Ürdün, Lübnan, Irak) kamplardan çok daha iyi durumdadır (ORSAM, 2014: 12). Barınma merkezlerinde yaşayan Suriyeli sığınmacıların % 88,1'i genel olarak yürütülen kamu hizmetlerinden memnundur (AFAD, 2013: 56).

Önceleri Suriyeli sığınmacılar konusuna geçici bir durum olarak bakan Türkiye, Suriye'deki çatışmaların bir iç savaşa dönüşmesi sonrasında, sığınmacıların kalıcı olduklarını kabul ederek, yeni politikalar oluşturmaya başlamıştır. Bu çerçevede, Türkiye'de bulunan tüm Suriyeliler biyometrik kayıta alınmaya başlamıştır.

"Misafir" olarak nitelenen Suriyeliler için uluslararası alanda kabul görececek bir hukuki zemin arayışı başlamıştır. 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'ni imzalayan Türkiye, Sözleşmeye bir de şerh düşmüştür. Buna göre, Türkiye yalnızca Avrupa kıtasından gelen kişileri mülteci olarak kabul etmektedir. Bu nedenle, Suriyeli sığınmacılar mülteci olarak kabul edilmemektedir. Diğer taraftan, Suriyelileri misafir olarak kabul etmenin mümkün olmadığı da zamanla anlaşılınca Türkiye 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununu çıkarmıştır (R.G. Sayı: 28615, Tarih: 04.04.2013).

Bu Kanun uyarınca Suriyeli sığınmacılar mülteci kabul edilmemekte, ancak "geçici koruma altındaki kişiler" olarak tanımlanmaktadır. 6458 sayılı Kanunun uygulamada daha sağlıklı yürütülmesi amacıyla Geçici Koruma Yönetmeliğini çıkarılmıştır (R.G. Sayı: 29153, Tarih: 22.10.2014). Yönetmelikte geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacıların barınma, ikametgâh, eğitim, sağlık ve çalışma hakları konusunda düzenlemeler yer almaktadır.

Türkiye'de yaşayan ve eğitim hizmetlerinden mahrum kalan Suriyeli çocuklar için okullara elektronik sistem üzerinden kayıt olmasını sağlayan Yabancı Öğrenci Bilgi İşletim Sistemi (YÖBİS) kurulmuştur. Bu sayede, barınma merkezleri dışında, ikamet izinleri olan okul çağındaki Suriyeli çocuklar devlet okullarına kayıt yaptırabilmektedir.

İşgücüne katılım konusunda Suriyelilere çalışma izni verilmesi gündeme gelmiştir. Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelikle bu konuda hukuki bir çerçeve çizilmiştir (R.G. 15.01.2016, Sayı: 29594). Buna göre, geçici koruma altında olan kişiler geçici korumaya alındıktan 6 ay sonra çalışma izni için başvuru yapabilecektir. Bir işyerinde çalışan yabancı sayısı Türk çalışanların % 10'unda fazla olmayacaktır. Çalışma izni yabancının ikametgâh olarak belirttiği kentle

sınırlıdır. Valilik uygun görürse kentte yabancı çalışanlar için kota uygulanabilmektedir. Ayrıca çalıştırılan yabancılara ödenecek ücret asgari ücretten az olamaz. Mevsimlik ve tarım işçileri çalışma izininden muaf tutulmuştur.

Kampların dışında yaşayan Suriyeliler, AFAD'ın 18.01.2013 tarih ve 2013/1 sayılı genelgesine göre, sağlık merkezlerine gidebilirler ve burada sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlanabilirler. Önleyici veya temel sağlık hizmetini kapsayan tıbbi tedavi masrafları AFAD tarafından karşılanmaktadır. AFAD, 09.10.2015 tarihinde çıkardığı ek bir genelgeyle Türkiye'nin 81 kentinde Suriye uyrukluların sağlık hizmetlerine erişiminin sağlanması yönünde talimat vermiştir.

AFAD, 2012-2016 arası dönemde, sağlık giderleri olarak 2.227 milyar, barınma merkezleri için 2,562 milyar, yemek, bakım ve onarım masrafları olarak 2,202 milyar TL harcama yapmıştır. AFAD'ın bu dönemde sığınmacılar için harcadığı toplam miktar 6,991 milyar TL'dir. Barınma merkezlerinde kalan Suriyelilere her ay 100 TL nakit para yardımında bulunmaktadır. Barınma merkezlerinde 250 bin civarında sığınmacı olduğu düşünüldüğünde, her ay yalnızca nakit olarak ödenen miktar 25 milyon TL'dir.

Tüm bu olumlu adımlara karşın, Suriyeli sığınmacılar için hayat hala zordur. Kayıt altına alınma, barınma, savaş ve şiddet ortamının neden olduğu travma, dil bilmeme, eğitim, hak ve hizmetler hakkında bilgi eksikliği Suriyelilerin başlıca sorunları arasındadır (Karaca ve Doğan, 2014: 34). Dil bilmedikleri için insanlarla anlaşamayan Suriyeliler buldukları evden dışarı çıkmaktan korkmakta, kendilerini toplumdan dışlamaktadır. Bu ortamda Suriyeli sığınmacılarda derin bir güvensizlik hali hâkimdir (İSİP, 2015: 26).

Savaştan kaçarak, istem dışı ve hiçbir hazırlık olmaksızın başka bir ülke topraklarında sığınmacı olmak kolay atlantılabilir bir travma değildir. AFAD araştırmasına göre, Türkiye'ye gelen Suriyelilerin % 30'u hâlihazırda devam eden iç savaşta bir yakınını kaybetmiştir. Çoğu Suriyeli sığınmacı ciddi psikolojik sorunlar yaşamakta, bir şekilde şahit olduğu şiddetin izlerini taşımaktadır (AFAD, 2013: 32).

Suriyeli sığınmacıların bir bölümü park veya duraklarda kalırken, % 25'i yıkık binalarda ya da kimsenin kalmadığı riskli binalarda yaşamını sürdürmektedir (Dinçer vd., 2013). Şanlıurfa'da Suriyeli sığınmacıların kaldıkları evlerin % 50,1'inde hijyen malzemesi, % 77'sinde ise yemek pişirmek için yeterli miktarda tencere, tava gibi mutfak aleti bulunmamaktadır (Sanduvac, 2013: 17). Suriyeliler kirayı paylaşmak amacıyla küçük, dar ve sağlıklı olmayan evlerde birkaç aile birlikte kalmaktadır (Esen, 2016: 10; Karasu, 2016: 1000).

Suriyeliler önemli bir bölümü işsizdir. İşli olanlar ise, kayıt dışı ekonominin insafına terk edilmiştir. Uzun mesai süreleri, ağır çalışma koşulları, düşük ücretler, yabancı olduğu ve dil bilmediği için yasa ve hukuktan yararlanamamak Suriyeli sığınmacıların çalışma hayatında yaşadıkları başlıca sorunlardır (Sabit Fikir, 2014: 22).

Suriyeli çocuklar sağlıklı ruhsal gelişim için gerekli olan ne koşullara ne de aile ortamına sahip değildir. Bir çocuğun sağlıklı ve üretken bir yetişkin olmasındaki en önemli dönem olan çocukluk evresi Suriyeli çocuklar için yaşanmamış sayılabilir (Özer, 2015: 17). Ancak kampta yaşayan çocuklarda okullaşma oranı % 92 iken, kamp dışında yaşayan çocuklarda bu oran % 26'dır ve çok düşüktür (Coşkun ve Emin, 2016: 15-17).

Suriyelilerin kentlerde Türk toplumuyla birlikte yaşamaya başlaması kentlerde kimi sorunlar doğurmaktadır. Önceleri misafir olarak görülen ve toplumda İslam kardeşliği, ensar-muhacir anlayışı ve Türk misafirperverliği ile ağırlanan, adlarına yardım kampanyaları düzenlenen Suriyeliler, uzun misafirliğin de etkisiyle, giderek gözden düşmektedirler. Suriyelilerin neden olduğu işgücü rekabeti, ücretlerde

yaşanan düşüşler, kültürel ve sosyal uyumsuzluk, toplumsal ön yargılar, artan terör eylemleri ve nefret suçları Suriyelilere yönelik bakış açısında önemli kırılmalara neden olmaktadır. Toplumda uyum sorunu belirgin hale gelmektedir.

3. SURIYELİ SIĞINMACI GÖÇÜ VE TÜRKİYE'DEKİ ETKİLERİ

Türkiye, Suriye'deki iç savaştan en fazla etkilenen ülkedir. Rusya ile yaşanan uçak krizi, Suriye'nin kuzeyinde PYD'nin güçlenmesi, IŞİD'in roket saldırıları, Suriyeli sığınmacıların kentle uyum sorunu, Suriyeli çocukların eğitimi, sığınmacı göçünün Türk kentlerinde neden olduğu gerilimler, uluslararası krize dönüşen göçmenlerin geleceği gibi sayısız sorun çözüm beklemektedir. Suriye'ye istikrar gelmeden Türkiye'nin tam anlamıyla istikrar bulması zor görünmektedir.

Türkiye Suriyeli sığınmacılar karşısında tümüyle hazırlıksız yakalanmıştır. 6 yıl gibi kısa bir sürede, sayıları 3 milyonu aşan Suriyeli sığınmacılar, Türkiye'nin kapasitesinin çok üzerindedir. Türkiye'de doğan Suriyeli çocuk sayısı 250 bine ulaşmıştır. 6. yılına giren iç savaşın ne zaman biteceği belirsizliğini korumaktadır. Astana'da başlatılan barış görüşmelerine rağmen Suriye'de saldırılar hiç durmamıştır. Suriye'deki savaş daha uzun zaman sürecek gibi görünmektedir. Savaş bitse bile, Suriye ekonomisinin savaş sonrasında toparlanması en az 30 yılı bulacaktır (Sandıklı ve Çakmak, 2014: 55).

Giderek daha yerleşik hale gelen Suriyeli sığınmacılar konusunda Türkiye uzun vadeli bir uyum süreci başlatmak durumundadır. Bu anlamda özellikle kentlerde yerleşik hale gelen Suriyeli sığınmacıların neden oldukları etkileri araştırmak yerinde olacaktır. Çalışmada bu etkiler güvenlik, ekonomi ve sosyo-kültürel etkiler olarak üç başlık halinde ele alınmıştır.

3.1. Güvenlik Bakımından Etkiler

Suriye'deki iç savaşın Türkiye'nin güvenliği bakımından farklı etkileri olmaktadır. Bunları üç başlıkta toplamak mümkündür. İlki, ulusal güvenlik bakımından ortaya çıkan risklerdir. Terör eylemlerinde artış, Suriye'deki otorite boşluğunun terör örgütlerince kullanılması, canlı bomba ve intihar saldırıları, artan sınır geçişleri sonucunda ivme kazanan sınır kaçakçılığı, çevre ülkelerle doğan uluslararası gerginlikler (sınır ihlalleri, uçak düşürme, kapanan gümrük kapıları vb.) bu ilk risk grubuna giren eylemlerdir (Yavuz, 2015).

Özellikle PKK'nın devamı olan PYD ile İslami radikal örgüt IŞİD Türkiye'nin güvenliği bakımından büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Bu örgütlerce 6 Ocak 2015 ile 17 Aralık 2016 tarihleri arasında gerçekleştirilen 21 terör eyleminde 468 kişi (22 yabancı) hayatını kaybetmiş, 1.894 (54 yabancı) kişide yaralanmıştır. 20 Temmuz 2015 tarihinde Suruç'ta, 10 Ekim 2015 tarihinde Ankara Garı'nda ve 13 Mart 2016 tarihinde Ankara Kızılay Meydanı'nda gerçekleşen saldırılar toplum içinde büyük infial yaratmıştır. 20 Ağustos 2016 tarihinde IŞİD tarafından bir düğün sırasında yapılan saldırıda 57 kişi ölmüştür. Benzer bir biçimde, İstanbul 10 Aralık 2016 tarihinde, Beşiktaş'ta maç çıkışında PKK bağlı olduğu iddia edilen TAK tarafından düzenlenen saldırıda 48, 17 Aralık 2016 tarihinde Kayseri'de düzenlenen saldırıda ise 15 kişi hayatını kaybetmiştir. Son olarak bir IŞİD militanınca 1 Ocak 2017 tarihinde Reina gece kulübüne düzenlenen saldırıda 39 kişi (27 yabancı) ölmüştür.

Bu terör olayları sonrasında, Türkiye'nin yıllık turizm gelirindeki düşüş % 45 civarındadır. Kimi ülkeler İstanbul ve Ankara'yı seyahat edilmesi riskli kentler listesine dâhil etmiştir (bbc.co.uk., 03.06.2016). Yaşanan bombalı saldırılar kent yaşamını sekteye uğratmakta, toplumda korkunun yayılmasına neden

olmaktadır. Yalnızca İstanbul'da düzenlenen bombalı saldırıların ekonomiye maliyeti yaklaşık 2 milyar dolardır (milliyet.com.tr, 02.07.2016).

Yaşanan terör olayları Suriyelilere yönelik bakış açısının sertleşmesine, toplum içinde ötekileştirilmelerine neden olmaktadır. Özellikle sosyal medyada Suriyelilere yönelik kullanılan dil giderek daha da ayrıştırıcı hale gelmektedir (Karataş, 2015/ Yazıcı, 2016).

IŞİD tarafından Kilis'e yönelik füze saldırıları güvenlik riskinin bir başka boyutudur. Sınır bölgesinde yer alan Kilis'e IŞİD tarafından atılan roketler nedeniyle kentteki yaşam durma noktasına gelmiştir. Saldırıların yoğunlaştığı dönemlerde kentte eğitime ara verilmiş, işyerlerinin % 70'i kapatılmış, halkın % 30'u kenti terk etmiştir (milliyet.com.tr., 26.04.2016). 23.04.2016 tarihinde yapılan roket saldırısında 5'i Suriyeli, 15 kişi hayatını kaybetmiştir (milliyet.com.tr., 24.04.2016). Roket saldırıları artan güvenlik önlemleri ile IŞİD'in bölgede gerilemesiyle birlikte azalmaya başlamıştır.

Suriyeli sığınmacıların neden olduğu güvenlik sorunlarının ikincisi, kentlerdeki asayiş suçlarındaki artıştır. Suriyeli sığınmacıların gelişiyile birlikte kentlerde suç oranlarında artış yaşandığı iddia edilmektedir. Yapılan araştırmalarda hırsızlık, fuhuş, gasp ve kamu malına zarar verme suçlarını Suriyelilerin yaygın olarak işledikleri yönünde toplumda güçlü bir kanaat oluştuğu görülmektedir (Koyuncu, 2014; Erdoğan, 2014). Şanlıurfa'da yapılan bir araştırmada, Urfalıların % 56,3'ü Suriyeli sığınmacıların gelişiyile birlikte kentte suç oranlarının arttığına inanmaktadır (Karasu, 2016: 1013). Kilis'te yapılan benzer bir araştırmaya göre, Kilisliilerin % 77,5'i artan suç oranlarından sığınmacıları sorumlu tutmaktadır (Memiş, 2015: 109).

Toplumda oluşan bu kesin kanaate karşın, Suriyeli sığınmacılar konusunda az da olsa yayınlanan veriler aynı görüşü doğrulamamaktadır. Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin, adli olaylara karışma ve suç oranı 2011-2014 arası dönemde on binde otuz üç olmuştur. Suriyelilerin karıştığı olayların % 61'i belgede sahtecilik, % 21'ini adam yaralama, % 12'si hırsızlık, % 2,4'ü cinsel olaylar ve % 0,6'sı adam öldürmedir. Bu rakamlar Suriyelilerin toplam nüfus ortalamalarının çok altında bir oranla suça karıştıklarını göstermektedir. Suriyelilerin Türkiye'deki toplam nüfusa oranı %2,5 civarındayken, işlenen suçlar içerisinde Suriyelilerin oranı binde 33 olarak açıklanmıştır (Ağır ve Sezik, 2015: 117). En son Başbakan tarafından yapılan açıklamada Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin ülkede işlenen tüm suçların yalnızca % 1,32'sini işlediği açıklanmıştır (milliyet.com., 05.07.2017).

Diğer taraftan asıl önemli olan, Suriyelilerin ne kadar suç işlediğinden daha ziyade Suriyeli sığınmacıların suç işlemek için oluşturdukları potansiyeldir. Çoğu Türkçe bilmeyen, eğitimsiz, mali gücü olmayan ve işsiz Suriyeli sığınmacılar suç örgütleri için ideal birer elemandır. Özellikle Türkiye'de okula gitmeyen Suriyeli gençler "kayıp bir nesil" olarak suç batağına sürüklenmektedir. Zaten şiddet içinde büyüyen bu insanların şiddet eğilimi göstermesi ya da suça karışması şaşırtıcı olmayacaktır. Suriyeli kadınlar fuhuş tuzağına düşmektedir. Hiçbir eğitimi olmayan, çocuklarına bakmak zorunda kalan ve eşini savaşta yitirmiş ya da kaybetmiş olan kadın sığınmacılar ya kayıt dışı olarak zor şartlarda çalışmaya ya da fuhuş yapmaya mecbur bırakılmaktadır (Coşkun, 2015: 105-108).

Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacılardan % 55'i on sekiz yaşın altındadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne göre geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin 912.741'i okul çağında bulunmaktadır. Ancak Suriyelilerde okullaşma oranı yalnızca % 26'dır (Coşkun ve Emin, 2016). Okula gidemeyen bu çocukların suça tanışması ya da terör örgütlerince istismar edilmesi şaşırtıcı olmayacaktır. Bu durum kentler açısından büyük bir güvenlik riskidir. Ülkemizde suça karışan çocukların genel profiline baktığında; yeterli eğitim alamamış, sokakta yaşayan, çok çocuklu ve işsiz ailelerin çocukları oldukları

görülmektedir (Erkan ve Erdoğan, 2006; Tütüçüler ve Karagöz, 2008). Yazık ki Suriyeli çocuklar bu profile giderek daha çok uymaktadır.

Suriyeli sığınmacılardan kaynaklanan son güvenlik risk alanı sağlık sorunlarının neden olduğu risklerdir. Suriyeli sığınmacıların gelişle birlikte kızamık, difteri, çocuk felci gibi hastalıklarda artış ve hastalıkların yayılma riski bulunmaktadır. Türkiye’de 2011 yılında yalnızca 11 kızamık vakası görülürken, bu sayı sığınmacı göçüyle birlikte artmış, 1000’i geçmiştir (Atasoy ve Demir, 2015: 463). Mersin’de yapılan bir araştırmaya göre, Suriyeli sığınmacıların hijyen koşullarının ve beslenmelerinin yetersiz olması, su ve besinle bulaşan ishal, dizanteri ve hepatit gibi hastalıkların yayılmasına neden olmaktadır (Karaca ve Doğan, 2014: 39). Gaziantep’te kökü kurutulan çocuk felci, şark çıbanı gibi hastalıklar sığınmacıların gelişle birlikte tekrar ortaya çıkmıştır (Yavuz, 2015: 7).

3.2. Ekonomik Bakımından Etkiler

Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de toplumsal olarak neden oldukları en derin etki ekonomik olmaktadır. Farklı biçimlerde ortaya çıkan bu etkiler, aslında toplumdaki diğer dinamikleri de etkilemektedir. Örneğin sığınmacıların neden olduğu işçi ücretlerinde yaşanan düşüş etnik ve dini kimi gerginliklerin temelini oluşturmaktadır. Kendi işinin elinden alındığını düşünen bir kimse Suriyeli sığınmacılara karşı daha sert tepki vermektedir.

Suriyeli sığınmacıların ekonomik bakımından doğurdıkları etkilerin ilki, özellikle sığınmacıların ağırlıklı yaşadığı kentlerde neden oldukları maliyet artışlarıdır. Bu mali artışların başında artan kira ve ev fiyatları gelmektedir. Suriyeliler geldikten sonra Mersin’de kiralar % 20-30 oranında artmıştır. Bu durum hem Suriyeliler hem de Mersinliler için hayat pahalılığı anlamına gelmektedir (Karaca ve Doğan, 2014: 63).

Kilislilerin % 93,5’i ev kiralarının, % 80,7’si ise dükkan kiralarının Suriyeli sığınmacılardan dolayı arttığını düşünmektedir (Paksoy vd., 2015: 162). Urfalıların % 67,6’si artan kiralardan şikâyet etmektedir. Suriyelilerin gelişle birlikte, Şanlıurfa’da son 5 yılda kira fiyatları % 20-40 civarında artmıştır (Karasu, 2016: 1012). Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları Gaziantep, Maraş ve Kilis’te artan ev ve kira fiyatları enflasyon oranının ülke genelinden daha yüksek çıkmasına neden olmuştur (ORSAM, 2015: 18). Suriyelilerle birlikte kira denetiminde kayıt dışılık artmıştır. Suriyeliler kiralarını bankaya yatırmadığı için bu kira gelirlerinde vergi kaybı oluşmaktadır.

Diğer taraftan, Suriyeli sığınmacılar daha yüksek kira bedeli ödemek zorunda kalmaktadır. Üstelik yüksek kira ödenen evlerin durumu içler acısıdır. İstanbul Eminönü ve Bayramtepe’de yapılan bir araştırmada, sığınmacıların kaldığı evlerin hem sağlık hem de güvenlik açısından yaşamaya uygun olmadığı görülmüştür (İSİP, 2015: 21). Lavabosu ve banyosu olmayan evlerde, çoğu zaman tek odada onlarca kişi kalmakta, rutubet ve soğuk yaşam koşullarını zorlaştırmaktadır (Mazlum-Der, 2014: 24-26). Güneydoğu Anadolu genelinde yapılan bir araştırmada, Suriyeli sığınmacıların kaldıkları evlerin % 23,8’inin tuvaleti, % 29’ünün banyosu yoktur (KAMER, 2013: 13-15).

Suriyeliler neden olduğu bir diğer önemli ekonomik sorun işçi ücretlerindeki düşüş ve iş imkânlarının azaldığı iddiasıdır. Suriyeli sığınmacılara karşı en büyük tepki bu konuda yöneltilmektedir. Çoğunluğu eğitilmiş olmayan, alt gelir grubuna mensup Suriyeliler bulduğu her işi, her şartta ve verilecek her ücretten yapmaya razıdır. Bu durum hem alt gelir grubunda gündelik ücretlerin düşmesine neden olmakta hem de artan işgücü nedeniyle iş bulmak zorlaşmaktadır.

Kilis'te işsizliğin Suriyelilerden dolayı arttığını düşünenlerin oranı % 86'dır. Kilis'te ankete katılanların yalnızca % 6,5'i Suriyelilerin işsizlik üzerinde etkisi olmadığını düşünmektedir (Memiş, 2015: 110). Şanlıurfa'da yapılan bir araştırmada, Suriyeli sığınmacıların özellikle boyacı, oto tamircisi, parkeci, terzi, fırıncı gibi zanaat dalları ile inşaat işçiliği, hamallık, gündelikçilik gibi alt gelir grubuna yönelik örgütsüz iş kolları üzerinde büyük baskı yarattığı görülmüştür (Karasu, 2016: 1012).

Mardin'de Suriyeli sığınmacıların çalıştığı sektörler arasında ilk sırada inşaat sektörü gelmektedir. Erkeklerin % 48'i inşaat sektöründe çalışmaktadır. Mardin'de Suriyeli kadınlar için öne çıkan işler ise, ev hizmetleri, temizlik işleri ve bebek bakımı gibi hizmet sektöründe bulunan kayıt dışı istihdam alanlarıdır. Bu alanlarda sığınmacıların çalışması Mardin'de halk içinde rahatsızlık yaratmaktadır (Özkarlı, 2015: 184).

162 bin sığınmacının yaşadığı Mersin daha önce zorunlu göç almış bir kenttir. Bu nedenle kentte tarım ve tarıma dayalı sanayiler ile inşaat sektörlerinde geçici ve güvencesi olmadan çalışanların oranı yüksektir. Suriyeliler işte bu sektörlerde işgücü bakımından birer rakip haline gelmektedir. % 12 işsizlik oranı ile kendi işsizlik sorununu çözememiş, sürekli iç göç alan Mersin bir de Suriyeli göçü ile yüzleşmek zorunda kalmıştır. Yüksek işsizlik oranı etnik çatışmaya açık bir yapı doğurmaktadır (Karaca ve Doğan, 2014: 35-36).

Hatay'da Suriyeli sığınmacılar daha çok tarım sektöründe çalışmaktadır. Tarım sektöründe çapalama, ekim, mevsimlik işçilik, ürün toplama gibi farklı iş kollarında sığınmacılar istihdam edilmektedir. Bu işlerde daha önce Güneydoğu'dan gelen işçiler çalışmaktaydı. Bu durum hem rekabeti artırmakta hem de ücretleri düşürmektedir (Erdoğan, 2014: 17). İzmir Foça'da yaşayan Suriyeli sığınmacıları daha çok ayakkabı, tekstil, inşaat ve deri sektöründe çalıştıkları görülmektedir. Daha önce battaniye, kap-kacak veren komşularının artan Suriyeliler sığınmacılar karşısında tepki duymaya başladıkları ve artık daha mesafeli yaklaştıkları görülmektedir (Esin, 2015: 136).

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de çalışma hayatına girmesiyle başlayan "Suriyeliler işimizi elimizden alıyor" söyleminin aslında doğru değildir. İnsanları işinden eden sığınmacılar değil; bilakis sığınmacıları daha düşük ücretle çalıştıran işverenlerdir. Suriyelilerin yaptığı şey, yerel halkın iş fırsatlarını elinden almak değil, tersine vasıfsız işgücü gerektiren iş kollarındaki açığı kapatmak olmuştur (Man, 2015: 431). Ayakkabı, deri işleme, tekstil vb. bazı sektörlerde mevcut olan işgücü açığı sığınmacılar sayesinde kapatılmaktadır (Koyuncu, 2016: 111).

Sosyal devlet anlayışının tasfiye edildiği ve işgücü maliyetlerinin düşürülmesi amacıyla emek piyasasının esnekleştirildiği bu dönemde göçmenler, sığınmacılar aranan işçilerdir. İşverenler için göçmen emeğini cazip kılan yalnızca yerli emekten ucuza çalışmaları değil, aynı zamanda, ekonomik genişleme dönemlerinde kolayca işe alınacak, kriz dönemlerinde ise kolayca işten çıkarılacak uysal ve esnek bir iş gücü olmalarıdır (Ulukan, 2013: 36).

Suriyeli sığınmacılar ciddi bir biçimde "emek sömürüsü" ile karşı karşıyadır. Ücret ödememe, az ücret verme, zorla çalıştırma, fazla mesai, vaat edilen iş dışında başka bir işte çalıştırma Suriyeli sığınmacıların maruz aldığı emek sömürüsünün farklı biçimleridir. Konya'da yapılan bir araştırmada, ayakkabı sektöründe çalışan Suriyeli sığınmacıların daha az ücret aldığı belirtilmiştir (Koyuncu, 2014:100). Emek sömürüsünün en uç örneği İstanbul'da yaşanmıştır. İstanbul Beykoz'da fırında çalışan bir Suriyeli sığınmacı, fırının sahibi tarafından 9 metrelik bir zincirle işyerine bağlanıp, zorla çalıştırılmaktadır (Canefe, 2015: 22).

Bu anlamda, Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliğin çıkarılmış olması yerinde bir karardır. Yönetmelik en azından emek sömürüsü konusunda hukuki bir çerçeveye

çizmektedir. Yönetmelik uyarınca bir yabancının asgari ücretten daha az bir ücretle çalıştırılması ve çalışmaya zorlanması hukuken mümkün değildir.

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye gelmesi kimi fırsatlar da yaratmaktadır. Aslında köklü bir ticaret geleneğine sahip olan Suriye'de, özellikle Halep'ten gelen sığınmacılar Türkiye'de kimi yatırımlarda bulunmaktadır. Kendilerine yeni bir hayat kurmak zorunda olan sığınmacılar bakkal dükkânından kuyumcuya, sağlık merkezinden ihracat yapan şirketlere kadar onlarca farklı biçimde varlık göstermektedir. Suriye'deki iç savaş nedeniyle pek çok Suriyeli işadamlarının Türkiye'ye sermaye taşıdığı ve bunun da ciddi bir dış sermaye girişi sağladığına dair iddialar vardır (Erdoğan, 2014: 17).

Mersin'de açılan Suriyelilere ait firma sayısı 300'e yaklaşmıştır. 1500-2000 arası işletme Suriyeliler tarafından işletilmektedir. Gaziantep'te ticaret ve sanayi ile uğraşan sadece Suriyelilerin kurdukları 471 adet şirket bulunmaktadır (Karaca ve Doğan, 2014: 40). Suriyeli sığınmacılar başta perakende gıda sektörü olmak üzere, kahvehane, berber, lokanta ve kuyumculuk gibi küçük zanaat alanlarında yoğunlaştığı gözlenmektedir (Lordoğlu ve Aslan, 2015: 253). 2017 yılı itibarıyla Türkiye'de Suriyelilerin kurduğu işletme sayısı 15 bin, şirket sayısı ise 5.647'dir (sanayi.gov.tr, 13.04.2017).

Suriye iç savaşıyla birlikte Hatay-Suriye sınırında illegal ticaret artmıştır. Özellikle muhaliflerin Suriye'deki savaşı sürdürmek için gerekli olan gıda ve tıbbi ürünler başta olmak üzere temel ihtiyaçlarının yarattığı ekonomik değer Hatay ekonomisinde bir canlanmaya neden olmuştur. Suriye'deki savaş sonucunda Hatay'a gelen sermaye miktarı yaklaşık 2-2,5 milyar dolardır. Suriyeli iş adamlarının bağlantıları sayesinde, daha önce Hatay'dan ihracat yapılmayan Lübnan ve İsrail'e şimdi ihracat yapılmaktadır (Reçber ve Ayhan, 2013: 328-335).

Suriyelilerin gelişyle birlikte önceleri Kırıkhan'ın ticareti canlanmıştır. Ancak Suriyelilerin birikimini harcamaları sonrasında sıkıntılar ortaya çıkmaya başlamıştır. Suriyeliler ya Suriye'den kaçak ve ucuza mal getirip satmakta ya da veresiye alış-veriş yapmaktadır. Her iki durumdan da Kırıkhan esnafı zarar görmektedir (Atasoy ve Demir, 2015: 467). Maraş'a yerleşen zanaatkâr Suriyelilerin % 53,8'i Suriye'deki işini Türkiye'de sürdürmektedir (Şimşek, 2016: 169)

Suriye'deki iç savaşla birlikte gerek Suriye içinde kalan kimseler gerekse Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara yönelik sivil toplum kuruluşları ile yardım örgütleri önemli miktarda ihtiyaç maddesi satın almaktadır. Özellikle Suriye sınırında yer alan ve sığınmacıların çoğunluğunun kaldığı Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep, Kilis ve Mardin kentlerinde bu alımlar önemli bir nakit para girişine neden olmakta, bölge ekonomisinin canlanmasını sağlamaktadır.

Diğer taraftan, Suriye iç savaşı genel olarak Türk ekonomisi özel olarak sınır kentlerinin ekonomisinde bir azalmaya neden olmuştur. Türkiye'nin Suriye'ye ihracatı durma noktasına gelmiştir. Türkiye'nin büyük umut bağladığı Ortadoğu pazarı şimdilik kaos içindedir. Türkiye ve Suriye arasında 2008 yılında yapılan ortak ticaret toplantısında 2015 yılında toplam iş hacminin 15 milyar dolara çıkarılması planlanmıştır (milliyet.com., 02.09.2015). Hâlihazırda bu rakamın gerçekleşmesi mümkün görünmemektedir.

3.3. Sosyo-Kültürel Bakımdan Etkiler

Göç sadece göç edilen kentleri etkileyen bir yer değiştirme hareketi ya da basit bir mekân değişikliği değildir. Göç tüm bunların ötesinde bir toplumsal değişim, toplumun çeşitli etnik, sosyal, kültürel ve dini grupları arasında tanışma, çarpışma ve kopuşu ifade eden sosyolojik bir kavramdır. Göç bu anlamda önemli bir değişkendir. Göçte insanlar yeni çevrelerinde sosyo-kültürel değişmelere neden oldukları gibi, kendileri de değişmektedir.

Göçle birlikte göç edenler kendi kültürünü beraberinde getirmekte, aynı zamanda, geldiği yerin kültürel ve sosyal alışkanlıkları, davranış kalıpları ve değer yargılarından etkilenmektedir. Göçmenler ile yerleşikler arasında çoğu zaman uyum (integration) sorunu yaşanmaktadır. Göçmenlerle barışık kimi kentlerde farklı kültürlerin oluşturduğu mozaik kentin kimliğini belirlerken, kimi kentlerde dışlama ve ötekileştirme yaygınlaşmaktadır.

Kısa bir sürede, çok sayıda Suriyeli sığınmacının Türkiye'ye gelmiş olması ve bu gelenlerin önemli bir bölümünün kontrolsüz bir biçimde kentlere yayılması kimi toplumsal gerginliklere ve kentlerde bir uyum sorunu yaşamasına neden olmaktadır. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların toplam sayısı 3,2 milyon civarındadır. Bunların yalnızca 231 bini barınma merkezlerindedir. Geri kalan 2,950 bin sığınmacı ise, Türkiye'nin farklı kentlerine dağılmış durumdadır. Gaziantep'in toplam kent nüfusunun % 17'si, Şanlıurfa'nın % 23'ü, Hatay'ın % 26'sı, Kilis'in % 97'si sığınmacılardan oluşmaktadır. 130 bin yerli nüfusa sahip Kilis'te 127 bin sığınmacı yaşamaktadır. İstanbul'daki Suriyeli sığınmacı sayısı 500 bini geçmiştir (goc.gov.tr., 26.09.2017). Suriyeli sığınmacılar giderek Türkiye'nin her kentinde görünür hale gelmektedir.

Suriyeli sığınmacıların varlığı iş imkânlarının azalmasına, devlet yardımlarının Suriyelilere yönelmesine neden olmaktadır. Suriyeli sığınmacılar nedeniyle, özellikle eğitim ve sağlık hizmetleri üzerindeki yük fazlasıyla artmıştır. Tüm bu etkenler Suriyeli sığınmacıların farklı davranış biçimleri ve kimi taşkınlıkları ile birleşince toplumsal gerginlikler artmaktadır. Her ne kadar Müslüman kimliği ortak bir kültürel zemin oluştursa da, Suriye ile Türkiye arasındaki davranış farklılıkları, değer yargıları ve farklı dünya görüşleri, sığınmacıların yaşadığı kentlerde sosyal ve kültürel sorunlar yaratmaktadır.

Bir araştırmaya göre, ülke genelinde Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de kalmasının çeşitli sorunlar doğuracağına inananların oranı % 76,5'dir (Demir, 2015: 7). Hatay'da Suriyeli sığınmacılar ile yerel halk arasında ideolojik, mezhepsel ve ekonomik sorunlar artmaktadır. Bu sorunlar Hatay'da toplumsal gruplar arasında güvensizlik ve gerginliklerin yaşanmasına neden olmaktadır (Reçber ve Ayhan, 2013: 326).

Kırıkhanlıların % 64,4'ü Suriyelilerin toplumsal olaylara neden olduğunu düşünmektedir. Kırıkhanlıların % 34,5'i gece sokağa çıkamamakta, % 31,7'si gündüz dışarıda çocukları oyun oynarken endişe etmektedir. Kentin aşırı kalabalıklaşması, araç trafiğinin artışı, park alanlarının işgali, çöplerin sokağa atılması, gürültü ve görüntü kirliliği Kırıkhan sakinlerinin Suriyeli sığınmacılara yönelik şikâyetlerinden bazılarıdır (Atasoy ve Demir, 2015, 469). Benzer şikâyetler Konya için de geçerlidir. Konyalıların % 71,2'si kentte sığınmacıların sayısının artmasından endişe etmektedir (Koyuncu, 2014: 127).

Şanlıurfa'nın Akçakale ilçesinde halk sığınmacılara karşı olumsuz bir tutum izlemektedir. Akçakale'ye gelen ve 9 çocuklu olan bir Suriyeli sığınmacı Akçakale'de halkın bakış tarzından çok rahatsız olduklarını adeta kendilerini "düşman" gibi gördüklerini ifade etmiştir (Boyras, 2015: 51). Şanlıurfa kent merkezinde yapılan bir başka araştırmada elde edilen sonuçlar Akçakale'de yaşananları doğrular niteliktedir. Yapılan ankete katılan Urfalıların % 40,4'ü Suriyeli sığınmacıların kentin ahlak yapısını bozduğundan şikâyet etmektedir. Gürültü, çöplerin gelişi güzel dışarı atılması, çocuk kavgaları, evde perde örtmeme gibi küçük sürtüşmeler ucu ucuna eklendiğinde toplumda büyük bir öfke yaratmaktadır. Urfalıların % 41,9'ü Suriyelilerin derhal kentten ayrılmasını istemektedir (Karasu, 2016: 1013).

Suriyeliler kentlerde daha görünür hale geldikçe, devletin Suriyelilere hak etmedikleri bir yardım yaptığı, bu nedenle hem ülke ekonomisinin zayıfladığı hem de kendi içinde yardıma muhtaç insanların dışarıdan gelenler için terk edildiği düşüncesi yaygınlaşmaktadır. Yabancılar olarak Suriyelilere

karşı geliştirilen negatif algılar onlara yönelik kolektif bir hareket ve direnç geliştirilmesi gerektiği düşüncesini beraberinde getirmektedir (Ünal, 2014: 82).

Kentlerde yaşayan Suriyeli nüfusun kent nüfusuna oranı ile yerel halkın Suriyeli sığınmacıları tehdit olarak görme ve güvensizlik hissi arasında doğru orantılı bir ilişki görülmektedir. Yani, Suriyeli nüfus oranı yükseldikçe, tehdit algısı artmaktadır (Tunç, 2015: 45). Özellikle sınırda yer alan ve sığınmacıların çoğunluğunun yaşadığı Şanlıurfa, Gaziantep, Mardin, Kilis ve Hatay kentlerinde acilen önlemler alınması gerekmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye tarih boyunca sayısız dış kaynaklı göçe ev sahipliği yapmış bir ülke olmasına rağmen Suriyeli sığınmacı göçünü başarılı bir biçimde yönetememiştir. 400 bin civarında kalacağı sanılan sığınmacı sayısı 3 milyonu aşmış durumdadır. Üstelik Suriye'deki iç savaş daha bitmiş değildir. Sığınmacı sayısının artışıyla birlikte, Türkiye'de yaşanan sorunlar da ağırlaşmaktadır. Tüm sorunların temelinde Suriyeli sığınmacılar konusunda net olarak çizilmiş bir yol haritasının olmayışı ve Suriyeli sığınmacıların kentlere rastgele ve kontrolsüz bir biçimde dağılmış olması yatmaktadır.

Türkiye sığınmacı göçüyle birlikte, güvenlik bakımından büyük sıkıntılar yaşamaktadır. Terör örgütleri için ideal bir alan sağlayan Suriye'de istikrar sağlanmadan Türkiye'de istikrar sağlanması zordur. Artan canlı bomba saldırıları hem toplum içinde büyük korku ve endişe yaratmakta hem de Türkiye'nin "güvenli bir ülke" imajına zarar vermektedir.

Suriye'deki iç savaşın Türkiye bakımından doğurduğu en büyük güvenlik sorunu etnik ve dini temelli bir çatışma ihtimalidir. Diyarbakır'da yaşanan 6-7 Eylül 2014 olayları, Reyhanlı ve Gaziantep saldırıları çok dikkatli olunması gerektiğini bize göstermiştir. Güvenlik sorunlarını aşmak amacıyla Türkiye bir an önce Suriyeli sığınmacıları daha detaylı belgelemeli, ikametgâh mecburiyeti ve seyahat kısıtlamaları getirmelidir. Sığınmacı görüntüsünde ülkeye sızan PYD, IŞİD üyeleri genel kitleden ayıklanmalıdır.

Suriyeli sığınmacıların üretici hale getirilmesi hayati bir öneme sahiptir. Bir sığınmacının toplumla uyumlu hale gelmesinde ilk adım bir iş sahibi olmasıdır. Bu amaçla dil ve meslek kursları açılmalıdır. Mevcut açılmış kurslar çeşitlendirilmelidir. Sığınmacıların ilgi alanları ve mesleki becerileri belirlenmeli, mesleki eğitim bu eğilimler doğrultusunda şekillendirilmelidir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de açtıkları şirketler desteklenmelidir. Suriyeli zanaatkar ve esnafın Türk ekonomisi ile bütünleşmesine özel bir önem verilmelidir. Suriyeli sığınmacıların üretici bireyler haline getirilmesi hem toplumla uyum sürecini hızlandıracak hem de toplumda yer edinen "Suriyeli sığınmacılar sırtını devlete yasladı" söyleminin sona ermesini sağlayacaktır.

Suriyeli sığınmacılara yönelik emek sömürsünün mutlaka önüne geçilmelidir. Ücret vermeme, eksik ödeme, uzun çalışma saatleri, söylenen iş dışında iş yaptırılması, zorla çalıştırma, işyerinde dayak, hakaret ve dışlama sıklıkla yaşanmaktadır. Bu tür olumsuzlukların durdurulması gerekmektedir.

Farklı bir kültürden gelen Suriyeli sığınmacıların kentlerde görünür hale gelmeleri kentle uyum sorununu doğurmaktadır. Suriyeli sığınmacılarla sağlıklı bir birliktelik kentlerdeki uyum sürecinden geçmektedir. Uyum konusunda yerel yönetimlere büyük görevler düşmektedir. Toplumlar arası kaynaşma ancak yerelde mümkündür.

Diğer taraftan, Suriyeli sığınmacılara Türkiye'deki mevcut kanun ve kurallara uymak zorunda oldukları, açtıkları işyerlerinde Türklerle aynı kurallara tabi oldukları, geldikleri toplumun gelenek ve

inançlarına saygı göstermeleri gerektiği, uyum içinde yaşamının onlar için de bir mecburiyet olduğu anlatılmalıdır.

Yaşanan sıkıntılar karşısında Türkiye kimi adımlar atmaktadır. Çıkarılan 6458 sayılı Kanunla, yaşanan sığınmacı göçü hukuki bir zemine oturtulmuştur. Aynı kanunla kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Türkiye'nin göçü organize etmesi bakımından önemlidir. Suriyeli sığınmacıların çalışma yaşamını düzenleyen Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik olumlu bir diğer gelişmedir.

Ancak yapılması gereken daha çok şey bulunmaktadır. Öncelikle Türkiye, Suriyeli sığınmacıların toplumla uyumu konusunda bir master planı hazırlamalıdır. Sığınmacılar konusunda bir üst akıl oluşturmak amacıyla kamu kurumları, akademisyenler ve konu ile ilgili sivil toplum kuruluşları birlikte çalışmalıdır. Yerel düzeyde karşılıklı iletişim kanalları açılmalıdır. Suriyeli çocukların okula devamlılığı mutlaka sağlanmalıdır. Mevcut gençlik merkezlerinde Suriyeli gençler için ayrı birimler oluşturulmalıdır.

Sığınmacı sorunu yalnızca yardım dağıtmak değildir. Bu insanlar yeni bir yaşam inşa etmektedir. Sığınmacı sorununun güvenlik, barınma, sağlık, eğitim, kültürel uyum gibi farklı boyutları bulunmaktadır. Bu anlamda Suriyeli sığınmacı sorunu hem Türkiyeliler hem de Suriyeliler için sabır isteyen, karmaşık ve zorlu bir süreçtir.

KAYNAKÇA

- AFAD. (2013). *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar 2013 Saba Araştırması Sonuçları*. Ankara: AFAD Yayını.
- Ağır, O., Sezik, M. (2015). Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları. *Birey ve Toplum*, 5(9), 95-123.
- Akyol, T. (2015). *1914-1915*. İstanbul: DK Yayınları.
- Aslan, S. (1987). Birinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Rusya'nın Durumu ve İstanbul'a Yapılan Beyaz Rus Göçü. *Tarih ve Toplum*, 39, 1-32.
- Atasoy, A., Demir, H. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Kırıkhan'a (Hatay) Etkileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (38), 457-470.
- Boyras, Z. (2015). Türkiye'de Göçmen Sorununa Örnek Suriyeli Mülteciler. *ZfWT*, 7 (2), 35-58.
- Buzkıran, D., Kutbay, H. (2013). Arap Baharının Türkiye'ye Olan Ekonomik ve Sosyal Etkileri. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 147-162.
- Canefe, N. (2015). Mülteciden Sığınmacıya, Başvurucudan Göçmen İşçiye: Suriye'den Arafa Giden Yol. *Birikim*, 311, 17-27.
- Castles, S., Miller, M. J. (2015). *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Coşkun, E. (2015). Kayıt Dışı Çalışma ve Fuhuş Kısacasında Göçmen Kadınlar. *DİSKAR*, 4, 104-116.
- Coşkun, İ., Emin M. (2016). *Türkiye'deki Suriyelilerin Eğitimde Yol Haritası: Fırsatlar ve Zorluklar*. İstanbul: SETA Yayınları.
- Çolak, F. (2013). Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç Hareketi (1950-1951). *Tarih Okulu*, 14, 113-145.
- Demir, O. Ö. (2015). *Göç Politikaları, Toplumsal Kaygılar ve Suriyeli Mülteciler*. Ankara: Global Politika ve Strateji Yayını.
- Dinçer, O. B., Federici, V. ve Ferris, E. (2013). *Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye Sonu Gelmeyen Misafirlik*. Ankara: Brooking Enstitüsü ve USAK Yayını.
- Dişbudak, C., Akgün, G. ve Balmumcu, Ö. (2012). Göçmenlerin Türkiye'de "Yaşamaya Devam Etme Kararlarının" Sosyo-Ekonomik Belirleyenleri: 1989 Bulgaristan Göçmenleri Örneği. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*. 4 (2), 1-10.
- Erdoğan, M. (2014). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.
- Erkan, R., Erdoğan, Y. (2006). Göç ve Çocuk Suçluluğu. *Aile ve Toplum*, 8 (3), 79-89.
- Esin, S. (2015). Kaçmanın İmkânsız Hali: Suriyeli Mülteciler. *DİSKAR*, 4, 134-140.
- İçduygu, A., Aksel, D. (2012). *Türkiye'de Düzensiz Göç*. Uluslararası Göç Örgütü Yayını.
- İstanbul Sığınmacı İzleme Platformu (2015). *Yok Sayılanlar; Kamp Dışında Yaşayan Suriye'den Gelen Sığınmacılar İstanbul Örneği*. İstanbul.
- KAMER. (2013). *Suriyeli Mülteciler: Dışarıda Kalanlar İhtiyaç Analizi Anketi*. İstanbul: KAMER (Kadın Merkezi Vakfı) Yayını.
- Kara, M. A., Kurtulmuş, M. (2015). İnşaat Sektöründe Göçmen İşçi İstihdamı Üzerine Alan Çalışması. *DİSKAR*, 4, 54-66.
- Karaca, S., Doğan, U. (2014). *Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştay Sonuç Raporu*. Mersin Üniversitesi Yayını.
- Karasu, M. A. (2016). Şanlıurfa'da Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Kentle Uyum Sorunu. *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 21(3), 997-1016.
- Karataş, M. (2015). Türk Yazılı Basınında Suriyeli Sığınmacılar ile Halk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 112-151.

- Karataş, Ö. (2014). Kafkas Göçünün Mağdurları. *Karadeniz Araştırmaları*, 42, 121-130.
- Karpat, K. (2013). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: İmge Yayınları.
- Kirişçi, K. (1999). Türkiye'ye Yönelik Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi. *Türkiye Cumhuriyeti'nin 75 Yılına Toplu Bir Bakış*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayını, 111-121.
- Kirişçi, K. (2014). *Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye'nin "Suriyeli Mülteciler" Sınarı*. Ankara: Brookings Enstitüsü ve USAK Yayını.
- Koyuncu, A. (2014). *Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler*. Konya: Çizgi Yayınları.
- Koyuncu, A. (2016). Nimet mi? Külfet mi? Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıları ve Göç Ekonomisi Üzerine Bir Derkenar. Ed. A. Esen. *Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler*, İstanbul: WALD Yayını, 109-133.
- Lordoğlu, K., Aslan M. (2015). Beş Sınır Kenti ve İşgücü Piyasalarında Değişim: 2011-2014. *Göç Dergisi*, 2 (2), 249-267.
- Man, F. (2015). Modernlik ve Yabancılar: Bir 'Günah Keçisi' Kategorisi Olarak Emek Piyasasındaki Suriyeli Göçmenler Örneği. *7. Sosyal İnsan Hakları Sempozyumu*, Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- Mazlum-Der. (2014). *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadının Sığınmacı Raporu*. İstanbul.
- Memiş, H. (2015). İç Savaş Nedeniyle Kilis'te Yaşayan Suriyelilerin Oluşturduğu Sosyo-Ekonomik Algılar Üzerine Bir Araştırma. *E-SOSDER*, 14 (52), 100-114.
- ORSAM. (2014). *Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler*. Ankara.
- ORSAM. (2015). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri*. Ankara.
- Ortaylı, İ. (2012). *Türkiye'nin Yakın Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özbay, F. ve Yücel, B. (2001). *Türkiye'de Göç Hareketleri, Devlet Politikaları ve Demografik Yapı*, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Enstitüsü Merkezi Yayını, Ankara.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme, Kentleşme ve Kentsel Değişim*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Özer, S. (2015). Kayıp Kuşak. *Güncel Hukuk*, Ekim, 17.
- Özkarlı, F. (2015). Mardin'de Enformel İstihdamda Çalışan Suriyeli Göçmenler. *Birey ve Toplum*, 5 (9), 175-191.
- Paksoy, M., Koçarslan, H. ve Kılınç, E. (2015). Suriyelilerin Ekonomik Etkisi: Kilis İli Örneği. *Birey ve Toplum*, 5 (9), 143-173.
- Reçber, K., Ayhan, V. (2013). Türkiye İle Suriye Arasındaki Krizin Hatay Bölgesi Üzerindeki Etkileri. *Alternatif Politika*, 5 (3), 324-340.
- Sabit Fikir. (2014). Mültecinin Evi. *Sabit Fikir Dergisi*, Eylül, 20-28.
- Sandıklı, A., Çakmak, C. (2014). *Suriye'nin Yeniden Yapılandırılması*. İstanbul: Bilgesam Yayınları.
- Sanduvac, Z. M. (2013). *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Sığınmacılar İçin Durum Analiz Raporu*. İstanbul: Mavi Kalem.
- Şahin, İ., Düzgün, O. (2015). Türkiye'ye Gerçekleştirilen Ortadoğu Kaynaklı Zorunlu Göçlerin Sosyo-Ekonomik Etkileri: 1979-2014 Arası. *Tesam Akademi Dergisi*, 2 (2), 167-195.
- Şimşek, G. (2016). Suriyeli Mültecilerin Kahramanmaraş'ta İşyeri Açma Eğilimleri ve Kahramanmaraş Ekonomisine Etkileri: Bir Alan Çalışması. Ed. M. Paksoy. *Ortadoğu'daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu*, Ankara: Efil Yayınları, 157-171.
- Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2 (2), 29-63.
- Tütüçüler, A., Karagöz, M. (2008). Matruşka: Göç, İstisna, Eğitim Eksikliği, Negatif Aile Faktörleri ve Çocuk Suçluluğu. *Adli Tıp Dergisi*, 13 (3), 97-105.
- Ulukan, N. C. (2013). Göçmenler İçin Kaçış Yok: Göç Politikaları ve Göçmen Emeği. *Eğitim Bilim Toplum*, 11 (44), 32-47.
- Ünal, S. (2014). Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: "Öteki" Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi. *ZfWT*, 6 (3), 65-89.
- Yavuz, C. (2015). Suriye'deki İç Savaşın Türkiye Ekonomisine Etkileri. <http://devlet.com.tr/makeleler/y68,02.01.2015>.
- Yazıcı, T. (2016). Yeni Medyanın Nefret Dili: Suriyeli Mültecilerle İlgili Ekşi Sözlük Örneği. *Global Media Journal*, 7(13), 115-136.

PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ VE POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS ECONOMICS, SOCIOLOGY AND POLICY JOURNAL

ISSN: 1305-7979

2018, Cilt/Vol: 14, Sayı/Num: Sayı-1 / Issue-1, Page: 43-57

Editörler / Editors in Chief

Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN
Doç. Dr. Sema AY
Dr. Hilal YILDIRIR KESER

TARANDIĞIMIZ INDEXLER

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Doç. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Arzu ÇAHANTİMUR (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)
Doç. Dr. Canan CEYLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Kadir Yasin ERYİĞİT (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Doç. Dr. Burcu KÜMBÜL GÜLER (Kocaeli Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ersoy SOYDAN - Kastamonu Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan ÖZALTIN - Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

İŞTE MUTLULUK ARAŞTIRMASI

Prof. Dr. Aşkın KESER

*Uludağ Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
askin@uludag.edu.tr*

ÖZET

Mutluluk, bireylerin pozitif duygu durumlarını yansıtan bir kavramdır. Bu kavramın bireyin günlük aktiviteleri arasında önemli bir yer tutan iş yaşamında da önemli bir karşılığı bulunmaktadır. İş yaşamında mutluluk bireyin sağlığı, iyilik hali ve psikoloji olmak üzere pek çok yönden etkili olmaktadır. Bu nedenle işte mutluluğun araştırılması önem kazanmaktadır. Bu çalışmada alan yazında mutluluğu ölçmek için kullanılan iyilik hali, iş tatmini gibi ölçeklerin aksine tek bir soru ile bireylerin mutluluğu ölçülmek istenmiştir. Araştırma, Türkiye genelinden 3978 katılımcıların yer aldığı (74 farklı şehirden) araştırmanın sonuçlarına dayanmaktadır. İnternet ortamında ve işyerlerinde olmak üzere, iki ayrı platformda uygulanan araştırmada, anket yöntemi kullanılmıştır. Anket değerlendirildiğinde katılımcıların üç grupta toplandığı görülmüştür. Mavi yaka, beyaz yaka ve akademisyenler. Araştırmanın kolayda örneklem yöntemi ile gerçekleştirilmesi ve işteki mutluluğun ölçeğe dayandırılmaması çalışmanın kısıtları arasında belirtilebilir.

ANAHTAR KELİMELELER: İş, İş Yaşamı, Mutluluk, İşte Mutluluk

HAPPINESS AT WORK SURVEY

ABSTRACT

Happiness is a concept that reflects the positive effect of individuals. This concept is also important for the individuals' work life which is among the most important of daily activities. This study is based on the results of the research which participants from all over Turkey (from 74 different cities) took part in for the purpose of measuring happiness at work. The survey method has been used in the research applied on two different platforms as on the internet and in the workplaces. The survey consists of two parts, in the first part, demographic questions have been included. In the second part, there are choices regarding the reasons for "unhappiness" of the ones who have given the response as "I am unhappy at work" with the only one item measuring the happiness at work. The questionnaires have been filled out by a total of 3978 participants as 2910 on the Internet and 1068 in the workplace. When the findings of the study are examined, the overall happiness level has come out as 67%. Lack of scale usage for happiness measurement and using simple sample method are the limitations of the study. However, when such studies are considered to be lacking, it can be stated that it has been a preliminary study.

Keywords: Work, Work-life, Happiness, Happiness at Work

GİRİŞ

İş yaşamının son yirmi yılda pek çok nedene bağlı olarak, kurallarının değiştiğine tanık olunmaktadır. Özellikle teknolojik gelişmeler, iş yapma biçimlerini değiştirmekte, bununla birlikte üretim, yönetim, işgücü değişimin merkezinde yer almaktadır. Bu değişim, bazı yönleriyle olumlu, bazı yönleriyle de olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. İşyerine bağlı olmaksızın çalışabilen işgücü, teknolojinin imkânlarını sonuna kadar kullanabilmektedir. Bu durum, çalışanın işteki özerkliğini artırmakta ancak bir başka açıdan değerlendirildiğinde de, işe olan bağımlılığını da bir o kadar artırmaktadır.

İş yapma biçimlerindeki revizyon, iş yaşamında insanın önceki dönemlere göre daha az değerli kılabilmekte, hatta bu durum çalışanlar açısından yıkıcı rekabeti beraberinde getirebilmektedir. Değişen iş yapma biçimleri, teknolojinin yaygınlaşması ve işyerinde önceki dönemlere göre işçilerin göreceli olarak da olsa azalan önemi bireyin mutsuzluğuna ve çalışma bağlamından uzaklaşmasına yol açabilmektedir.

İş yaşamında artan içsel işten ayrılma, iş stresi, tükenme ve mobing gibi sorunlardaki artışlar, anılan olumsuzlukları doğrulamaktadır. Bu bağlamda, işyerinde mutluluk konusunun araştırılması birey ve örgüt açısından önemli hale gelmektedir. Özellikle Çalışma Psikolojisi, Örgütsel Psikoloji ve Örgütsel Davranış alanlarında bu konuda yapılacak çalışmalar önem kazanmaktadır. Belirtilen disiplinlerin işteki mutluluk ve mutsuzluk konularına eğilmesi bu bağlamda yararlı görülmektedir. Bu çalışmada yer alan mutluluk araştırmasının amacı, ülkemizde çalışma hayatında yer alan bireylerin işteki mutluluklarına ilişkin düşüncelerini saptamaktır.

1. MUTLULUK VE İŞTE MUTLULUK KAVRAMLARI

Bentham, mutluluğu yaşamdan alınan keyif, zevk ve acıların toplamı olarak tanımlar. (Veenhoven-Dummludağ, 2015). Başka bir tanımda, mutluluğun, tüm yaşamını değerlendirdiğinde bireyin, ne düzeyde kaliteli bir yaşam sürdürdüğüne ilişkin değerlendirmesine karşılık gelmektedir (Veenhoven, 1989:22). Bu tanıma göre, değerlendirme öznel ve bireyin değerlendirme kriterleri ve hayatına yüklediği anlam, kişisel özelliklere, ihtiyaçlara, beklentilere ve ilgi alanlarına göre diğer bireyden bireye farklılık göstermektedir (Çalışkan, 2010:124). Myers ve Deiner'e göre mutlu insanları, diğerlerinden ayıran

temel özellikler, öz benliklerinin yüksek olması, iyimser olmaları ve dışa dönük olmaları şeklinde sıralanmıştır (Myers ve Deiner, 1995:55).

Socrates ve Aristotles gibi düşünürler, insanların erdemli bir yaşam peşinden gitmeleri durumunda mutlu olabileceklerini savunmuşlardır. Pozitif psikoloji bilimi de pozitif deneyimleri açıklamada mutluluk kavramını kullanır. Günümüzde mutluluk konusuna olan ilginin artmasında pozitif psikolojinin önemli bir payı söz konusudur. Pozitif psikoloji psikolojinin unutulmuş kısmına odaklanmanın gerekliliğini vurgularken, psikolojinin sadece olumsuz hastalıkları ve zayıflıkları inceleyen bilim olmaktan çıkıp, aynı zamanda bireylerin potansiyellerine, güçlü yönlerine yönelme gerekliliğini savunmuştur. (Topuz, 2014:3 ; Güler, 2015:139)

İş bireyin yaşamında psiko-sosyal ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir role sahiptir. Bu anlamda bir işe sahip olmak ve çalışmak bireyin yaşamının önemli bir bölümüne karşılık gelmektedir. (Aytaç, Bilgel, Bayram, Kuşdil, 2004). Akademik çalışmalar incelendiğinde “işteki mutluluğun” alan yazında çoğunlukla, “İşte Mutluluk” şeklinde kullanılmadığı görülmektedir. Mutluluk kavramı yapılan bir çok araştırmada, iş tatmini, duygusal bağlılık (affective commitment), işe adanma (engagement), iyilik hali (well-being) vb. isimlerle anıldığı görülmektedir (Fisher, 2010).

Bireyin işteki mutluluğunu belirleyen unsurlar; “yaptığı işi keyifle yapmak, yaptığı işten gurur duymak, sorumluluk almak, sürekli öğrenme ve gelişme isteği, eğlenceli insanlarla birlikte çalışmak, kendini işe kolaylıkla motive edebilmek, enerjik ve dinamik olmak” (Kjerulf, 2014:22). İşteki mutluluk, “daha fazla yaratıcılık, hızlı kariyer ilerlemesi, daha fazla destek alma, iyi performans sergileme, çalışma arkadaşları ve yöneticileri ile iyi ilişkiler kurabilme” şeklinde tanımlanmaktadır (Pryce-Jones, 2010:2-3).

Günümüzde işte mutluluğun daha fazla araştırılması, bireysel ve örgütsel amaçlara hizmet etmektedir. İşteki mutluluk, *bireysel* açıdan ele alındığında, bireyin işten tatmin elde etmesine ve genel olarak da, bireysel yaşam kalitesine katkı sağlaması açısından önemlidir. *Örgütsel* açıdan ise, bireyin pozitif duygulanım içinde olması, iş motivasyonu, performansı ve verimliliği açısından olumlu sonuçları ifade etmektedir. Bu çalışma ile elde edilecek bireylere ait işteki mutluluk ve mutsuzluk düzeylerine ilişkin verilerin uygulamaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

İş yaşamının bireyin günlük yaşamında önemli bir yere sahip olduğu tartışmasız bir gerçektir. Bu yönüyle işte mutluluk konusunun incelenmesi de, önem arz etmektedir. İşte mutluluğun bireyin iş dışı yaşamına taşıdığı dikkate alınır, genel yaşamındaki mutluluğa da etki ettiğini söylemek mümkündür.

Bu çalışmada, “işte mutluluk” tek soru ile ölçülmeye çalışılmıştır. Araştırmada alan yazında kullanılan bir ölçeğe (akademik çalışmalarda mutluluğu ölçmek için birçok mutluluk, esenlik ölçekleri kullanılmaktadır) yer verilmemesinin nedeni, anketin kısa olmasını ve kolay cevaplanmasını sağlamaktır. Uzun ankete ayrılacak zaman ve çalışanın konsantrasyon düzeyi de dikkate alındığında, birkaç soruluk ankette daha fazla verim alınacağı düşünülmüştür ve soru sayısının düşük tutulmasının katılımı artıracığı öngörülmüştür. Ankette bireylerin işteki mutluluklarını ölçmek için tek soruya verilmesine karşın, mutsuzluğu ölçmek için sorulan soru ile mutsuzluğun nedenlerine ilişkin veriler elde edilmek istenmiştir.

Araştırma genel olarak katılımcıların işteki mutluluğu ölçmeyi hedeflediği için betimleyici bir araştırmadır. İşte mutsuz olduğunu belirten katılımcıların farklı demografik özelliklerine göre (kıdem, eğitim, çalışma türü vb.) mutsuzluk nedenleri paylaşılmıştır. 4000 civarındaki katılımcı sayısı Türkiye

örnekleme açısından oldukça küçük bir oranı yansıtmakla beraber, bu düzeyin Türkiye geneline ilişkin verilere ulaşmak için gelecekte yapılacak çalışmalar için başlangıç kabul edileceği söylenebilir.

2.1.ÖRNEKLEM

Araştırma Türkiye genelinde internet ortamında çevrimiçi (LinkedIn sosyal ağı aktif olarak kullanılmıştır) ve işyerlerinde olmak üzere iki ayrı platform kullanılarak yürütülmüş ve araştırmacı tarafından anket yöntemi kullanılmıştır. Türkiye genelinde geniş bir çalışan kitlesine erişilmek amacıyla, kolayda örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Elde edilen anketler, kontrol edildikten sonra analize uygun “internet üzerinden 2910” ve “işyerlerinden 1068” olmak üzere toplamda 3978 anket değerlendirilmiştir. Katılımcılara ait demografik bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Demografik Bulgular

	N	%
Cinsiyet		
Kadın	1894	48,2
Erkek	2039	51,8
Toplam	3933	100
Yaş		
15-22	168	4,2
23-30	1413	35,7
31-38	1254	31,7
39-46	756	19,1
47-54	280	7,1
55 +	91	2,3
Toplam	3962	100,0
Kıdem		
- 1 Yıl	260	6,5
1-5 Yıl	1007	25,3
6-10 Yıl	856	21,5
11-15 Yıl	645	16,2
16-20 Yıl	541	13,6
21-25 Yıl	340	8,5
25 +Yıl	328	8,2
Toplam	3977	100,0
Eğitim		
İlköğretim	320	8,1
Lise	658	16,6
Ön Lisans	256	6,4
Fakülte	1419	35,7
Yüksek Lisans	792	19,9
Doktora	526	13,2
Toplam	3971	100,0
Çalışma Şekli		
Geçici	967	24,7
Tam Zamanlı	2953	75,3
Toplam	3920	100,0

Çalışma Türü		
Mavi Yaka	662	16,7
Beyaz Yaka	2597	65,7
Akademisyen	695	17,6
Toplam	3954	100,0

Katılımcıların cinsiyet değişkeni bakımından dağılımı kadınlar % 48, erkekler %52 şeklinde gerçekleşmiştir. Yaş açısından yaklaşık olarak %70'lik grubun, 39 yaş altında olduğu görülmektedir. Bu oran, araştırmaya katılanların önemli bir kısmının genç bir örneklemini temsil ettiğini işaret etmektedir. Benzer oran, kıdem yılı için de geçerlidir. Yaklaşık olarak %69 düzeyinde çalışanın, 16 yıldan daha az kıdeme sahip olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi açısından katılımcıların dağılımında dikkat çekici nokta, yaklaşık olarak %33 oranında lisansüstü eğitime sahip kişinin bulunmasıdır. Bu oranın yüksek çıkmasında, araştırmaya önemli düzeyde akademisyenin katılması gösterilebilir. Katılımcıların çalışma şekli açısından dağılımına bakıldığında, yaklaşık olarak %25'inin geçici süreli çalıştığı görülmektedir. Araştırmada yer alan katılımcıların farklı işlerle meşgul olan, meslek çalışanı, bağımsız çalışan olduğu dikkate alındığında ortak paydada ele alabilmek için, üç ana başlık altında değerlendirilmeleri uygun görülmüştür. Bu anlamda mavi yakalı çalışan, beyaz yakalı çalışan ve akademisyen olmak üzere üç grupta incelenmesi tercih edilmiştir.

2.2.VERİ TOPLAMA ARACI

Anket soruları iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, yaş, cinsiyet, kıdem, eğitim, çalışma şekli vb. demografik sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümde, işteki mutluluğu sorgulayan tek bir yargı cümlesi ile "mutsuzum" cevabı verenlere sorulan, mutsuzluk nedenlerine ait seçenekler bulunmaktadır. Bu bölümde ayrıca araştırmacının hazırladığı seçeneklerin yanı sıra, diğer seçeneği eklenerek, katılımcılardan da mutsuzluklarının nedenlerini belirtmeleri istenmiştir.

2.3.BULGULAR

2.3.1.İşte Mutluluk

Bu bölümde araştırma sonuçları ayrıntı bir şekilde incelenecektir.

Tablo 2: İşte Mutluluk

	N	%
İşte Mutluluk		
Mutlu	2675	67,3
Mutsuz	433	32,7
Toplam	3975	100

Tablo 2'de katılımcılardan mutlu olduğunu belirtenlerin yüzdesi 67'ken, mutsuz olduğunu belirtenler yüzde 32'dir.

2.3.1. Katılımcıların Demografik Dağılımına Göre İşte Mutluluk

Katılımcıların mutluluk ve mutsuzluk sonuçları demografik değişkenler bağlamında ilişkileri ölçmek için, çapraz tablo yöntemine başvurulmuştur. Cinsiyet faktörüne göre katılımcıların mutluluk sonuçları Tablo 3'de görülmektedir.

Tablo 3: Cinsiyet - Mutluluk İlişkisi

CİNSİYET	MUTLU	MUTSUZ	TOPLAM
KADIN	1251	643	1894
%	66	34	100
ERKEK	1392	644	2036
%	68	31	100
TOPLAM	67,3	32,7	100

Cinsiyet değişkeni açısından mutluluk sonuçları incelendiğinde, kadın ve erkek katılımcıların benzer oranda mutluyum dedikleri görülmektedir.

Tablo 4: Kıdem Yılı - Mutluluk İlişkisi

KIDEM	MUTLU	MUTSUZ	TOPLAM
1 YILDAN AZ	171	89	260
%	65,8	34,2	100
1-5 YIL	625	381	1006
%	62,1	37,9	100
6-10 YIL	557	299	856
%	65,1	34,9	100
11-15 YIL	433	212	645
%	67,1	32,9	100
16-20 YIL	373	166	539
%	69,2	30,8	100
21-25 YIL	256	84	340
%	75,3	24,7	100
25 YILDAN FAZLA	259	69	328
%	79	21	100
TOPLAM	67,3	32,7	100

Katılımcıların kıdem yılı ile mutluluk arasında doğrusal bir ilişki görülmektedir. Katılımcıların kıdem yılları arttıkça mutluyum diyenlerin oranları da yükselmektedir. 5 yıllık kıdemden itibaren mutluyum diyenlerin oranı yükselmeye başlamakta ve kıdem süresi arttıkça bu oranda önemli bir artış görülmektedir.

Tablo 5: Eğitim Düzeyi - Mutluluk İlişkisi

EĞİTİM DÜZEYİ	MUTLU	MUTSUZ	TOPLAM
İLKÖĞRETİM	197	122	319
%	61,8	38,2	100
LİSE	400	257	657
%	60,9	39,1	100
ÖN LİSANS	164	91	255
%	64,3	35,7	100
FAKÜLTE	915	504	1419
%	64,5	35,5	100
YÜKSEK LİSANS	550	242	792
%	69,2	30,8	100
DOKTORA	445	81	526
%	84,6	15,4	100
TOPLAM	67,3	32,7	100

Katılımcıların eğitim düzeyi ile mutluluk arasında doğrusal bir ilişki görülmektedir. Katılımcıların eğitim düzeyleri artıkça mutluyum diyenlerin yüzdeleri de artmaktadır.

Tablo 6: Görev Türü - Mutluluk İlişkisi

GÖREV TÜRÜ	MUTLU	MUTSUZ	TOPLAM
MAVİ YAKA	646	16	662
%	97,6	2,4	100
BEYAZ YAKA	1422	1175	2597
%	54,8	45,2	100
AKADEMİSYEN	593	102	695
%	85,3	14,7	100
GENEL	67,3	32,7	100

Mavi yakalılar yüzde olarak daha mutlu olduklarını belirtirken, en düşük yüzde beyaz yakalılar için elde edilmiştir

Tablo 7: İşin Şekli - Mutluluk İlişkisi

İŞİN ŞEKLİ	MUTLU	MUTSUZ	TOPLAM
GEÇİCİ	1119	517	1636
%	68,4	31,6	100
SÜREKLİ	1556	783	2339
%	66,5	33,5	100
GENEL	67,3	32,7	100

İşin şekline göre katılımcıların benzer düzeyde mutluyum cevabı verdikleri görülmüştür.

Tablo 8:Görev Türüne Göre İşte Mutsuzluk Nedenleri

MUTSUZLUĞUN NEDENLERİ	MAVİ YAKA	BEYAZ YAKA	AKADEMİSYEN	TOPLAM
DÜŞÜK ÜCRET	76	180	6	262
%	45,2	20,1	5,9	22,5
AŞIRI İŞYÜKÜ	15	106	8	129
%	8,9	11,8	7,9	11,1
İŞYERİ DESTEĞİ YOKSUNLUĞU	5	44	5	54
%	3,0	4,9	5,0	4,6
ÇALIŞMA ARKADAŞLARI DESTEK YOKSUNLUĞU	3	11	2	16
%	1,8	1,2	2,0	1,4
DÜŞÜK KATILIM FIRSATI	1	5	1	7
%	,6	,6	1,0	,6
İLERLEME İMKANININ OLMAMASI	13	101	1	115
%	7,7	11,3	1,0	9,9
İŞ GÜVENCESİZLİĞİ	6	18	7	31
%	3,6	2,0	6,9	2,7
YÖNETİCİ İLE İLETİŞİM SORUNU YAŞAMA	5	34	2	41
%	3,0	3,8	2,0	3,5
ÇALIŞMA ARKADAŞLARI İLE SORUN YAŞAMA	0	12	5	17
%	,0	1,3	5,0	1,5
GELİŞME FIRSATININ OLMAMASI	1	37	4	42
%	,6	4,1	4,0	3,6
KÖTÜ ÇALIŞMA KOŞULLARI	2	58	19	79
%	1,2	6,5	18,8	6,8
TANINMA EKSİKLİĞİ	3	28	5	36
%	1,8	3,1	5,0	3,1
KURUMA GÜVENSİZLİK	3	47	4	54
%	1,8	5,2	4,0	4,6
İŞİN BASİT OLMASI	5	103	5	113
%	3,0	11,5	5,0	9,7
İŞİN KARMAŞIK OLMASI	3	3	1	7
%	1,8	,3	1,0	,6
ÖRGÜTSEL ADALET EKSİKLİĞİ	19	67	16	102
%	11,3	7,5	15,8	8,7
DİĞER	8	42	10	60
%	4,8	4,7	9,9	5,1
TOPLAM	168	897	101	1166
%	100	100	100	100

Görev türüne göre işte mutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir.

Tablo 9: Görev Türüne Göre İşte Mutsuzlukta İlk 3 Neden

GÖREV TÜRÜ	1. NEDEN		2.NEDEN		3.NEDEN	
	MAVİ YAKA	DÜŞÜK ÜCRET	%45,2	ADALETSİZLİK	%11,3	AŞIRI İŞYÜKÜ
BEYAZ YAKA	DÜŞÜK ÜCRET	%20,1	AŞIRI İŞYÜKÜ	%11,8	İŞİN BASİT OLMASI	%11,5
AKADEMİSYEN	OLUMSUZ ÇALIŞMA KOŞULLARI	%18,5	ADALETSİZLİK	%15,8	AŞIRI İŞYÜKÜ	%7,9

Görev türüne göre, işte mutsuzluk nedenleri incelendiğinde, her bir görev türü için en yüksek üç neden Tablo 9’da görülmektedir. Mavi ve beyaz yaka için ilk neden, “**düşük ücret**” olurken, akademisyenler için “**olumsuz çalışma koşulları**” olmuştur. Mavi yaka ve akademisyenler için “**adaletsizlik**” ikinci mutsuzluk nedeni olurken, beyaz yaka için ise, “**aşırı işyükü**” gelmektedir.

Tablo 10:Eğitim Düzeyine Göre İşte Mutsuzluk Nedenleri

MUTSUZLUĞUN NEDENLERİ	İLKÖĞR.	LİSE	ÖNLİS.	LİSANS	YL	DR	TOPLAM
DÜŞÜK ÜCRET	45	83	27	72	30	4	261
%	45	42	33	15	12,7	5	22
AŞIRI İŞYÜKÜ	12	25	8	55	26	5	131
%	12	12,6	9,8	11,5	11	6,3	11,1
İŞYERİ DESTEĞİ YOKSUNLUĞU	3	5	1	23	17	5	54
%	3	2,5	1,2	4,8	7,2	6,3	4,6
ÇALIŞMA ARKADAŞLARI DESTEK YOKSUNLUĞU	1	4	2	5	1	3	16
%	1	2	2,4	1	0,4	3,8	1,4
DÜŞÜK KATILIM FIRSATI	2	-	-	5	-	1	8
%	2	-	-	1	-	1,3	0,7
İLERLEME İMKANININ OLMAMASI	7	8	12	56	28	4	115
%	7	4	14,6	11,7	11,9	5	9,8
İŞ GÜVENCESİZLİĞİ	1	9	3	11	7	1	32
%	1	4,5	3,7	2,3	3	1,3	2,7
YÖNETİCİ İLE İLETİŞİM SORUNU YAŞAMA	3	6	2	23	6	1	41
%	3	3	2,4	4,8	2,5	1,3	3,5
ÇALIŞMA ARKADAŞLARI İLE SORUN YAŞAMA	-	-	1	9	6	1	17
%	-	-	1,2	1,9	2,5	1,3	1,4
GELİŞME FIRSATININ OLMAMASI	-	2	-	23	11	6	42
%	-	1	-	4,8	4,7	7,5	3,6

KÖTÜ ÇALIŞMA KOŞULLARI	1	3	9	33	21	13	80
%	1	1,5	11	6,9	8,9	16,3	6,8
TANINMA EKSİKLİĞİ	5	5	1	15	7	5	38
%	5	2,5	1,2	3,1	3	6,3	3,2
KURUMA GÜVENSİZLİK	2	10	5	21	11	5	54
%	2	5	6	4,4	4,7	6,3	4,6
İŞİN BASİT OLMASI	1	8	5	69	25	6	114
%	1	4	6	14,4	10,6	7,5	9,7
İŞİN KARMAŞIK OLMASI	1	2	-	2	1	1	7
%	2	1	-	0,4	0,4	1,3	0,6
ÖRGÜTSEL ADALET EKSİKLİĞİ	12	24	4	29	23	10	102
%	12	12	5	6	9,7	12,5	8,7
DİĞER	4	4	2	27	16	9	62
%	4	2	2,4	5,6	6,8	11,3	5,3
TOPLAM	100	198	82	479	236	80	1175
%	100	100	100	100	100	100	100

Eğitim düzeyine göre de, işte mutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir.

Tablo 11: Eğitim Düzeyine Göre İşte Mutsuzlukta İlk 3 Neden

EĞİTİM DÜZEYİ	1. NEDEN		2. NEDEN		3. NEDEN	
İLKÖĞRETİM	DÜŞÜK ÜCRET	%45	AŞIRI İŞYÜKÜ	%12	ADALETSİZLİK	%12
LİSE	DÜŞÜK ÜCRET	%42	AŞIRI İŞYÜKÜ	%12,6	ADALETSİZLİK	%12
ÖL LİSANS	DÜŞÜK ÜCRET	%33	İLERLEME İMKANIN OLMAMASI	%14,6	KÖTÜ ÇALIŞMA KOŞULLARI	%11
LİSANS	DÜŞÜK ÜCRET	%15	İŞİN BASİT OLMASI	%14,4	İLERLEME İMKANIN OLMAMASI	11,7
YL	DÜŞÜK ÜCRET	%12,7	İLERLEME İMKANIN OLMAMASI	%11,9	AŞIRI İŞYÜKÜ/ GELİŞME FIRSATININ OLMAMASI	%11
DOKTORA	KÖTÜ ÇALIŞMA KOŞULLARI	%16,3	ADALETSİZLİK	%12,5	İŞİN BASİT OLMASI	%7,5

Araştırmaya katılanların eğitim düzeylerine göre dağılımında doktora mezunu dışındakilerin mutsuzluk nedenlerinde “**düşük ücret**”, ilk sırada yer almıştır. Doktora mezunlarında ise, mutsuzluk nedeni olarak “**kötü çalışma koşulları**” ilk sırada yer almıştır. İlköğretim ve lise mezunlarında “**aşırı işyükü**”, ön lisans ve yüksek lisans mezunlarında “**ilerleme imkânlarının olmaması**” ikinci mutsuzluk nedeni olarak belirtilmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüz iş yaşamında görülen değişimler, çalışanların pek çok açıdan olumsuz etkilenmelerine yol açabilmektedir. Bu durum, çalışanların stres, depresyon gibi psikolojik ve diğer sağlık problemleri yaşamalarına neden olabilmektedir. Özellikle bu noktada, işte mutluluk kavramının araştırılması önem kazanmaktadır. Çalışma yaşamının karmaşıklaşması ile gelecek yıllarda da çalışanların bağlılığı, işteki tatmin düzeyleri, işten ayrılma eğilimleri gibi tutumları en çok araştırılacak konular olarak görülmektedir. Dolayısıyla çalışanların işteki mutlulukları, gerek bireysel bağlamda, gerekse örgütsel bağlamda dikkate değer bir öneme sahiptir.

Bu çalışmada, bireylerin işyerindeki mutluluğa ilişkin düşünceleri anket yardımıyla saptanmak istenmiştir. Türkiye genelinden katılımcıların yer aldığı (74 farklı şehirden) araştırmada, katılımcılara internet aracılığıyla ve işyerlerinde anket vasıtasıyla ulaşılmıştır. Ankete katılımın ve cevapların samimiyetinin artması amacıyla az soruya başvurulmuştur. Anketin ilk kısmında bir kaç demografik soru sorulduktan sonra, tek soruluk işte mutluluğu ölçen cümleye yer verilmiştir. Mutsuzluğu işaretleyenler için de, mutsuzluk gerekçesine ilişkin ilave soru sorulmuştur. Araştırmanın katılımcı sayısı, 3978 olarak gerçekleşmiştir. Araştırma sonucuna göre, katılımcıların %67'si işte mutlu olduğunu belirtmiştir. Mutsuz olduklarını ifade eden katılımcıların cevapları incelendiğinde neredeyse tüm gruplarda, “**düşük ücret**” işteki mutsuzluğa sebep olarak gösterilmektedir. “**Aşırı iş yükü**” ve “**ilerleme imkanlarının olmaması**” en çok dile getirilen işte mutsuzluk sebepleri arasında gelmektedir.

Randstad şirketinin dünya genelinde gerçekleştirdiği araştırmaya göre, Türkiye'deki çalışanların mutluluk düzeyi %76 çıkmıştır. Bu araştırmada elde edilen %67 düzeyi dikkate alındığında, her iki araştırma sonucuna göre, ülkemizde işte mutluyum diyenlerin düzeyinin ortalama düzeye karşılık geldiği görülmektedir. Elbette daha ayrıntılı bilgilere ulaşabilmek için detaylı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmanın bir takım kısıtlarının olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Öncelikle elde edilen sonucun Türkiye genelini temsil edemeyeceği bir gerçektir. 3978 kişiden elde edilen sonuçlar, ancak küçük bir kitleyi temsil etmektedir. Ancak bu ölçekte elde edilen sonuçların, geneli yansıtmaktan ziyade sadece genel bir fikir verebileceği bilinmektedir. Araştırmadaki bir diğer kısıt, daha geniş kitleye ulaşabilmek adına ankette çok uzun sorulardan oluşan ölçeğe yer verilmemesidir. Dolayısıyla işte mutluluğu ölçmeye yönelik ölçek kullanılmaması, derinlemesine bilgiye ulaşmayı engellemiştir. Eğer çok sorulu bir ölçeğe yer verilmiş olsaydı, katılımcıların mutlulukları hakkında daha ayrıntılı bilgilere de ulaşılabilirdi. Bu kısıtlığa karşın, araştırmanın Türkiye'de geniş bir kitleye uygulanması açısından alan yazıya katkı sağlayacağı ve gelecekte yapılacak geniş kapsamlı çalışmalara da öncü olabileceği düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- Aytaç, S., Bilgel, N., Bayram, N & Kuşdil, E. (2004), "Job-Related Affective Well-Being Among Turkish University Staff: A Multivariate Statistical Analysis", **İş, Güç The Journal of Industrial Relations and Human Resources**, 6(1)
- Baumeister, R.F., Vohs, K.D., Aaker, J.L. & Garbinsky, E.N. (2013), "Some Key Differences Between a Happy Life and a Meaningful Life", **The Journal of Positive Psychology**, 8(6), 505-516.
- Çalışkan, K., "Mutluluk", İçinde **Kurumlarda İyilik Var**, Edt. Güler İslamoğlu, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Fisher, C.D. (2010). "Happiness at Work", **International Journal of Management Reviews**, Vol. 12, 384-412
- Güler, B.K., (2015), "Pozitif Psikolojik Sermaye", İçinde: **Çalışma Yaşamında Davranış: Güncel Yaklaşımlar**, Ed.: Keser, A. , Yılmaz, G. & Yürür, S., Kocaeli: Umut Yayınevi
- Kjerulf, A., (2015), **Sabah 9'dan Akşam 6'ya Happy-Hour**, İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- Myers, D.G. & Deiner, E. (1996), "The Pursuit of Happiness", **Scientific American**, Vol. 274, 54-56
- Pryce-Jones, J. (2010), Happiness at Work: Maximizing your Psychological Capital for Success, **United Kingdom**, Wiley-Blackwell.
- Topuz, C. (2014), "Pozitif Psikoloji'ye Giriş", İçinde: **Pozitif Psikoloji**, Hefferson, K. & Boniwell, I., Çev.Ed.: Doğan, T., Ankara: Nobel Yayıncılık
- Veenhoven R. & Dumludağ D. (2015) "İktisat ve Mutluluk", **İktisat ve Toplum Dergisi**, Sayı: 58, 46-51
- Veenhoven, R., (1984), **Conditions of Happiness**, **Kluwer Academic**

PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ VE POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS ECONOMICS, SOCIOLOGY AND POLICY JOURNAL

ISSN: 1305-7979

2018, Cilt/Vol: 14, Sayı/Num: Sayı-1 / Issue-1, Page: 59-72

Editörler / Editors in Chief

Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN
Doç. Dr. Sema AY
Dr. Hilal YILDIRIR KESER

TARANDIĞIMIZ INDEXLER

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Doç. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Arzu ÇAHANTİMUR (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)
Doç. Dr. Canan CEYLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Kadir Yasin ERYİĞİT (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Doç. Dr. Burcu KÜMBÜL GÜLER (Kocaeli Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ersoy SOYDAN - Kastamonu Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan ÖZALTIN - Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

HAYAT BOYU EĞİTİM SAĞLANMASINDA YEREL YÖNETİMİN KATKILARININ KADIN AÇISINDAN ÖNEMİ VE BURSA AÇISINDAN DEĞERLENDİRME

Zerrin FIRAT

Uludağ Üniversitesi, İnegöl İşletme Fak.

Email: firatz@uludag.edu.tr

GİRİŞ

Küreselleşme süreci, demografik değişimlerin etkileri ve işgücü piyasalarında değişim son yıllarda zorunlu eğitim ve örgün eğitimin ekonominin ihtiyacı olan nitelikli işgücünü yetiştirmede başarısız kalmasına neden olmuştur. Bu durum zorunlu eğitim sonrası eğitim politika ve hizmetlerinin çeşitlendirilmesi ihtiyacını ortaya çıkartmış, hayat boyu eğitim bir sosyal politika aracı olarak desteklenerek yaygınlaştırılmaya başlanmıştır.

Hayat boyu eğitim ile bir yandan zorunlu eğitim sürecine katılımı dezavantajlı konumda olanlar ya da olumsuz eğitim geçmişine sahip olanlar için alternatif çalışmalar yapılırken, diğer yandan mesleki nitelik ve beceri kazandırmaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Çağdaşlığın bir göstergesi olarak bireyler arası eşitlik, devletlerin vatandaşlarına sağlamak istediği en önemli amaçtır. Ancak aynı haklara sahip olması gereken bireylerin ya sahip oldukları haklara erişimlerinde engeller bulunması ya da sahip olduğu haklara erişmesini veya kullanımını engelleyici unsurların varlığından ötürü dezavantajlı konuma düşebilmektedir. Toplumda dezavantajlı gruplar olarak adlandırılan bu grupların başında engelliler gelmektedir. Bunun yanında eski hükümlüler, çocuklar, yaşlılar, azınlıklar, gençler ve kadınlar da zaman zaman dezavantajlı konuma düşmektedirler.

Mayer, dezavantajlılık kavramını “kendi kendine yetebilecek araçlara erişimde engellenmiş olma” düşüncesi üzerinde yoğunlaştığını ifade etmiş ve bireylerin karşılaştıkları engelleri kaynakların yokluğu, kaynakların ulaşılabilirliği, toplumsal bakış, devlet politikaları, kurumsal uygulamalar, grup içi şartlar olarak sınıflandırmıştır (Yıldırım,2011,5). Bir diğer ifade ile bireylerin kendi kendine yeterliliklerinin çeşitli gerekçelerle sınırlandırılmasıdır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, dezavantajlılığa neden olan genel engelleri; ekonomik engeller, yetersiz sosyal hizmet, yasal ve kurumsal ayrımcılık, alternatif

araçlar için yetersiz destek, sınırlı iletişim, belirli ihtiyaçlara olan bilinç eksikliği veya duyarsızlığı, resmi kurumlara olan güven eksikliği ve fiziksel erişim eksikliği şeklinde ifade etmiştir(UNDP,2005,156).

Bir diğer ifadeyle dezavantajlı bireylerin kendi kendilerine yeterliliklerini sağlayacak araçların önündeki engellerle doğrudan ilişkilidir ve her dezavantajlı grup ya da kişi kendilerine özgü şartlardan ötürü eğitim, sağlık, istihdam, bilgi, sermaye, özgüven, toplumsal destek gibi araçlara ulaşamayabilirler. Bireysel ve toplumsal tutumlardan kaynaklanan önyargılar, ayrımcılık, fırsat eşitsizliği, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve dışlanmalar yanında uygulanan devlet politikaları ve devlet eliyle eşit fırsatların sağlanamayışı, yoksulluk ve kaynaklara ulaşımındaki güçlükler vb gibi durumlar toplumsal engelleri oluşturmaktadır. Toplumsal ve bireysel dezavantajlara sahip gruplar eğitim, sağlık, istihdam, sosyal ve mali imkânlar, mesleki kariyer gibi kaynaklara erişmekte daha az fırsatlara sahip olmaktadır (Yıldırım,2011,8).

Dezavantajlı olarak nitelendirilen gruplar içerisinde en büyük gruplardan biride kadınlardır. Kadınlar, çok çeşitli açılardan dezavantajlı konuma düşebilmekte hatta bazı durumlarda birden fazla dezavantaja sahip olabilmektedirler. Eğitim, sağlık ve istihdam gibi hayatın önemli alanlarında ciddi dezavantajlara sahip olan kadınların bu dezavantajları genellikle toplumsal bakış açısından, ayrımcılıktan, devlet politikalarının yokluğu, eksikliği veya var olup uygulanamayışlarından kaynaklanmaktadır.

Kadınlara yönelik sürdürülebilir programlar ve politikalar üretilmemesi, karar alma süreçlerine katılmalarının desteklenmemesi, işgücü piyasasına katılmalarının düşük düzeyde kalmaları, şiddet ve ayrımcılığa maruz kalmaları güncel hayatta karşılaştıkları sorunlar en önemlileridir. Bu durum kadınların güncel hayatta dezavantajlı konuma düşmelerinde önemli rol oynamaktadır. Nitekim pek çok ülkede hukuksal düzeyde verilen haklar, fiilen bir anlam ifade etmemektedir. Bu bağlamda dünyanın pek çok bölgesinde diğer alanlarda olduğu gibi eğitiminin hala bir sorun olduğu, kadınlar ve kız çocuklarının eğitim fırsatlarından erkeklere oranla daha az yararlandığını, toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin devam etmekte olduğu belirtilmektedir (T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü,2008,5). Nitekim Türkiye’de de kadınların eğitim hizmetlerine erişimi konusunda, kent merkezlerinden kırsal alanlara, batıdan doğuya gidildikçe varlığını koruyan geleneksel yaşam biçimi ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, eğitim hizmetlerine erişiminin önünde bir engel teşkil etmeye devam etmektedir. Kadınlar, toplumsal statülerinin düşük, ekonomik bağımsızlıklarının yeterli olmaması nedeniyle özellikle de kırsal kesimler ve gecekondu bölgelerinde eğitim hizmetlerinden yararlanmada karar verici konumda değildirler. Sonuç olarak kadınlar toplumsal bakış açısı, fırsat eşitsizlikleri, ayrımcı tutumlar ve devlet politikalarının yetersizliği gibi nedenlerden ötürü eğitim, sağlık, istihdam açısından birçok engelle karşılaşmakta bu engeller kadınların toplumsal hayatta dezavantajlı konumlarının devam etmesine neden olmaktadır.

Hayat Boyu Öğrenme Politikası

Örgün eğitim, bütün ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Hayat boyu eğitim ise; Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte eğitime katılmaları mümkün olan tüm resmi ve özel kurum ve kuruluşlar yanında ile sivil toplum kuruluşları tarafından da verilebilmektedir. Ancak tüm yaygın eğitim faaliyetleri, Milli Eğitim Bakanlığı (1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu Madde 18) denetim ve gözetiminde, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olmak zorundadır (Yıldırım, 1996, 57).

Öte yandan Milli Eğitim Bakanlığı hayat boyu öğrenme strateji belgesini 2009 yılında yayımlamıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2009). Belge esas olarak; ulusal öncelikler ve bütün paydaşlara yönelik görev

ve sorumluluklarını belirlemiş, bu doğrultuda 2010 yılı sonunda ulusal düzeyde koordinasyonu sağlamak amacıyla ilgili taraflardan oluşan bir yönlendirme komitesi oluşturularak öncelikleri belirlenmiştir.

Hayat Boyu Eğitimi Gerektiren Nedenler

Günümüz koşullarında dünyadaki gelişmelerin yarattığı hızlı değişim yeni talepler ortaya çıkarırken mevcut bilgilerle değişen iş piyasası koşullara uyum sağlamak mümkün olmamaktadır. Diğer yandan örgün eğitimi çeşitli gerekçelerle yarım bırakmış olanlar, aldıkları eğitim sürecinde bir meslek ya da sanatı edinmemiş olanların ve hayat boyu devam eden öğrenme istekleri bulunanların ihtiyaçlarını karşılamak için yaygın eğitime ihtiyaç duyulmaktadır.

Nitekim zaman içinde mesleklerin yapısı değişirken, bazı meslekler geçerliğini yitirerek yeni meslekler ortaya çıkmaktadır. Bu durum bilgi ve becerilerin yetersiz kalmasına neden olmaktadır. İşgücü piyasasının ihtiyacı olan mesleki bilgi ve becerinin edinilerek, işsizliğin azaltılması, etkinlik ve verimliliğin artırılması yaygın eğitimle mümkün olmaktadır. Bu yolla;

- İşsizliği azaltmak,
- Kişileri iş ve meslek sahibi yapmak,
- İnsangücünü geliştirme ve değerlendirmek,
- Okul eğitimi ile almış olduğu temel bilgilerini tamamlamak,
- Kültürel ve sanatsal yeteneklerini geliştirmek,
- İşsiz ya da istemediği bir işte çalışanların gelir getirici ve refah düzeylerini yükseltici beceriler kazanmalarına yardımcı olmak hayat boyu eğitimin temel ekonomik gerekçeleri arasında yer alır(-Bahat,2013,18).

Bireylerin içinde yaşadıkları toplumun gelişmesine ve değişmesine uyum sağlamalarına destek olmak hayat boyu eğitimin temel amaçları arasında yer almalıdır. Sosyal değişimin yarattığı, kargaşa, yalnızlık, uyumsuzluk, kuşaklar arasında kopukluk, göçler sosyal politika yapımcıların hayat boyu eğitim planlama ve uygulamasına daha fazla önem vermesine neden olmaktadır. Eğitim yolu ile toplum içindeki sosyal uyumun sağlanması da hedefler arasında yer almaktadır. Bu yolla(Bahat,2013,20);

- Toplu yaşama, yardımlaşma, birlikte çalışma bilinç ve alışkanlıklar kazandırmak,
- İç ve dış göç ile ortaya çıkan toplumsal uyum sorunu azaltmak,
- Halk sağlığının korunması, aile planlaması, tüketici eğitimi, çevre, anne eğitimi, din kültürü ve ahlak, mevcut zamanını üretken değerlendirmesini sağlayarak toplumsal refah düzeyini arttırmak hayat boyu eğitimin temel sosyal gerekçeleri arasında yer alır.

Bir başka açıdan bakıldığında ise; hayat boyu eğitimin ile kişilerin okuma yazma öğrenme, değişen koşullarda kendilerini bilgi ve görgü kaynaklarına ulaştıracak eğitim teknoloji ve tekniklerini öğrenme, boş zamanı değerlendirmek için sanatsal etkinliklere katılarak toplum içinde kültürel boyutta bütünleşmeyi tamamlamasında etkin rol oynar.

Sosyal Politika kavramı

Sosyal politikaların temel hedefi, toplumda refah ve huzurun birlikte sağlanmasıdır (Serdar,2017,1). Sosyal nitelikli politikalar bütünü olarak da tanımlanan (Altan,2007,14); değişen toplum ihtiyaçlarına

bağlı olarak, zaman içinde, çalışma ilişkileri merkezli oluşan sorunların çözümünü ilgilenen ve sınıfsal hareketleri odak noktasına alan politikalardan, giderek farklılaşarak, toplumsal hayatı olumsuz etkileyen ve toplumsal bütünlüğü tehdit eden her türlü sorunla mücadele eden politikalara (Serdar,2017,6) bürünmüştür. Literatürdeki en genel yaklaşım da, sosyal politikanın bütün toplumsal sorunları kapsadığıdır (Ersöz, 2006, 2). Bu temel yaklaşım değişikliği sosyal politikaların bir yandan toplumda var olan sosyal sorunların çözülmesini sağlamak, yeni doğabilecek sorunları engellemeye çalışarak halkın refah düzeyini yükseltmek diğer yandan toplumun tüm kesimlerine yönelerek, çalışma ilişkileri dışında özel grupların sorunlarıyla da ilgilenmesine neden olmaktadır. Bu gruplar ise; kadınlar, çocuklar engellilere, yaşlılar, yoksullar, işsizler, göçmenler ve diğer dezavantajlı gruplar ve onlara yönelik politikalardır. Özellikle son dönemde sosyal politika, toplumdaki sosyal desteğe muhtaç tüm sınıfların eğitim, sağlık, güvenlik, vergi, adalet, istihdam gibi sorunlarıyla ilgilenen ve çözüm üretme iddiasını taşıyan bir alan olmuştur.

Sosyal politikaların belirlenmesi ve uygulanmasındaki etkin rol devlete aittir. Devlet bu rolünü, sosyal politika kapsamına giren tüm konularda politika üreterek, mevzuatı hazırlayarak ve ilgili kurum ve kuruluşlarını harekete geçirerek düzenleme yapmaktadır(Koyunoğlu, 2002: 20).

Sosyal Politika Uygulamaları ve Hayat Boyu Eğitim

Sosyal politikaların uygulanmasında merkezi ve yerel idarelerin yanında gönüllü kuruluşlarla, vakıflar, dernekler, sendikalar ve her ne kadar sosyal sorumluluk projeleri kapsamında yapsalar da özel sektörde faaliyet gösteren kuruluşları gelmektedir. Sosyal politikaların belirlenmesi ve uygulanması için ülke çapında yapılması gereken değişiklikleri devlet belirlediği için, sosyal politikaların sağlayıcısı olma görevi de merkezi yönetim ve merkezi yönetim olsa da demokratik kurumların sosyal politika uygulamaları gittikçe artmaktadır(Ersöz, 2006, 2). Bu çerçevede yerel yönetimlerin de son yıllarda etkin şekilde faaliyet göstermektedir.

Yerel yönetimler bir bütün olarak il özel idareleri, yerel belediyeler, kalkınma ajansları, STK'lar ve mahalle muhtarlıkları tarafından sunulan yetişkin eğitimi hizmetleri arasında, düzenlenen çeşitli sergiler, gösteriler, fuarlar, panel, seminer, toplantı ve konferanslar, hizmet içi ve mesleki yeterlilik eğitim etkinlikleri bulunmakta ve bu etkinliklerin ağırlıklı olarak yerel yönetimler tarafından düzenlendiği uygulamalarda görülmektedir (Toprak-Erdoğan, 2012, 86; Köksal,2017,35).

Sosyal politika Uygulayıcısı Olarak Yerel Yönetimler

Yerel yönetimler, kamu yönetiminin bir parçası ve yerel sınırlar içinde yaşayan halkın yararlanabileceği mahalli(bölgesel) nitelikteki hizmetleri yerine getirmekle görevli olan kuruluşlardır (Ersöz,2004, 51; Kaya,2006,3). Kurulma amaçları ortak ihtiyaçları yerel düzeyde karşılamak olan yerel yönetimlerin bu ihtiyaçları, halkın istek ve beklentilerini ve toplum yararına uygun yerine getirmesi önemlidir. Nitekim bu durum 5393 sayılı Belediye Kanununun (3. Maddesinin a bendi)nde de “Belde sakinlerinin mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini temsil eder” olarak ifade bulmuştur.

1982 Anayasası'nın devletin temel nitelikleri arasında saydığı sosyal devlet ilkesi çerçevesinde 03.07.2005'te çıkarılan 5393 sayılı Belediye Kanunu ile “sosyal belediye”cilik yerel yönetimlerin temel

ilkelerinden biri olmuştur. Böylece eğitim, sağlık gibi uzun vadeli politika gerektiren hizmetler merkezi yönetim tarafından sürdürülürken, yiyecek, giyecek, barınma, ısınma vs. gibi kısa vadeli ve hızla karşılanması gereken ihtiyaçların giderilmesi için destekler ise yerel yönetimlerin sorumluluğuna verilmiştir (Beki, 2009, 1-2). Bu kapsamda diğer faaliyetlerinin yanında sosyal sorunların çözümünde de yerel yönetimlere sorumluluk verilmiştir (Toprak ve Şata, 2009,15). Kapsamlı bir tarif yapılacak olursa, belediye sınırları içerisinde ikamet eden halkın yaşam standartlarını yükseltecek mahiyette yapılan sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin yanı sıra, her türlü kültürel, sanatsal, eğitsel ve sportif faaliyetler bütünü sosyal belediyecilik kapsamı içerisinde değerlendirilebilir (Beki,2009). Belediyelerin sosyal yaşam içinde aktif hale gelmelerini sağlamaya yönelik olan 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile diğer kanunlardaki hükümler doğrultusunda, sosyal belediyecilik kapsamında bu hizmetler; halk eğitim hizmetleri, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetler, koruyucu hizmetler başlıkları altında yapılmaktadır. Toplumsal beklentiyi karşılamak üzere halkın duyduğu hizmetleri yerine getirirler.

Bu nedenle bu hizmetlerin kapsamı ve niteliği zamana, mekâna ve ihtiyaçlara bağlı olarak farklılaşmakta, bu durumda yerel yönetimlerin verdiği hizmetleri birbirleriyle karşılaştırmayı engellemektedir. Hizmetlerin etkinlik ve verimliliği bu nedenle çoğunlukla kendi içinde doğrudan ya da dolaylı olarak bu hizmetleri alanların memnuniyeti, yararlanma düzeyleri ve hizmetin yararının sürdürülebilirliğe katkısı açısından değerlendirilmektedir.

Sosyal Belediyecilik Kapsamında Kadınlara Sunulan Hizmetler

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun görevlerinin sayıldığı 14. maddesine göre Büyükşehir Belediyeleri ile nüfusu 100.000'i geçen belediyelerin çocuklar ve kadınlar için korunma ve sığınma evleri açacakları hükme bağlanmıştır. Aile içi şiddet ile ilgili çalışmalar yapılamaya başlanmış, kadın konukevlerinde barınma, eğitim, psiko-sosyal destek ve rehabilitasyon hizmetleri sunulmaktadır. Bunun dışında belediyelerin, meslek ve beceri edindirme kursları düzenledikleri, spor alanları oluşturdukları görülmektedir (Pekşen, 2014,31). Özellikle büyükşehir belediyeleri kent kültürünü benimsetmek, kültür ve sanat alanındaki ihtiyaçlarını karşılamak, istihdam sorunlarına çözüm bulmak için çeşitli alanlarda ve düzeylerde eğitim hizmetleri yürütmekte, bu yolla halkın ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasında önemli rol oynamaktadır (Ersöz, 2007, s.44).

Kadınlar ve hayat boyu eğitim

Birleşmiş Milletler tarafından 25 Eylül 2015 tarihinde kabul edilen "Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi" çerçevesinde belirlenen sürdürülebilir kalkınma hedefleri içerisinde cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve tüm kadınlar ve erkekler için tam ve üretici istihdamın ve eşit işe eşit ücret koşullarının sağlanması hedefler arasında yer almaktadır (Memişoğlu vd, 2016,1075). Belirlenen hedeflerin, herkes için insan hakları ve cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesini amaçladığı ve bu bakış açısının sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel üç boyutunun ayrılmaz bir parçası olduğu vurgulanmaktadır (United Nations General Assembly,2015). Bu önemli kararın arka planındaki temel neden uzun dönem devam eden ekonomik krizler olsa da işsizlik ve cinsiyet eşitsizliği dünya'da olduğu gibi, Türkiye'nin de temel sorunları arasında yer almaktadır. Türkiye'de erkek istihdamı kadın istihdamının yaklaşık iki katına yakın düzeyde oluşmaktadır. 2015 yılında, dünyada kadın istihdam oranı %46 iken, erkek istihdamı %72 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca işsizlik oranları incelendiğinde kadınlarda

oranın daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Ulusal İstihdam Stratejisi çerçevesinde kadınların işgücüne katılım oranınının 2023 yılında %41'e yükseltilmesi hedeflenmektedir(Memişoğlu vd.,2016,1079)

Türkiye'de istihdamına ilişkin en gelişmiş istatistikler Türkiye İstatistik Kurumu'nun Hane Halkı İşgücü Anketleri sonucunda elde edilmektedir.

	Toplam		Erkek		Kadın	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017
15 ve daha yukarı yaşta kişiler	(Bin)					
Nüfus	58 621	59 781	28 975	29 589	29 647	30 192
İşgücü	30 763	31 713	21 017	21 474	9 746	10 238
İstihdam	27 867	28 488	19 211	19 583	8 656	8 904
Tarım	5 540	5 577	2 996	3 012	2 544	2 565
Tarım dışı	22 327	22 911	16 216	16 572	6 112	6 339
İşsiz	2 895	3 225	1 805	1 891	1 090	1 334
İşgücüne dahil olmayanlar	27 859	28 068	7 958	8 115	19 901	19 953
	(%)					
İşgücüne katılma oranı	52,5	53,0	72,5	72,6	32,9	33,9
İstihdam oranı	47,5	47,7	66,3	66,2	29,2	29,5
İşsizlik oranı	9,4	10,2	8,6	8,8	11,2	13,0
Tarım dışı işsizlik oranı	11,3	12,2	9,8	10,0	14,9	17,2
15-64 yaş grubu						
İşgücüne katılma oranı	57,5	58,2	78,2	78,3	36,7	38,0
İstihdam oranı	52,0	52,2	71,3	71,3	32,5	32,9
İşsizlik oranı	9,6	10,4	8,8	9,0	11,4	13,3
Tarım dışı işsizlik oranı	11,3	12,2	9,8	10,1	15,0	17,3
Genç nüfus (15-24 yaş)						
İşsizlik oranı	17,4	19,8	15,8	17,0	20,3	25,0
Ne eğitimde ne istihdamda olanların oranı ⁽¹⁾	21,6	22,0	12,1	12,4	31,1	31,8

Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

(1) Çalışmayan ve eğitimde (örgün ve yaygın) olmayan gençlerin, toplam genç nüfus içindeki oranıdır.

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24630>

Mayıs 2016 ve Mayıs 2017 verilerine göre; kadınlarda işsizlik oranlarının erkeklere oranla yüksek, istihdam oranlarının ise yaklaşık yarısı düzeyinde kaldığı gözlenmektedir. Toplumsal cinsiyetin ve eğitim düzeyinin kadının işgücüne katılımı ve karşılaştığı sorunlar açısından belirleyiciliği, kadınların çalışırken karşılaştıkları sorunların aynı zamanda işgücüne katılmalarını engelleyen nedenler olduğu (Önder,2013,35) bilinmektedir.

Kadınların işgücüne katılımını engelleyen faktörler temelde ekonomik ve sosyal faktörler olarak iki başlık altında incelenmektedir. Nitekim çalışma çağındaki kadın eğitim, evlik, çocuk üçgeninde çoğunlukla eğitiminden fedakârlık etmek, bu durum zaman içinde kadın işgücününün daha düşük ücretlerle daha az nitelikli işlerde çalışmasına neden olmaktadır (Önder,2013,45). Öte yandan kadının çalışması durumunda elde edeceği ücretin, çalışmadığı dönemde üstlendiği aile içi görevlerini de karşılar olması gerekmektedir. Kadın ev işleri, yaşlı ve çocuk bakımı için haneden yapılacak harcamaları karşılayacak bir ücret düzeyinde iş bulamadıkça tercihini çalışmamaktan yana kullanmaktadır. Kadının evde ürettiği hizmetlerin toplam değeri "rezervasyon ücreti" olarak adlandırılmaktadır (Aktaran: Önder,2013,48; Ecevit,2000,s.157). Kadının işgücü piyasasına girmek istediğinde elde edeceği ücret geliri çalışmasından dolayı meydana gelen harcamalarla yani rezervasyon ücreti ile kıyaslanmaktadır. Bu durumda zaten niteliği düşük işlerde çalışan kadınların yeniden işe girmesini daha da zorlaştırmaktadır.

Öte yandan kadın işgücününün eğitim düzeyinin düşük olması, sosyo-kültürel açıdan toplumda ve ailede ortaya çıkan engeller ile köyden kente göç kadınların işgücüne katılımını olumsuz etkilemektedir.

Bunun yanında her ne kadar yasal düzenlemelerle çalışma hayatına girişte ve işyerinde ayrımcılığı önleyici düzenlemeler yapılmış olsa da başta hamilelikte geçen dönemlerin hesaplanması bile kadın işgücünün önünde daha işe giriş aşamasında engel oluşturmaktadır.

Kadınların çalışma hayatı içinde daha etkin rol alabilmesi aktif istihdam politikalarının oluşturup uygulanması ile mümkün olabilecektir. Aktif istihdam politikalarıyla küresel dünyada yanan değişim, dönüşüm ve gelişime ayak uydurulacak düzenlemelerin önünün açılması gerekmektedir. Bu amaçla öncelikle kadın işgücüne yeni iş fırsatları yaratacak politikalar oluşturulmalıdır. Bunun için bir yandan yeni yatırım alanlarının açılmasına yönelik teşvik ve önlemlerin alınması gereklidir. Sanayi sektörü yanında hizmet sektöründe de gelişim önünün açılması, iş kurmak ya da geliştirmek isteyenlere kredi ve teşvik desteklerinin düzenlenmesi bu kapsamda alınabilecek yapılabilecek çalışmalardır. Özellikle kadın istihdamı arttırmak için kadınlara yönelik çalışmaların önceliklendirilmesi gerekmektedir ki, son dönemde Türkiye’de bu konuda önemli adımlar atılmıştır. Ancak kadınların belirli bir bilgi birikimi olmadan yeni bir faaliyete başlaması mümkün olmayacağından mesleki eğitim ve girişimcilik eğitimlerinin verilmesi çalışmaların başlangıç noktasını oluşturacaktır.

Ancak yapılacak her yatırımın belirli bir verimlilik düzeyine ve üretilen mal ve hizmetin ise talep edilebilir nitelikte olması gerekmektedir ki, bu durumda dikkat edilmesi gereken temel konu kalite ve verimlilik çalışmalarının yapılmasıdır. Günümüz piyasa koşulları beraberinde getirmiş olduğu rekabet verimliliğin arttırılmasını zorunlu kılmıştır. Öte yandan piyasada rekabet edebilmenin ön koşulu üretilen mal ve hizmetin kalitesidir. Bunun için de İşletmelere, bilgi teknolojileri ve teknoloji transferiyle ilgili danışmanlık hizmetlerinin verilmesi ayrıca işletmelerin kalite sistemlerini kurmaları ve sürdürmeleri için kalite eğitimlerinin verilmesi gereklidir.

Mevcut küreselleşme sürecinde yaşanan değişim nitelikli işgücü açığı bulunmaktadır. Kadın işgücünün uzun dönemde işgücü piyasasında kalabilmesi için meslek edindirme eğitimleri kadar meslek geliştirme ve yenileme eğitimlerinin de hayat boyu verilmesi gereklidir. Bu amaçla uygulamalı eğitimlerin arttırılarak yaygınlaştırılması, teknolojik gelişmedeki hızlı dönüşümle birlikte mesleklerin ortadan kalkıp, yeni meslek gruplarının ortaya çıkması pek çok alanda üretim yöntemlerinin değiş-tirmesine, işgücünün mevcut bilgi ve becerilerin işlerliğini kaybetmesine neden olmuştur. Bu durum çalışanların meslek edindirme, meslek geliştirme ve meslek yenileme eğitimleri ile yeniden eğitilmesini zorunlu kılmıştır. Bütün nedenlerden “yaşam boyu eğitim”i günümüzün en önemli eğitim politikası haline gelmiştir.

Bütün bu önlemlerin alınabilmesi bir yandan işgücü piyasasına yönelik mevzuat ve politikaların yönlendirilmesi diğer yandan ise uygulamaların tabana yayılabilmesi için ülkede tüm aktörlerin çalışmalarda etkin rol alması ile mümkündür. Özellikle 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile diğer kanunlardaki hükümler doğrultusunda uygulaya konulan sosyal belediyecilikte esas hedef, her talep edene talep ettiği yardımı vermek değil, belde sakinlerini yardıma muhtaç olmaktan kurtarmak ve sosyal dokuya müdahale ederek birey ve gruplarda ortaya çıkan değer-davranış farkını azaltmak, yani sosyal dokunun rehabilitasyonunu sağlamaktır. Bu çerçevede oluşan sosyal belediyecilik anlayışı kadınların gerek girişimci gerekse çalışan olarak işgücü piyasasına girmesinde aktif rol oynayacak paydaş olmasına imkân sağlamaktadır. Nitekim özellikle son yıllarda ülke çapında pek çok belediye hayat boyu eğitim çalışmalarında halk eğitim merkezleri, KOSGEB ve İş-Kur ile kurum ve kuruluşlarla işbirliği halinde çalışmaktadır.

Bu çalışmada sadece Bursa’daki başta Büyükşehir belediyesi olmak üzere belediyeler incelenmiş ve bir genelleme yapılmamıştır. Genelleme yapılmama istek ve kaygısının temelinde yatan neden, özellikle

belediyeler aracılığıyla yapılan çalışmaların yerel unsurların ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmesi ve zaten ancak bu koşulla etkin olma olasılığının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Bursa’da yerel yönetimler tarafından düzenlenen Meslek Edindirme Kursları

Hayat boyu eğitim kapsamında yerel yönetimler tarafından düzenlenen eğitim programları genellikle büyükşehir belediyeleri tarafından verilmekte olsa da ilçe belediyeleri de kurslar açmaktadır. Özellikle son yıllarda sayıları artmış olsa da bu oranın Avrupa Ülkelerine göre çok geride kaldığı gözlenmektedir.

Hayat Boyu Öğrenmeye Katılım Oranı, (%)

	Erkek		Kadın		Toplam	
	2006	2011	2006	2011	2006	2011
AB27	8,4	8,2	10,1	9,6	9,3	8,9
Türkiye	2,1	3,0	1,5	2,7	1,8	2,9

Kaynak: Eurostat’dan aktaran Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2015,24.

Son yıllarda gerek sosyal belediyeçilik anlayışının yaygınlaşması gerekse “Ulusal İstihdam Stratejisi 2014-2023 ve Eylem Planları 2014-2016” çerçevesindeki çalışmalarla sayıları hızla artmıştır. Bursa Büyükşehir Belediyesi de BUSMEK(**Bursa Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları**) ve Yerel Gündem 21 aracılığıyla başladığı eğitimlerini 12 yıldır sürdürmektedir.

Bu çerçevede hayat boyu eğitim anlayışı ile;

- BURSA SANATVE MESLEKİ EĞİTİM KURSLARI (BUSMEK) 17 ilçede 34 ayrı mekânda (26 kurs merkezi, 4 kültür merkezi, 3 satış ofisi ve 1 yönetim merkezi olmak üzere) 220 branşta yılda ortalama 25.000 kursiyere,
- BURSA MOBİL EĞİTİM PROJESİ (BUMEP), 10 ilçede 10 eğitim aracıyla mahalle mahalle gezip, kendi branşında eğitimi ve tecrübeli, tamamı bayanlardan oluşan bilgisayar öğretmenleriyle, 16 yaş ve üzeri bayanlara
- BURSA ENGELSİZ MOBİL EĞİTİM PROJESİ (BENMEP) 7 ilçede özel bilgisayar dersliği haline getirilmiş, tasarımları değiştirilmiş ferah ve kullanışlı iki (2) eğitim aracında, kendi branşında eğitimi, tecrübeli öğretmenleri ile Engelli vatandaşlarımıza mahalle mahalle giderek ücretsiz “Grafik Tasarımı ve Bilgisayarlı Muhasebe Temel Eğitimleri”

3 farklı yapılanma içinde ücretsiz eğitim hizmeti verilmektedir. Bu eğitim gruplarından biri sadece engelliler, biri kadınlar biri ise ağırlıklı kadın olmak üzere herkese açıktır. Engellilere ve kadınlara yönelik mobil eğitim mahallerinde verilirken, BUSMEK Büyükşehir belediyesi sınırları içinde tüm ilde 34 farklı mekânda eğitimlerini sürdürmektedir. Eğitimin ihtiyaç sahiplerinin, özellikle de engellilerin ve kadınların rahat ulaşabilecekleri mekânlarda verilmesi, eğitimi olan talebi ve eğitime devam oranlarını arttırıcı olmuştur.

BUSMEK’in açıkladığı misyonundaki 2 ifade “sürdürülebilir eğitim” ve “kaliteli yaygın eğitim”dir. Bu amaçla;

- Mesleki sanat ve becerileri geliştirip kişisel birikimi arttırmak
- Tüketici olmaktan çıkıp üretici olmalarına yardımcı olmak,

- İstihdam edilebilirliği arttıran yapısı ile yerel kalkınmayı güçlendirerek kamu yararının gerçekleşmesine katkıda bulunmak vizyonunda yer alan ifadelerdir (BUSMEK,2016)3-4).

Bu kapsamda 2005 yılından itibaren açılan kurslarda 166.222 kişi eğitim almış, 108.450 kişi ise farklı alanlarda mesleki bilgilerini sertifikalandırmıştır. Bursa Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı Sosyal İşler ve Eğitim Hizmetleri Şube Müdürlüğüne bağlı olarak faaliyetlerini sürdüren Kurslar, Milli Eğitim Bakanlığı ve Halk Eğitim Müdürlükleri ile işbirliği içinde hareket edilmekte ayrıca İş-Kur ve KOSGEB yanında sivil toplum kuruluşları ile işbirliği kapsamında istihdam garantili kurslar da açılabilir. Bahçecilik, bilgisayar teknolojileri, büro yönetimi ve sekreterlik, çocuk gelişimi ve eğitimi, el sanatları teknolojileri giyim ve üretim teknolojisi, hasta ve yaşlı bakım hizmetleri, makine teknolojisi, yiyecek ve içecek hizmetleri doğrudan bölgesel ihtiyaçlara yönelik kurslar olup ağırlıklı olarak kadınların tercih ettiği mesleki alanlardır. Sadece Endüstriyel mutfak grubu eğitimlerinde ev yemekleri hazırlama, pastacı çıraklığı, makarna ve sosları yapımı gibi 8 farklı dalda 2014-2016 döneminde 1506 kişiye bir meslek edinmenin yolunu açmıştır. KOSGEB destekli girişimcilik eğitimlerinde 13 grup eğitim açmış, 375 kişi sertifika almış bunlarda 111'i kendi işyerini açmıştır. Son dönemde Bursa Koza Tarım Satış Koop. Birliği öncülüğünde canlandırılan ipek üretimi ile birlikte dağ ilçelerine 115 halı, 26 kumaş dokuma tezgâhı konularak ipek halı ve kumaş imalatı için eğitim ve üretim faaliyetlerine dağ ilçelerin oturan kadınlarla başlanmıştır.

BUSMEK hazırladığı eğitim programları ile toplumsal bütünleşmenin ve ekonomik büyümenin sağlanması için, hayat eğitimi programlarının kapsamı okuma-yazmayı esas alan temel eğitim, mesleki eğitim, genel eğitim, genel kültür eğitimi ve boş zamanları değerlendirmek üzere geliştirilmiş eğitimlere kadar çok yönlü olabilmektedir. Kadınların gerek eğitim düzeylerinin gerekse çalışan ve çalıştıran olarak işgücüne katılım oranlarının düşüklüğü bu eğitimlerde, kadınlara özel programların arttırılmasına neden olmuştur. Eğitim sürecinde özellikle çeşitli gerekçelerle eğitimi yarım kalmış ya da eğitimleri günün gereklerine uymayan kadınlara özel programlar geliştirilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

21. yüzyıl itibariyle klasik belediyeçilik yanında; sosyal hizmetler ve yardımlar ile kültürel ve sınırsal, eğitimsel hizmetler de sosyal belediyeçilik anlayışı doğrultusunda faaliyetlerini çoğaltarak devam etmektedir.

Sosyal belediyeçilikte hedef, talep edene yardımı vermek değil, yardıma muhtaç olmaktan kurtarmak sosyal dokunun rehabilitasyonunu sağlamaktır. Bu yolla kişilerin çeşitli nedenlerden kaynaklanan dezavantajlı konumunu düzeltmek, asıl hedeftir. Özellikle Bursa gibi yoğun iç ve dış göç alan şehirlerde sosyal patlamaları önlemek, kent bütünlüğünü sağlamak, şehir algını ve şehre aidiyet duygusunu gelişimine, şehre ve toplumsal hayata uyumu kolaylaştırmak, kişilerin şehir yönetiminden talep ve beklentilerinin sağlıklı bir zemine kavuşmasına imkân sağlamaktır.

Ancak mesleki eğitimde aşırı uzmanlaşmaya gidilmemesine özellikle dikkat edilmesi gerekmektedir. Meslek edindirme eğitimleri kadar meslek geliştirme, meslek yenileme eğitimlerine özellikle Bursa gibi hızla gelişen ve küresel piyasalarda rekabet etme şansı yüksek olan işletmelerin yoğun olduğu bölge de önem vermek gerekmektedir. Nüfusu 2.5 milyonu bulan şehirde yıllık ortalama 25.000 kişinin eğitim alması oransal olarak küçük kalmaktadır. Her ne kadar ilçe belediyeleri tarafında da mesleki eğitim kursları düzenlense de görüşümüz bu kurslar arası eşgüdümün ve iş bölüşümünün sağlanması, kursların etkinliğini arttıracaktır. Ulaşımın zor olduğu özellikle dağ ilçelerinde genç kadınlara yatılı

eğitim olanağı sunmak eğitimlerin verimliliği açısından olumlu katkılar sağlayabilir. Hayat boyu eğitim ile istihdam edilebilirlik ilişkisinin iyi izlenmesi, piyasanın değişen ihtiyaçları doğrultusunda eğitimin eitlendirilmesi ve farklılaştırmasının yapılabilereği esnek yönetim modelinin sürdürülmesi ve verimliliği arttırıcı temel unsurdur. Hayat boyu istihdam edilebilirlik, kişinin çalışma hayatı boyunca üretken olmasıdır. Sürekli değişen bilgi ve beceri ihtiyaı eğitimlerin sadece ilk kez işgücü piyasasına gereklere değil aynı zamanda mesleki bilgi ve becerisini yenileme ihtiyaı duyanlara da yönelik olması gerektiği göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Altan, Ömer Zühtü.(2007). *Sosyal Politika*, Anadolu Üniversitesi Yayını, No:2628, Eskişehir.
- Bahat, İsa. (2013). *Halk Eğitimi Merkezi Yöneticilerinin Hayat Boyu Öğrenme Algısı*, T.C. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Bilim Dalı, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Beki, Abdülhakim. (2009). *“Türkiye’de Sosyal Belediyecilik (Ümraniye Belediyesi Örneği)*, Sena Ofset, İstanbul.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi.(2017). *Faaliyet Raporu 2016*, http://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/faaliyet_raporlari/2016-2.pdf Erişim Tarihi:10.6.2017.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi.(2016). *Faaliyet Raporu 2015*, http://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/faaliyet_raporlari/2015.pdf, Erişim Tarihi:10.6.2017.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi (2017) *Bursa Büyükşehir Belediyesi Performans Programı* http://www.bursa.bel.tr/dosyalar//PERFORMANS_PROGRAMI_2017.pdf Erişim Tarihi:10.6.2017.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi (2016) *Bursa Büyükşehir Belediyesi Performans Programı* http://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/performans_programi/2016.pdf Erişim Tarihi:10.6.2017.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi (2015) *Bursa Büyükşehir Belediyesi Performans Programı* http://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/performans_programi/2015.pdf Erişim Tarihi:10.6.2017.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi (2015) *Bursa Büyükşehir Belediyesi Stratejik Plan 2015-2019*, http://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/strateji/stratejik_plan/2015-2019.pdf Erişim Tarihi:10.6.2017.
- BUSMEK. (2016) *Bursa Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları*, Bursa, <http://busmek.bursa.bel.tr/busmek-faaliyet-raporu.html> Erişim Tarihi:10.6.2017.
- Ersöz, Halis Y. (2006). Sosyal Politika – Refah Devleti – Yerel Yönetimler İlişkisi, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, (Prof. Dr. Toker Dereliye Armağan Özel Sayısı),- Cilt: 55, Sayı: 1, İstanbul, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayını,(s.760) <http://iibf.kou.edu.tr/ceko/armaganlar/tokerdereli/35.pdf>
- Ersöz, Halis Y. (2007). Yerel Yönetimlerin sosyal Politika Alanındaki Rolü, *Sosyal Politikalar Derneği Sosyal Politikalar Dergisi*, S. 30-34.
- International Labor Organization (ILO). (2016). *Women at Work-Trends 2016*, ILO Publications, Geneva, 10 Ekim 2016, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/publ/documents/publication/wcms_457317.pdf Erişim Tarihi:10.6.2017.
- Koyunoğlu, H. Hüsnü. (2002). *Sosyal Politika Açısından Vakıflar – XVII. Yüzyıl İstanbul Örneği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köksal, Sahre. (2017). *Yerel Yönetimlerde Halkın Eğitimi Ve Hayat Boyu Öğrenme Faaliyetleri*, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Mahalli İdareler Ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı Yayınlanmamış YL Tezi.
- Memişoğlu, Dilek, Sedef Eylemer, Evrim Mayatürk Ak-yol. (2016). Avrupa Birliği’ne Giriş Süreci Bağlamında Yerel Yönetimler Tarafından Düzenlenen Mesleki Kurslara Ve Kadın İstihdamının Artırılmasına İlişkin Bir Değerlendirme: İzmir-Türkiye Örneği, *Süleyman*

- Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*
Yıl: 2016 Sayı: Ciep Özel Sayısı, S1072-1090.
- Önder, Nurcan. (2013). Türkiye’de Kadın İşgücünün Görünümü *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, Temmuz-Eylül 2013, Sayfa: 35-61
- Pekşen, S. Nilüfer. (2014). *Sosyal Belediyecilik Çerçevesinde Engellilere Sunulan Hizmetler: Ankara Büyükşehir Belediyesi*, TC Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- PEKTAŞ, Ethem Kadri. (2010), Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt:5, Sayı:1, www.sbe.sakarya.edu.tr/dosyalar/sbe_dergi_cilt5_sayil.pdf, Erişim Tarihi:10.6.2017.
- Serdar, Aysu Bozkır.(2017). Sosyal Politika Kavramı, Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’de Sosyal Politika, *Sosyal Politika*, Genişletilmiş 8. Baskı, Bursa.
- T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü. (2008). *Politika Dokümanı: Kadın ve Eğitim*, Ankara, KSGM Yay.
- T.C. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2015). “Ulusal İstihdam Stratejisi 2014-2023 ve Eylem Planları 2014-2016”, Aralık 2015, <http://www.uis.gov.tr/media/1370/uis-2014-2023.pdf>. Erişim Tarihi:10.6.2017
- Toprak Düriye ve Şata Ceyda. (2009). Türkiye’de Yerel Yönetimler Reformu Çerçevesinde Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1.
- Toprak, Metin, Armağan Erdoğan. (2012) Yaşamboyu Öğrenme: Kavram, Politika, Araçlar ve Uygulama, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science* Cilt/Volume 2, Sayı/Number 2, Ağustos/August 2012, Pages 69-91
- UNDP. (2005) *Programing for Justice : Access for All*, Bangkok, United Nations Development Programme.
- United Nations General Assembly. (2015) *Resolution Adopted by the General Assembly on 25 September 2015 –Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E (10.6.2017).
- Yıldırım, Nuran. (1996). *İstanbul Darülaceze Müessesesi Tarihi*, İstanbul, Darülaceze Vakfı.
- Yıldırım, Yusuf Ziya (2011). *Dezavantajlı Bir Grup Olarak Engellilere Yönelik Eğitim Faaliyetleri: İsmek Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Bilim Dalı, İstanbul.

PARADOKS EKONOMİ, SOSYOLOJİ VE POLİTİKA DERGİSİ

PARADOKS ECONOMICS, SOCIOLOGY AND POLICY JOURNAL

ISSN: 1305-7979

2018, Cilt/Vol: 14, Sayı/Num: Sayı-1 / Issue-1, Page: 73-87

Editörler / Editors in Chief

Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN
Doç. Dr. Sema AY
Dr. Hilal YILDIRIR KESER

TARANDIĞIMIZ INDEXLER

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Mariah EHMKE (University of Wyoming)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Doç. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Dr. Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof. Dr. Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veysel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marijan CINGULA (University of Zagreb)
Prof. Dr. Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Gül ATANUR (Bursa Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Tülin ASLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Arzu ÇAHANTİMUR (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)
Doç. Dr. Canan CEYLAN (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Elif ÇOLAKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Kadir Yasin ERYİĞİT (Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Mithat Arman KARASU (Harran Üniversitesi)
Doç. Dr. Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
Doç. Dr. Burcu KÜMBÜL GÜLER (Kocaeli Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet MUTLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Nilüfer NEGİZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç. Dr. Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Cecilia RABONTU (University "Constantin Brancusi" of TgJiu)
Assoc. Prof. Dr. Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ersoy SOYDAN - Kastamonu Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan ÖZALTIN - Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Murat GENÇ (Otago University)
Dr. Enes Battal KESKİN (Uludağ Üniversitesi)

TÜKETİCİLERİN KOZMETİK ÜRÜN AMBALAJLARINA YÖNELİK TUTUMLARININ DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Esmâ YILMAZ KILINÇ
Gaziantep Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Ana Bilim Dalı
esma.yilmazkilinc@gmail.com.tr

Yrd. Doç. Dr. Ahmet TAN
Gaziantep Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İşletme Bölümü
tan@gantep.edu.tr

Metin SÜRME
Gaziantep Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Ana Bilim Dalı
surmemetin@gmail.com

ÖZET

Ambalaj ve ambalaj tasarımı, çeşitli kozmetik ürünlerinin pazarlanmasında önemli bir faktör haline gelmiştir. Medyadan etkilenen tüketiciler arasında ani bir tutum değişikliği, gerçek tüketimde bir değişime neden olabilir ve ambalaj endüstrisi üzerinde stratejik etkilere neden olabilmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirilen bu araştırmada tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumları değerlendirilmiştir. Bu kapsamda kolayda örnekleme yöntemi ile tespit edilen 250 tüketiciden anket yoluyla veri toplanmıştır. Araştırma sonucunda genel itibari ile tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumlarının olumlu olduğu görülmüştür. Bununla beraber tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumları cinsiyete göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Diğer taraftan tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumlarının yaşa ve aylık gelir değişkenine göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ambalaj, kozmetik ürünler, tutum.

EVALUATION OF THE CONSUMERS' ATTITUDES TOWARDS THE PACKAGING OF COSMETIC PRODUCTS

ABSTRACT

Packaging and packaging design become one of the important factor in terms of marketing the different cosmetic products. The sudden attitude differentiation in customers who are effected by media sector causes both the alteration in real consumption and the strategic affects on the packaging industry In this context, by this research it is evaluated that the consumers' attitudes towards packaging of cosmetic products. The data are collected from 250 consumers by simple sampling method via survey. At he result of the research it is seen that the consumers's attitudes towards the packaging of cosmetic is positive in general. Also, it is seen that the consumers's attitudes towards the packaging of cosmetic demonstrates differentiation by gender (female and male consumers). On the other hand, it is detected that that the consumers's attitudes towards the packaging of cosmetic does not demonstrate any differentiation by age and salary (monthly).

Key Words: Packaging, products of cosmetic sector, attitude

1.GİRİŞ

İnsanoğlunun var olması ile tüketim kavramı ortaya çıkmış ve tüketim mallarının korunması, paketlenmesi ile birlikte ambalaj kavramı gündeme gelmiştir. Ambalaj, üretim sürecinden çıkan her türlü ürünün, korunması, tüketiciye sunulması, pazarlanmasının kolaylaştırılması, dağıtımının sağlanması, takibinin kolaylaşması amacıyla tüketim mallarının paketlenmesidir. Ambalaj yalnızca ürün üzerinde koruyucu görev görmemekle birlikte ürünün özelliğini yansıtan bir araç olarak nitelendirilebilir (Rundh, ve Rundh, 2016).

Ambalajın tüketicilerin satın alma davranışlarına da önemli etkisinin olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte tüketicilerin satın alma kararında etkili olan çok fazla unsur bulunmaktadır. Temel ihtiyaçlarını karşılarken tüketiciyi etkileyen kişisel, kültürel, sosyal ve psikolojik gibi bazı faktörler de bulunmaktadır. Bu faktörlerin ve ambalajın tüketicinin bir mal veya hizmeti satın alma karar sürecindeyken etkilediği gözlemlenmekte olup tüketicinin karar vermesinde büyük bir etkiye sahip olduğu bilinen bir gerçektir.

21. yüzyılda tüketici profili incelendiğinde, ürünleri sadece fonksiyonel özellikleri için değil, aynı zamanda sembolik anlamları için de satın aldıkları görülmektedir. Örneğin; orijinal parfüm şişeleri, yağ kapları vb. şık ve dekoratif ambalajlar tercih sebebi olabilmektedir. Birbirine çok benzeyen ürünlerin pazarlanmasında, doğru konumlandırma büyük önem arz etmektedir. Bu noktada ambalaj kilit rol oynamaktadır. Çünkü ambalaj, bir anlamda satış elemanı rolünü görerek, tüketiciyle iletişim kurar ve üreticinin iletmek istediği mesajı ileten araçlardan bir tanesidir. Dolayısıyla önceden yalnız taşıma ve depolama amaçlı kullanılan ambalaj, günümüzde ürünün reklamını da yapmaktadır (Alagöz, ve Ekici, 2009). Bu kapsamda araştırmanın temel problemi tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumları cinsiyete, yaşa ve aylık gelire göre farklılık gösterip göstermediğinin tespit edilmesi olarak belirlenmiştir. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre kozmetik ürün endüstrisi hedef pazara yönelik daha verimli stratejiler geliştirebilecektir.

Hızla gelişen sektörlerden birisi olan kozmetik sektöründe ambalajın daha belirgin önem arz ettiği düşünülmektedir. Bu nedenle bu çalışmada tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumları değerlendirilmiştir. Bununla beraber tüketicilerin demografik özelliklerine göre ambalajın kozmetik malzemeleri seçiminde değişiklik gösterip göstermediğine de bakılmıştır. Kozmetik ürünleri seçiminde

ambalajın satın alma davranışlarını ne yönde ve hangi ağırlıklarla etkilediğinin ortaya konulması özellikle kozmetik sektöründe yer alan firmalara veri oluşturması düşünülmektedir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Ambalajın endüstriyel devrimi, modern pazarlamanın gelişiminde anahtar rol oynamıştır. Kütleli üretilen kartonlar, kutular ve şişeler toplu kitle pazarları için yapı taşları olmuştur (Predergast, 2015; Twede, 2012). Başka bir ifade ile uluslararası pazara geçişte ideal strateji, iç pazarda satılan aynı ürünü üretmek, paketlemek ve satmak olacaktır. Bu strateji ile birlikte şirket verimlilikleri de artış göstermektedir. Bu strateji, dünya pazarının yüzde 75'inin kültürel açıdan oldukça benzer olabileceğini beyan eden araştırmacılar tarafından desteklenmektedir (Weber ve Capitant de Villebonne, 2002). Bu bağlamda Rundh vd. (2016) yapmış olduğu çalışmanın bulgularında ambalajın ve ambalaj dizaynının tedarik zincirinden nihai tüketiciye kadar pazarda çok büyük önem arz ettiğini belirtilmiştir. Benzer bir araştırmada ise Rundh (2005) ambalajı özellikle rekabet gücü yüksek gıda endüstrisi içinde, tüm işletmeler için stratejik bir silah ve pazarlama aracı olarak tanımlamıştır. Konu ile ilgili gerçekleştirilen çalışmaların ana hatları aşağıda gösterilmiştir.

Alagöz ve Ekici (2009) ambalaja ilişkin tutum ve davranışları tespit etmek amacıyla Karaman ilinde 350 kişi üzerinde araştırma gerçekleştirmişlerdir. Araştırma sonucunda kadın ve erkek tüketicilerin bakış açıları arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Bununla beraber ambalajın sessiz satış elmanı olması, ambalajın büyüklüğünün içinde ürün miktarı ile doğru orantılı olması ve geri kazanım döngüsüne gerekli önemin verilmesi konusunda gelir seviyesi farklı olan tüketici gruplarının bakış açıları arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Diğer taraftan tüketicilerin bir ambalajda en çok neye dikkat ettikleri farklı gelir seviyeleri düzeyinde incelendiğinde ise, gelir seviyelerine göre bu konuya bakış açıları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Taghavi ve Seyedsalehi (2015) ambalajın ve markanın ebeveyn ve çocukların satın alma kararlarında etkisini tespit etmek amacıyla 600 ebeveyn üzerinde araştırma gerçekleştirmişlerdir. Araştırma sonucunda ambalaj ve markanın ebeveynler üzerinde olumlu etkisinin olduğu ve çocukların markadan değil sadece ambalajdan etkilendiği görülmüştür.

Dilber, vd. (2012) gıda ambalajının önemi ve tüketicilerin satın alma davranışlarına etkisini ölçmek amacıyla 260 kişi üzerinde araştırma gerçekleştirmişlerdir. Araştırmanın sonucunda ambalajın üzerindeki etiketin, ürün hakkında bilgi vermesi tüketicinin satın alma davranışını etkilemekte ve tüketicinin eğitim düzeyindeki artışla birlikte ambalajın etkileme derecesi daha da artmakta olduğu görülmüştür. Ambalajın kolay taşınabilir olması tüketicilerin satın alma davranışında pek önemli olmasa da, tüketicilerin yaşlarına göre satın alma davranışında etkili rol oynadığı belirlenmiştir.

Baruk ve Iwanicka (2016) Yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyinin tüketicinin süt ürün ambalajı beklentilerin etkisi üzerine bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Araştırma sonucunda eğitim seviyesi ile günlük ürün ambalajlarından beklentini arasında ilişki olduğu görülmüştür.

Ritnamkam ve Sahacshaisaeree (2012) cinsiyetler arasındaki bilişsel ve duyuşsal duyum düzeyine uygun kozmetik ürün ambalaj tercihlerini belirleyen farklı grafiksel ve biçimsel tasarım faktörlerini ortaya çıkarmak için bir araştırma gerçekleştirilmiş ve bu araştırma sonucunda renk ve şekillerin algılamalarının cinsiyete göre farklılık gösterdiği görülmüştür.

Ayar (2008) ambalaj tercihlerinde ambalajın fonksiyonlarına ilişkin tüketici tutumlarının belirlenmesini tespit etmek amacıyla 400 kişi üzerinde saç jölesi ambalajı konulu araştırma gerçekleştirmiştir.

Araştırma sonucunda eğitim düzeyi, meslek ve yaş ile tercih edilen ambalaj arasında ilgi olduğundan, özellikle tüketicinin bu nitelikleri göz önünde bulundurularak ambalajın özelliklerine karar verilmesi sonucuna ulaşılmıştır.

Kılıç (2016) ambalaj tasarımının tüketici tercihi ve satın alma niyetine olan etkisi konulu organik sabun ambalajı üzerine bir çalışma gerçekleştirmiş ve 15 yaş üzeri 209 kişi ile anket çalışması yürütmüştür. Sabun ambalaj faktörleri olarak renk, şekil ve yazı stili belirlenmiş olup bu faktörlerin önem düzeyleri belirlenip farklı düzeyleri için de en yüksek faydaya sahip olan etkenler belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre en yüksek önem değerine sahip faktör renk faktörüdür. Nihai olarak, tüketicilerin demografik özellikleri değerlendirildiğinde; yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum ve gelir seviyesi farklılıkları, tüketicilerin organik sabun ürünü ambalajı üzerinde renk, şekil ve yazı stili faktörlerine belirgin bir önem değeri vermelerini değiştirmediği gözlenmiş olup satın alma niyetini etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Özcan (2014) ürün ambalajının tüketici satın alma kararına etkisi konulu araştırma gerçekleştirmiş olup 380 katılımcı ile gerçekleştirilen anket çalışması sonucunda tüketicilerin ürün satın alırken, satın alma kararını etkileyen pazarlama değişkenleri içinde “ambalajlama”nın etkili olan faktörler içinde yer aldığı gözlemlenmiştir. Tüketicilerin ambalajın ürünü koruması, ambalajın dayanıklılığı ve ambalajın kolay açılıp kapanması özelliklerinin onların satın alma kararlarını etkileyen özellikler olduğunu ifade ettikleri belirtilmiştir. Ambalaja yönelik ifadelerde tüketicilerin önem ve katılma derecelerine incelenmiş, üzerinde en çok durulan konunun üretim ve son kullanım tarihi bilgilerinin bulunması ve bunun iyi konumlandırılmasıyla ilgili olduğu görülmüştür. Tüketicilerin ambalaj sekline ve boyutuna yönelik tutumlarına bakıldığında ise tüketiciler; küçük bir ürün için büyük bir ambalaj istememekte, ambalaj formunun kolay taşımaya ve elde kolay tutmaya elverişli olmasını gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Ürünü satın alırken ambalaj özelliklerinin satın alma kararı verilmesinde ürün seçimini etkileyen faktörlere baktığımızda tüketicilerin, “aile “ faktörüne yüksek düzeyde önem verdiği görülmekle birlikte tüketicilerin en az önemli olarak değerlendirdiği grup “medya ve reklâm “ olarak görüldüğü gözlemlenmiştir.

Teke (2014), gıda ürünleri ambalajının tüketicilerin satın alma davranışları üzerine etkisi konulu araştırmasında Ankara’da 383 tüketici ile çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda ambalajın tüketicilerin dikkatini çekerek, ürünü koruyarak, kullanım kolaylığı sağlayarak, ürünün ömrünü uzatarak tüketicilerin satın alma kararını çok büyük ölçüde etkilediği ortaya koyulmuştur. Tüketicilerin gıda ürünleri alırken dikkat ettikleri özelliklerin önem sıralamasında “kalite” en önemli unsur olurken, fiyat, marka ve ambalaj da önemli sayılabilecek diğer unsurlar olmuştur.

Kocamanlar (2008) hızlı tüketim mallarında ambalajın satın alma davranışına etkisi konusunda bir araştırma gerçekleştirmiştir. Perakende sektörünün giderek büyümesi, ürün çeşitliliğinin artması ile birlikte yoğun rekabetin yaşandığı hızlı tüketim malları sektöründe ambalajın satış noktalarındaki raflarda önemli bir rekabet avantajı sağlayıcı unsur olduğu gözlemlenmiştir.

Rossi vd. (2017), Nanoteknoloji, tüketicilere daha sağlıklı yiyecekler sunmak ve tüm gıda zincirinin ekolojik ayak izini azaltmak için yenilikçi gıda ambalajlama materyalleri ve analitik yöntemlerin yolunu açtığını belirtmiştir. Benzer bir çalışmada Kerry (2014), yüksek değerli kozmetik ve kişisel bakım alanında akıllı ambalaj teknolojilerinin kullanılması gerektiğinin altını çizmiştir.

Tutumun tanımı birçok teorisyenin kaygısı olmuştur. 75 yıllık tutum araştırmasının ardından hala önemli bir konudur. Tutumun genel tanımı, bireylerin o nesneye veya duruma karşı sahip olduğu algıya yanıt olarak inançları düzenleme süreci, düşünme biçimidir (Aaker, 1999). Bu tanım tutum, algı

ve davranışın yakından ilişkili olduğunu desteklemektedir. Tutum, davranışla yakından ilişkilidir. Dolayısıyla insanlar farklı deneyimler ve itici güçlere sahip oldukları için, tutum farklı davranışlar üretecektir. Bu bağlamda gerçekleştirilen bu çalışmada tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumlarının değerlendirilmiştir.

3.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Kozmetik ürünleri ambalajının tüketici satın alma davranışına etkisini değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada veri toplama yöntemi olarak anket uygulanmıştır. Anket soruları oluşturulurken de Beybars (2015) ve Ayar (2008) tez çalışması araştırması anketinden yararlanılmıştır. Çalışma kapsamında toplanan veriler kolayda örnekleme yöntemi ile tespit edilen toplam 250 tüketiciden yüz yüze görüşme yöntemi ile elde edilmiştir. Buna göre çalışmada kullanılan anket formu toplam 12 soruluk 3 ayrı bölümden oluşmaktadır. Anket formunun birinci bölümünde tüketicilerin kozmetik ürünlerini kullanım ve satın alma alışkanlıklarını belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. İkinci bölümde ise tüketicinin sosyo-demografik ve ekonomik özelliklerine yönelik sorular (yaş, aylık gelir, meslek, eğitim, cinsiyet) yer almaktadır. Üçüncü bölümünde ise tüketicinin kozmetik malzemeleri ambalajının fonksiyonlarına ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik sorular almaktadır. Araştırmanın amacı kapsamında test edilecek hipotezler ise aşağıda gösterilmiştir:

H₁:Tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumları cinsiyete göre farklılık göstermektedir

H₂:Tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumları yaş değişkenine farklılık göstermektedir

H₃:Tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumları aylık gelir değişkenine göre farklılık göstermektedir

Aritmetik ortalamaların değişim aralığı (range) ise şu şekilde hesaplanmıştır:

$$\text{Değişim Aralığı (Range)} = 5 - 1 = 4$$

$$\text{Değişim Aralığı (Range)} = 4/5 = 0,80$$

Tablo 1: Aritmetik Ortalamaların İsabet Ettiği Seçeneklerin Aralık Değerlerine Göre Dağılımı

Ağırlık	Seçenekler	Aritmetik Ortalamaların Aralık Değerleri	Sonuç
5	Tamamen Katılıyorum	4,20 – 5,00	Olumlu
4	Katılıyorum	3,40 – 4,19	
3	Kararsızım	2,60 – 3,39	Ne Olumlu Ne de Olumsuz
2	Katılmıyorum	1,80 – 2,59	Olumsuz
1	Tamamen Katılmıyorum	1,00 – 1,79	

Soruların daha iyi algılanıp, daha sağlıklı yorumlanabilmesi için Tablo 1’de gösterilen ifadeler; “Tamamen Katılıyorum” seçeneğinden başlamak üzere 5’den 1’e doğru puanlanma yoluna gidilmiş ve “Tamamen Katılmıyorum ve Katılmıyorum” seçenekleri olumsuz, “Tamamen Katılıyorum ve Katılıyorum” seçenekleri olumlu, “Kararsızım” seçeneği ise ne olumlu ne de olumsuz olarak belirlenmiştir.

3. Ölçümün Güvenilirliği

Tüketici satın alma karar sürecine etkisi ölçeğinin güvenilirliğini ve anketin güvenilirliğini ölçmek için Cronbach's Alpha değerleri hesaplanmış ve Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Cronbach's Alpha (Güvenilirlik Analizi)

Cronbach's Alpha	Madde sayısı
0,864	26

Tablo 2'ye göre Cronbach's Alpha Değerine göre 0.864 şeklinde hesaplanmıştır. Buna göre ölçümün güvenilir olduğunu söylemek mümkündür.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu kısmında araştırmanın amacı kapsamında gerçekleştirilen analizler verilmiştir. Buna göre Tablo 3'te katılımcılara yönelik tanıtıcı bilgiler, Tablo 3'te ise aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir. Bununla yetinilmeyip sonuç bölümünde aritmetik ortalamaların isabet ettiği seçenek sonuç bölümünde gösterilmiştir.

Tablo 3: Katılımcılara Yönelik Tanıtıcı Bilgiler

CİNSİYET	N	%
Kadın	96	38,4
Erkek	154	61,6
YAŞ ARALIĞI	N	%
15-19	11	4,4
20-24	110	44,0
25-29	41	16,4
30-34	40	16,0
35-39	23	9,2
40-44	14	5,6
45 ve Üzeri	11	4,4
AYLIK GELİR	N	%
500 TL veya daha az	53	21,2
501 TL-1.000 TL	55	22,0
1.001 TL-1.500 TL	13	5,2
1.501 TL-2.000 TL	18	7,2
2.001 TL-2.500 TL	22	8,8
2.501 TL-3.000 TL	15	6,0
3.001 TL-3.500 TL	7	2,8
3.501 TL-4.000 TL	21	8,4
4.001 TL-4.500 TL	15	6,0
4.501 TL ve üzeri	31	12,4
MESLEK	N	%

Öğrenci	119	47,6
Kamu Sektörü Çalışanı	41	16,4
Özel Sektör Çalışanı	72	28,8
Serbest Meslek	7	2,8
Emekli	6	2,4
Ev Hanımı	1	0,4
İşsiz	1	0,4
Diğer	3	1,2
Toplam	250	100
EĞİTİM DURUMU	N	%
İlköğretim	4	1,6
Lise	31	12,4
Üniversite	159	63,6
Yüksek Lisans	38	15,2
Doktora	18	7,2
KOZMETİK MALZEMESİ KULLANIM SIKLIĞI	N	%
Her gün	161	64,4
2 Günde 1 Kez	34	13,6
Haftada 1 Kez	25	10,0
Yalnızca Özel Günlerde/ Davetlerde	30	12,0
Toplam	250	100

Tablo 2'ye göre katılımcıların 154'ü erkek, 96'sı ise kadındır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu 20-24 yaş aralığındadır. Bununla beraber katılımcıların büyük bir çoğunluğu 0-1000 TL arası bir aylık gelire sahiptir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu öğrenci ve özel sektör çalışanıdır. Eğitim durumuna bakıldığında ise katılımcıların büyük bir çoğunluğu üniversite mezunudur. Diğer taraftan katılımcıların 164 gibi büyük bir çoğunluğunun her gün kozmetik malzeme kullandığı görülmüştür.

Tablo 4: Tüketicilerin Kozmetik Ürün Ambalajlarına Yönelik Tutumları

	Ortalama	Std. Sapma	Sonuç
Ambalaj ürünü korumaya uygun olmalıdır.	4,62	,54	Olumlu
Ambalaj dayanıklı bir malzemedden yapılmalıdır.	4,45	,66	Olumlu
Ambalaj tasarımı dikkat çekici olmalıdır.	3,90	,93	Olumlu
Ambalajın malzemesi sert olmalıdır.	3,35	,98	Ne Olumlu Ne de Olumsuz
Ambalaj yumuşak bir malzemedden yapılmalıdır.	2,95	1,00	Ne Olumlu Ne de Olumsuz
Ambalaj, içindekinin dökülmesini engellemelidir.	4,58	,67	Olumlu
Kozmetik ambalajı güzel ve şık görünmelidir.	4,08	,91	Ne Olumlu Ne de Olumsuz

Ambalaj pahalı görünmelidir.	3,11	1,15	Ne Olumlu Ne de Olumsuz
Ambalajın rengi ve şekli dikkat çekici olmalıdır.	3,70	1,03	Olumlu
Kozmetik malzemesi ambalajında renk çeşitliliği olmalıdır.	3,57	,96	Olumlu
Kozmetik malzemesini kolay tanımamı sağlayacak ambalajları beğenirim.	4,02	,88	Olumlu
Kozmetik malzemesi ambalajı parlak renkli olmalıdır.	3,36	,94	Ne Olumlu Ne de Olumsuz
Ambalaj kaliteli görünmelidir.	4,02	,93	Olumlu
Ambalajın tasarımı orijinal olmalıdır.	4,04	,94	Olumlu
Hediye edilebilecek bir ambalajda olmasına önem veririm.	3,97	,93	Olumlu
Modern tasarımlı olan kozmetik ambalajlarını beğenirim.	4,02	,85	Olumlu
Kozmetik ambalajı kolay kullanılabilir olmalıdır.	4,15	,80	Olumlu
Ambalajların dolaplarda şık durmasını önemserim.	3,65	1,04	Olumlu
Ambalajın kapağının kolay açılıp kapanması önemlidir.	4,21	,79	Olumlu
Kolay taşınabilmeye uygun bir ambalajda olmalıdır.	4,33	,71	Olumlu
Ambalaj hafif bir malzemedan yapılmalıdır.	3,84	,91	Olumlu
Ambalajın üzerindeki bilgilerin mutlaka okunması gerektiğini düşünüyorum.	4,25	,93	Olumlu
Ambalajın üzerinde yazılı olan tüm bilgiler doğru olmalıdır.	4,56	,67	Olumlu
Ambalajın üzerinde bulunan yazılar bilgilendirici olmalıdır.	4,58	,69	Olumlu
Ambalajından dolayı daha yüksek fiyat ödeyebilirim.	2,85	1,34	Ne Olumlu Ne de Olumsuz
Ambalajın malzemesinin geri dönüşüme uygun olması gerekir.	4,39	,76	Olumlu

Tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumları toplam 26 soru ile değerlendirilmiştir. Buna göre ortalamaların 4,62 ile 2,85 arasında değiştiği görülmektedir. Bununla beraber ambalaj ürünü korumaya uygun olmalıdır ifadesi en yüksek ortalamaya sahiptir. Bunu sırasıyla “Ambalaj, içindekinin dökülmesini engellemelidir, ambalajın üzerinde bulunan yazılar bilgilendirici olmalıdır, ambalaj dayanıklı bir malzemedan yapılmalıdır ve ambalajın malzemesinin geri dönüşüme uygun olması gerekir” izlemektedir. Diğer taraftan, ambalajından dolayı daha yüksek fiyat ödeyebilirim ifadesi en düşük ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Bunu sırasıyla “Ambalaj yumuşak bir malzemedan yapılmalıdır, ambalaj pahalı görünmelidir, ambalajın malzemesi sert olmalıdır” izlemektedir.

Aritmetik ortalamaların isabet ettiği seçeneklerin aralık değerlerine göre dağılımı incelendiğinde “Ambalajın malzemesi sert olmalıdır, ambalaj yumuşak bir malzemedan yapılmalıdır, kozmetik ambalajı güzel ve şık görünmelidir, ambalaj pahalı görünmelidir, kozmetik malzemesi ambalajı parlak renkli olmalıdır ve ambalajından dolayı daha yüksek fiyat ödeyebilirim” ifadeleri “Ne Olumlu Ne de Olumsuz” olarak belirlenmiş, geriye kalan 20 ifade için ise “Olumlu” olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumları ile cinsiyet, yaş ve aylık gelir değişkenleri arasında bir ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla, öncelikli olarak verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine bakılmıştır. Yapılan analizler sonucu verilerin normal dağılım göstermediği görülmüştür. Veriler, parametrik testler için varsayımları karşılamadığı için Non-Parametrik testler ile analiz edilmiştir.

Tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumlarının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik Mann Whitney U Testi sonucu Tablo 5'te Bu farklılıkların hangi ifadelerde gerçekleştiği ise Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 5: Cinsiyet Değişkenine Yönelik Bulgular

Tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumları	Cinsiyet	N	Ortalama Sıralaması	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	p
	Kadın	96	143,04	5708,50	17643,50	-3,029	,002
	Erkek	154	114,57				

Tablo 5'e göre tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumları cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Buna göre kadın tüketicilerin erkeklere kıyasla daha yüksek bir ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Dolayısıyla H_1 kabul edilmiştir.

Tablo 6: Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılığın Hangi İfadelerde Gerçekleştiğine Yönelik Bulgular

	Cinsiyet	N	Ortalama Sıralaması	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	p
Ambalaj ürünü korumaya uygun olmalıdır.	Kadın	96	135,84	6399,000	18334,000	-2,158	,031
	Erkek	154	119,05				
Ambalaj pahalı görünmelidir.	Kadın	96	137,31	6258,500	18193,500	-2,123	,034
	Erkek	154	118,14				
Ambalaj kaliteli görünmelidir.	Kadın	96	139,66	6032,500	17967,500	-2,618	,009
	Erkek	154	116,67				
Kozmetik ambalajı kolay kullanılabilir olmalıdır.	Kadın	96	141,01	5903,000	17838,000	-2,934	,003
	Erkek	154	115,83				
Ambalajın kapağının kolay açılıp kapanması önemlidir.	Kadın	96	139,42	6056,000	17991,000	-2,623	,009
	Erkek	154	116,82				
Kolay taşınabilmeye uygun bir ambalajda olmalıdır.	Kadın	96	137,63	6227,500	18162,500	-2,323	,020
	Erkek	154	117,94				

Tablo 6'ya göre 6 ifadenin cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Diğer ifadelerde anlamlı bir farklılık olmadığı için tabloda yer verilmemiştir. Buna göre kadın tüketicilerin "Ambalaj ürünü korumaya uygun olmalı, Ambalaj pahalı görünmeli, Ambalaj kaliteli görünmeli, Kozmetik ambalajı kolay kullanılabilir olmalı, Ambalajın kapağının kolay açılıp kapanması önemli, Kolay taşınabilmeye uygun bir ambalajda olmalı" ifadelerine erkek katılımcılara kıyasla daha yüksek bir ortalamaya sahip olduğu görülmüştür.

Tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumlarının yaş değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik Kruskal-Wallis Testi sonucu Tablo 7'de , gelir değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik Kruskal-Wallis Testi sonucu ise Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 7: Yaş Değişkenine Yönelik Bulgular

	Yaş	N	Mean Rank	Ki Kare	p
Tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutmaları	15-19	11	148,27	5,128	,526
	20-24	110	124,59		
	25-29	41	139,40		
	30-34	40	117,06		
	35-39	23	115,17		
	40-44	14	134,50		
	45 ve Üzeri	11	100,86		

Tablo 7'ye göre tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumları yaş değişkenine göre farklılık göstermemektedir. Dolayısıyla H_2 reddedilmiştir.

Tablo 8: Aylık Gelir Değişkenine Yönelik Bulgular

	Aylık Gelir Seviyesi	N	Mean Rank	Ki kare	p
Tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutmaları	500 TL veya daha az	53	131,71	4,762	,855
	501 TL-1.000 TL	55	124,21		
	1.001 TL-1.500 TL	13	101,27		
	1.501 TL- 2.000 TL	18	142,83		
	2.001 TL-2.500 TL	22	120,89		
	2.501 TL-3.000 TL	15	120,90		
	3.001 TL- 3.500 TL	7	117,79		
	3.501 TL- 4.000 TL	21	119,17		
	4.001 TL -4.500 TL	15	109,47		
	4.501 TL ve Üzeri	31	136,56		

Tablo 8'e göre tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumları aylık gelir değişkenine göre farklılık göstermemektedir. Dolayısıyla H_3 reddedilmiştir.

SONUÇ

Kozmetik endüstrisi çok kazançlı, yenilikçi ve hızlı tempolu bir endüstridir. Bu bağlamda ambalaj ve ambalaj tasarımı, kozmetik ürünlerinin pazarlanmasında önemli bir faktör haline gelmiştir. Bu bağlamda gerçekleştirilen bu araştırmada tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumlarının değerlendirilmiş ve elde edilen sonuçlar aşağıda gösterilmiştir:

Aritmetik ortalamaların isabet ettiği seçeneklerin aralık değerlerine göre dağılımı incelendiğinde “Ambalajın malzemesi sert olmalıdır, ambalaj yumuşak bir malzemedir yapılmalıdır, kozmetik ambalajı güzel ve şık görünmelidir, ambalaj pahalı görünmelidir, kozmetik malzemesi ambalajı parlak renkli olmalıdır ve ambalajından dolayı daha yüksek fiyat ödeyebilirim” ifadeleri “Ne Olumlu Ne de Olumsuz” olarak belirlenmiş, olması araştırma sonuçlarında dikkat çeken bir sonuçtur. Bununla beraber diğer 20 ifadenin ise olumlu olduğu görülmüştür.

Yaş durumları itibari ile tüketicilerin büyük bir çoğunluğu üniversite mezunudur. Tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumları yaş değişkenine göre farklılık göstermemekte olduğu görülmüştür. Bu sonuç Dilber, vd. (2012)'nin araştırma sonuçları ile örtüşmektedir.

Tüketicilerin aylık gelirine bakıldığında büyük bir çoğunluğunun 500 TL ve daha az ile 501-1000 TL arasında bir gelire sahip olduğu görülmüştür. Tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumları aylık gelir değişkenine göre farklılık göstermemekte olduğu görülmüştür. Bu sonuç Alagöz ve Ekici (2009)'nin araştırma sonuçları ile örtüşmektedir.

Cinsiyet durumları itibari ile tüketicilerin %38,4'ü kadın %61,6'sı ise erkektir. Tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumları cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Buna göre kadın tüketicilerin erkeklere kıyasla daha yüksek bir ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Bu sonuç gerçekleştirilen diğer araştırma sonuçları ile örtüşmektedir (Ritnamkam ve Sahacshaisaeree, 2012). Bununla birlikte kadın tüketicilerin ambalaj ürününün korumaya uygun olması, ambalajın pahalı ve kaliteli görünmesi, kolay kullanılabilmesi ve taşınabilmesi ile kapağının kolay açılıp kapanması ifadelerine erkeklere kıyasla daha yüksek bir ortalamaya sahip oldukları görülmüştür. Bu sonuç araştırmacılar tarafından beklenen bir sonuçtur. Özellikle günlük yaşamda kadınların daha sık kozmetik ürünleri kullandığı düşünüldüğünde kozmetik endüstrisinin bu sonuçları dikkate alması ve ambalajlarını bu doğrultuda dizayn etmeleri önerilmektedir.

Gerçekleştirilen bu araştırma ile tüketicilerin kozmetik ürün ambalajlarına yönelik tutumlarının bir anlamda fotoğrafı çekilmiştir. Araştırmanın 250 tüketici ile gerçekleştirilmiş olması ise araştırmanın en önemli kısıtlılığını oluşturmaktadır. Başka bir ifade ile araştırma sonuçlarının genellenebilmesi için daha geniş örneklem seçilerek araştırmanın tekrarlanması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aaker, J. (1999). The malleable self: The role of self-expression in persuasion.
- Alagöz, S. B., & Ekici, N. (2009). Ambalaja ilişkin tutum ve davranışlar: Karaman ili araştırması. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(17), 84-94.
- Ayar, S. (2008). Ambalaj Tercihlerinde Ambalajın Fonksiyonlarına İlişkin Tüketici Tutumlarının Belirlenmesi: Saç Jölesi Ambalajı Üzerine Bir Pilot Araştırma. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Pazarlama Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Baruk, A. I., & Iwanicka, A. (2016). The effect of age, gender and level of education on the consumer's expectations towards dairy product packaging. *British Food Journal*, 118(1), 100-118.
- Beybars, M. Ambalajın Tüketici Satın Alma Karar Sürecine Etkisi: Şampuan Ambalajı Üzerine Bir Uygulama (Mersin İli Örneği). Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi.
- Çelen Özcan, S. (2014). Ürün Ambalajının Tüketici Satın Alma Kararına Etkisi. Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Dilber, F., Dilber, A., & Karakaya, M. (2012). Gıdalarda Ambalajın Önemi Ve Tüketicilerin Satın Alma Davranışlarına Etkisi (Karaman İli Örneği). *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 3, 159-190.
- Kerry, J. P. (2014). New packaging technologies, materials and formats for fast-moving consumer products. *Innovations in food packaging*, 549-584.
- Kılıç, S. (2016) Ambalaj Tasarımın Tüketici Tercihi ve Satın Alma Niyetine Olan Etkisi: Organik Sabun Ambalajı Üzerine Bir Uygulama. Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Kocamanlar, E. (2008) Hızlı Tüketim Mallarında Ambalajın Satın Alma Davranışı Etkisi Üzerine Bir Model Önerisi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Bölümü, Yüksek Lisans Tezi.
- Prendergast, G. (1995). The logistical implications of the EC directive on packaging and packaging waste. *Logistics Information Management*, 8(3), 10-17.
- Ritnamkam, S., & Sahachaisaeree, N. (2012). Cosmetic packaging design: A case study on gender distinction. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 50, 1018-1032.
- Rossi, M., Passeri, D., Sinibaldi, A., Angjellari, M., Tamburri, E., Sorbo, A., ... & Dini, L. (2017). Nanotechnology for Food Packaging and Food Quality Assessment. *Advances in Food and Nutrition Research*.
- Rundh, B. (2005). The multi-faceted dimension of packaging: marketing logistic or marketing tool?. *British food journal*, 107(9), 670-684.
- Rundh, B., & Rundh, B. (2016). The role of packaging within marketing and value creation. *British Food Journal*, 118(10), 2491-2511.
- Taghavi, M. S., & Seyedsalehi, A. (2015). The effect of packaging and brand on children's and parents' purchasing decisions and the moderating role of pester power. *British Food Journal*, 117(8), 2017-2038.
- Teke, B. 2014, Gıda Ürünleri Ambalajının Tüketicilerin Satın Alma Davranışları Üzerine Etkisi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Programı
- Twede, D. (2012). The birth of modern packaging: Cartons, cans and bottles. *Journal of Historical Research in Marketing*, 4(2), 245-272.
- Weber, J. M., & Capitant de Villebonne, J. (2002). Differences in purchase behavior between France and the USA: the cosmetic industry. *Journal of Fashion Marketing and Management: An International Journal*, 6(4), 396-407.